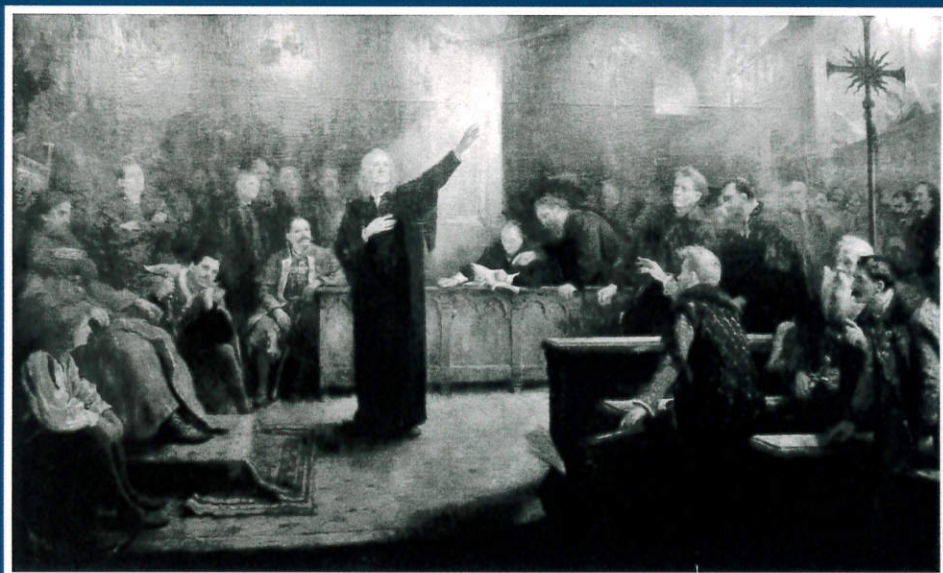

2017
3.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

BOGDÁNY GYULA: Emberölések utófelderítésének tapasztalatai Bács-Kiskun megyében

TIHANYI MIKLÓS: Közrend, közbiztonság, rendészet a keresztény közgondolkodásban

UJHÁZI LÓRÁND – SZABÓ CSABA: A rendőrök lelkipásztori ellátásának kánonjogi lehetőségei

MÉSZÁROS GÁBOR: A közlekedésrendészet feladata a közúti közlekedésben
Rudnay Béla rendeletétől napjainkig

SZATMÁRI ADRIENN: Vezetői kompetenciák a belügyi rendszerben

ESZTERI DÁNIEL – MÁTÉ ISTVÁN ZSOLT: Identitáslopás a virtuális világban

65.
évfolyam

TARTALOM 2017/3.

BOGDÁNY GYULA Emberölések utófelderítésének tapasztalatai
Bács-Kiskun megyében (5–13)

TIHANYI MIKLÓS Közrend, közbiztonság, rendészet
a keresztény közgondolkodásban (14–33)

UJHÁZI LÓRÁND – SZABÓ CSABA
A rendőrök lelkipásztori ellátásának
kánonjogi lehetőségei (34–53)

MÉSZÁROS GÁBOR A közlekedésrendészet feladata
a közúti közlekedésben
Rudnay Béla rendeletétől napjainkig (54–66)

SZATMÁRI ADRIENN Vezetői kompetenciák a belügyi rendszerben (67–78)

ESZTERI DÁNIEL – MÁTÉ ISTVÁN ZSOLT
Identitáslopás a virtuális világban (79–107)

CSEGE GYULA A bevándorlással összefüggő törvénysértések
és ellenőrzések (108–126)

NAGY JUDIT – ORSÓS KÁROLY
A kommunikáció és a megelőzés kapcsolata
(127–140)

SZERZŐK 2017/3.

BOGDÁNY GYULA rendőr alezredes, osztályvezető-helyettes,
Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság
bűnügyi osztály

CSEGE GYULA doktorandusz,
Debreceni Egyetem
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

DR. ESZTERI DÁNIEL adatvédelmi szakértő,
Nemzeti Adatvédelmi
és Információszabadság Hatóság
nemzetközi és társadalmi kapcsolatok főosztálya

MÁTÉ ISTVÁN ZSOLT igazságügyi informatikai szakértő

MÉSZÁROS GÁBOR rendőr alezredes, rendőrségi tanácsos, tanársegéd,
Nemzeti Közszerződési Egyetem
Rendészettudományi Kar közbiztonsági tanszék

NAGY JUDIT főelőadó, Tapolcai Rendőrkapitányság

ORSÓS KÁROLY rendőr őrmagy, kiemelt főelőadó,
Veszprémi Rendőrkapitányság Hivatala

DR. SZABÓ CSABA PHD rendőr őrmagy, tanársegéd,
Nemzeti Közszerződési Egyetem
Rendészettudományi Kar

SZATMÁRI ADRIENN alapellátó klinikai és mentálhigiéniai
szakpszichológus,
Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság
Humánigazgatási Szolgálat
egészségügyi és pszichológiai alosztály

DR. TIHANYI MIKLÓS PHD rendőr őrmagy, tanársegéd,
Nemzeti Közszerződési Egyetem
Rendészettudományi Kar közbiztonsági tanszék

DR. UJHÁZI LÓRÁND PHD tudományos főmunkatárs,
Nemzeti Közszerződési Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

SUMMARY

Bogdány, Gyula

Reopened homicide investigations in Bács-Kiskun County [5–13]

The author provides an overview of the strategies that led to successful recently reopened homicide cases in Bács-Kiskun County, Hungary.

Tihanyi, Miklós

Public order and public safety in Christian ethics [14–33]

The author provides a comparative, Catholic and Protestant analysis of the ethics of the concepts of public order and public safety.

Újházi, Lóránd – Szabó, Csaba

The canonic framework for police pastoral service [34–53]

The authors provide an overview of the canonic framework of military ordination that could also be applied to law enforcement forces.

Mészáros, Gábor

Traffic policing in since Béla Radnay's regulation [54–66]

The author provides an overview of the development of traffic policing in Hungary since the 19th century.

Szatmári, Adrienn

Leadership competences in the law enforcement sector [67–78]

The author provides an overview of a research on law enforcement leadership skills in Hungary.

Eszteri, Dániel – Máté, István Zsolt

Identity theft in the virtual world [79–107]

The authors provide an overview of IT forensics practices in Hungary.

Csege, Gyula

Crime and control in the field of immigration [108–126]

The author provides an overview of the legal framework and practice concerning migration in Hungary.

Nagy, Judit – Orsós, Károly

Communication and prevention [127–140]

The authors provide an overview of the relationship between communication and crime prevention.

BOGDÁNY GYULA

Emberölések utófelderítésének tapasztalatai Bács-Kiskun megyében

Napjaink hazai büntetőpolitikája a normasértésektől határozott, megtorló intézkedésekkel igyekszik megvédeni a társadalmat. Ez leglátványosabban a rendészeten dolgozók létszámának emelkedésével, a börtönférőhelyek növelésével, az eljárási szabályok gyorsítást, egyszerűsítést célzó módosításával, a büntetendő magatartások körének bővülésével és nem utolsósorban a büntetés mértékének szigorításával jut kifejezésre. Az irányzat védelmezői és bírálói azonban egy alapelvben egyetértenek: a bűn ne maradjon büntetlenül. Az emberi életet sértő magatartások közül a legsúlyosabb megítélésű esetekben az állam határozatlan időre fenntartja a jogát az elkövetők felelősségre vonására.

Az emberölés törvényben meghatározott minősített esetei (jelenleg tizenegy) elévülésének kizárásával a jogalkotó nyilvánvalóan elvárja a bűnüldöző szervektől a felderíthetetlen elkövetők nevesítését és igazságszolgáltatás elé állítását. Nem tagadható viszont, hogy ez a kötelezettség az igazságszolgáltatás folyamatának más résztvevőit, vagyis az ügyészséget és a bíróságot is terheli. Ennek ellenére a közvélemény hangsúlyosan a nyomozó hatóságon kéri számon a felderíthetetlen gyilkost, figyelmen kívül hagyva a bizonyítottság hiányában bírósági felmentéssel záruló eseteket, akárcsak az ügyészség által az eredményes vádemeléshez elégtelennek minősített bizonyítékok miatt megszüntetett eljárásokat.

Nem vitás, hogy az utóbbi formákban megrekedő ügyek „megoldása” visszaszáll a nyomozó hatóságra, de a hazai gyakorlatban ezek az ügyek nem váltanak ki rendszerszintű felderítési igényt. Ugyanez a helyzet a megoldatlan emberölési ügyek legnagyobb halmazát alkotó, ismeretlen tettes miatt lezárt nyomozások esetében is.

A közismert kifejezéssel illetett „döglött ügyek” felderítési igényét inkább valamely rendőri vezető kezdeményezéseként lehet értékelni, annak ellenére, hogy a természettudományok és a büntetőjog fejlődése mára kielégítő eszközrendszert kínál a nyomozó hatóságoknak az utófelderítések sikerességéhez. A nem mindig támogató jogi (például szélesebb terhelti jogok) és szervezeti (például statisztikai szemlélet) környezet ellenére a korszerű

krimináltechnika nyomkutatási, -előhívási, -rögzítési módszerei, a DNS-azonosítás, a poligráf alkalmazása, a vádalku, az információvásárlás vagy a tömegkommunikáció biztosította lehetőségek nyomán egyre több a sikeres nyomozás az élet elleni ügyekben, mint ahogy az említett eszközök és módszerek köre is folyamatosan bővül.

Azt a fajta nyomozói rátermettséget azonban, amely csak a kriminális látásmód és a sokéves tapasztalat következtében alakul(hat) ki a büntügyi szakemberekben, nem lehet szervezetszabályozó eszközökben előírni vagy tudományos útjasként felhasználni. Miként is lenne reálisan elvárható valamely nyomozó szervtől, hogy a saját, egykori, feltételezetten alapos és szakszerű nyomozását e jellemzők megkérdőjelezése mellett felülvizsgálja. Szerencsebb, ha inkább az új lehetőségek kutatásának, kipróbálásának igényével közelít egy már lezárt eljáráshoz.

A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság büntügyi és vizsgálati osztálya rövid időn belül több olyan ügyben is szakmai sikert ért el, amelyek a korábban általánosnak mondható szemlélet szerint könnyen feledésbe merültek volna. Az ügyek különböző eljárási szakaszban vannak, illetve lezárultak, de közös jellemzőjük, hogy 2016-ban „értek be”, azaz derült fény magára a tetre, a tettesre, egy kétségekkel kísért ügyben pedig jogerőssé vált a bíróság marasztaló ítélete.

Első jogeset

1999 szeptemberében, Kecskeméten, egy ipartelep közelében húzódó gyalogösvényen, lemeztelenített női holttestet talált egy járőrkelő. A megfojtott áldozat egy belvárosi cukrászda alkalmazottja volt, aki előző nap, az esti zárás után a vasútállomásra indult, hogy a kiskunfélegyházi lakóhelyére utazzon.

A helyszín összekepe alapján a szexuális indíték látszott erősebbnek, mindamelllett hiányzott a sértett táskája a benne lévő készpénzzel és az okmányival. A szemle és a boncolás idején rögzített tárgyakból, mintákból a holttest körme alatt, a letépett fehérmeműjén és a hüvelyében ugyanazon, ismeretlen férfi DNS-profilját mutatta ki a genetikus szakértő. A sértett kapcsolatrendszerében, a nagymértékben kiterjesztett lehetséges elkövetői körben, a szokványos bűnelkövetők és az elkövetői módszer alapján górcső alá vett férfiak között nem találtuk a bűncselekmény elkövetőjeként azonosítható férfit. A 2001-ben sikertelenül lezárt nyomozás 2003–2004-ben folytatódott. A főként

az „ismerős elkövető” verzió alapján tökéletessé akartuk tenni a lehetséges férfikapcsolatok ellenőrzését, de ezúttal sem derült fény a tettes személyére.

A második nyomozási szakaszban, illetve 2008-ban újból kértük a genetikai szakértést végző Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetétől, hogy a helyszíni mintákból kimutatott elkövetői DNS-profilt a legkorszerűbb módszerekkel bontsák le, és tegyék kerestethetővé az időközben létesült bűnügyi DNS-nyilvántartási rendszerben.

2015 végén a genetikai szakértő arról értesítette osztályunkat, hogy az 1999-ben megölt cukrásznő tettesének tulajdonított férfi-DNS-profil egyezést mutatott az egy hónappal korábban, a fővárosban, útonállásszerűen elkövetett rablással gyanúsított budapesti férfi nyilvántartásba vett mintájával.

A személy ismertté válása után a nyomozást felújítottuk. Felkutattuk és lekérdéztük azokat a nyilvántartásokat, amelyekből rekonstruálni lehetett a 2000 óta a fővárosban élő, és folyamatosan – a többnyire a vele bizalmi kapcsolatba kerülő nők sérelmére – csalásokat elkövető férfi korabeli tartózkodási helyeit, tevékenységét, valamint e kérdéskörben számos tanút hallgatunk ki. Figyelemre méltó volt, hogy a férfi egykori partnerei, élettársai meglepő őszinteséggel nyilatkoztak a hozzá fűződő viszonyukról, egyes, lényeges személyiségjegyeiről.

Ezek alapján megállapítottuk, hogy a dabasi származású férfi 1998–1999-ben Kiskunfélegyházán több nővel létesített alkalmi vagy élettársi kapcsolatot, majd anyagilag kihasználta őket. Gyakran utazott vonattal Kecskemétre, ahol zálogházakat, kaszinókat, panziókat látogatott.

Az emberölés ügyében gyanúsítottként kihallgatott férfi a megállapítottakat nem tagadta, sőt elismerte, hogy akkoriban Kiskunfélegyházán és Kecskeméten is lakott, nőkkel ismerkedett, és a vasútállomás közelében hajléktalanként élt. A sértett fényképét látva közölte, hogy nem ismerte, nem ölte meg. 1999 végén Budapestre költözött, különböző élettársakkal azóta is a városban élt, három gyermeke van.

A szexuális motívum miatt a bűncselekményt aljas indokból elkövetett emberölésnek minősítettük, majd a tényállás számos további részletét tisztázó nyomozást lezártuk. Az ügyben vádemelésre tettünk javaslatot.

A gyilkos ismertté válásával bebizonyosodott, hogy a korábbi nyomozási szakaszok nem utaltak a budapesti férfira, az illető még a behatárolt személyi körökhöz sem kapcsolódott.

Második jogeset

1996. szeptemberben, a keresésére indult munkatársa kiskunfélegyházi lakásán holtan találta a MÁV-alkalmazott, középkorú, egyedül élő férfit. Halálát számos szúrt sérülés okozta, és gyorsan kiderült, hogy homoszexuális volt. A gyanú arra a két férfira terelődött, akiket előző este az illető társaságában láttak a munkahelyén. Néhány nappal később, Kiskunfélegyháza egyik kivezető útja mellett megtalálták a sértettől eltulajdonított videomagnót.

A kellően alapos szemlén a nemdohányzó sértett lakásán a hamutartókról idegen kéznyomokat rögzítettek, valamint számos cigarettacsikket.

A nyomozás fő irányát a sértett a homoszexuális kapcsolatrendszere, illetve ezzel összefüggésben a román férfiak közötti vizsgáladás adta. Abban az időszakban, zömmel a fővárosra koncentráltan, dívott a román férfiprostitúció, ebből következően nagyobb arányban váltak sértetté a vágyaik kielégítésére megfontolatlanul vállalkozó középkorú férfiak.

A nyomozás során nem sikerült megállapítani az utolsó két látogató személyazonosságát, az eljárást alapeseti emberölés minősítéssel, 1997-ben megszüntették.

A felderítetlen emberölések időszakos felülvizsgálata keretében 2008-ban végzett értékelés ráirányította ugyan a figyelmet egy 1998-ban, Budapesten, homoszexuális sértett ellen elkövetett emberölés miatt elítélt, Magyarországon büntetését töltő, román férfira, aki a nyomozó hatóságok előtt hangoztatva, hogy egy másik emberölésnek is tettese volt. Ennek alapján terhelte vált egy 1997-es, Pest megyei emberölés ügyében, de a bíróság – bizonyítékok hiányában – felmentette. A kiskunfélegyházi emberöléssel nem volt összekapcsolható.

A felülvizsgálat kiterjedt a helyszíni cigarettacsikkek genetikai vizsgálatára is. A szakértők két – a sértettétől eltérő – férfi-DNS-profilt mutattak ki a bűnjeltárgyakon, ezek nem szerepeltek a hozzáférhető bűnügyi nyilvántartásokban.

A raboskodó román férfi esetleges szerepének megnyugtató tisztázása céljából 2015-ben elrendeltük a nyomozás folytatását amellelt, hogy az erről szóló határozatban a nyereségvágyból történt elkövetés miatt rendelkezünk a súlyosabb minősítés megállapítása iránt, hiszen az eredetileg megállapított, alapeseti emberölés ekkorra már elévült.

Tanúk és magának az „adatközlőnek” a kihallgatásával, az elmondottak logikai értékelésével, rövid idő alatt tisztáztuk, hogy az elítélt által emlegetett másik emberölés biztosan nem a kiskunfélegyházi eset. Intézkedtünk to-

vább a helyszíni ismeretlenül maradó kéznyomok automatikus ujjnyomat-azonosító rendszerben (AFIS) való kerestetéséről.

A hazai adatbázisban és az ennek révén hozzáférhető külföldi nyilvántartásokban történő kerestetés nem hozott eredményt, mindamellett az Interpol Magyar Nemzeti Iroda megkeresésével az egyik hamutartóról rögzített ujjnyomot a román társszerv azonosnak jelzett egy 2007-ben elhunyt román férfi 2002-ben rögzített ujjnyomatával.

Ügykutatást végeztünk a BRFK és a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság az idő tájt történt, homoszexuális sértettek elleni emberölések ügyeiben, célirányosan a megismert személyazonosságú férfira, ez azonban nem hozott eredményt.

2016 nyarán nyomozó csoport utazott a romániai Brailába, az azonosított férfi egykori lakhelyére. A rendkívül kollegiális nemzetközi együttműködés során megbízható forrásokból adatokat gyűjtöttünk a férfi kapcsolataira, az 1996-os magyarországi utazásának tényére, a homoszexuális beállítódására, illetve mintákat szereztünk a DNS-azonosításhoz. A genetikai szakértés után megalapozottan kijelenthettük, hogy a csikkek egy részét a néhai román férfi hagyta a helyszínen.

Az ujjnyomat- és a DNS-azonosság révén, illetve a nyomozás más adataiból levont következtetések alapján megállapíthatóvá vált az elkövetők egyikeének személyazonossága. Ismeretlen társa kilétének felderítésére a nemzetközi bűnügyi együttműködés nyújt lehetőséget.¹

Harmadik jögeset

2011 ősze óta ismeretlen helyen tartózkodott az a hetvenéves, egyedül élő, MÁV-nyugdíjas, kiskunhalasi férfi, akinek az eltűnését egy hagyatéki eljárás miatt őt kereső féltestvére jelentette be 2012-ben. A rendőrkapitányság közigazgatási hatósági eljárás keretében vizsgálódott. Szemlét tartottak az eltűnt férfi lakótelepi lakásában, a garázsában, családfákutatás után meghallgatták távoli rokonait, szomszédjait, és azt a kevés ismerőst, akivel a mogorva fér-

¹ 2017. február végén a Nemzeti Szakértői és Kutatóközpont Genetikai Szakértői Intézete arról értesítette osztályunkat, hogy a cigarettacsikkekből kimutatott, azonosítatlan férfi-DNS-profil egyezést mutatott egy a francia rendőrség által, 2015-ben rögzített személyi mintával. Az Interpol révén megállapítottuk, hogy mintát az autópályajegyekkel elkövetett csalás miatt gyanúsított, Spanyolországban, gépkocsivezetőként dolgozó román férfitől vették, aki az elhunyt elkövető egykori romániai lakóhelyén, a szomszédban lakó kortárs volt. A gyanúsítható személy eljárás alá vonására azonnal intézkedtünk.

fi felszínes vagy éppen haragos viszonyban volt. Az eltűnése nem keltett különösebb feltűnést a környezetében, mert a férfi nem kiskunhalasi származású volt, és csak nagyon keveset árult el magáról. Egyetlen ember vetette fel a külföldre távozás lehetőségét, az a férfi, aki szívességből használta az illető garázsát, és aki állítása szerint egy ideig még látta a közelben a férfi gépkocsiját, majd már azt sem. Ez az ötvenkilenc éves, alkoholista férfi gyermekkori ismerőse volt az eltűntnek, és időnként segített neki javítgatni a férfi által megörökölt keceli házat.

Megállapították, hogy az eltűnt nem vitte magával a mobiltelefonját, viszont hiányzott a kerékpárja. A körözési előadó évente megvizsgálta, hogy vetődött-e fel újabb adat a körözött személy hollétére.

2016 februárjában gallygyűjtők, néhány száz méterre a Kiskunhalast Kecellel összekötő úttól, egy gyéren lakott, erdőfoltokkal tarkított pusztán emberi maradványokat találtak. A maradványok az őszi avarszint felett és sajátságos módon helyezkedtek el, mert a törzs elkülönült a koponyát is tartalmazó csonthalomtól, miközben hiányoztak a végtagok végei.

Az addig is felügyelt eltűnési ügybe szakirányítóként bekapcsolódott a megyei bűnügyi osztály.

Orvos szakértő kirendelésére került sor, aki a csontvázlelet vizsgálata, a megtalálási hely sajátosságai, az eltűnési ügy releváns megállapításai, azon belül a beszerzett fogorvosi dokumentáció megismerésével a csontvázlelettel azonosította a Kiskunhalasról eltűnt férfit. Véleménye szerint a halálát a koponyát ért, többszöri, eszközös erőbehatás okozta.

Nyomozást rendeltünk el. A nyugdíjas vasutas megölésének gyanúja a garázshasználó ismerőse terelődött, hiszen az ő tanyája csupán mintegy négyszáz méterre volt a csontvázlelet megtalálási helyétől. Feltételezésünk szerint a csontokat kézi erővel, talicskán vagy zsákban szállították a másodlagos helyszínre. Ugyancsak joggal gondolhattunk arra, hogy – a nem kellő gondossággal történt kihantolás után – a holttest eredeti rejtékhelyén, az elsődleges helyszínen maradhattak a hiányzó végtagvégek.

Elképzelésünknek, gondos tervezés után, 2016 júniusában jártunk a végére.

Poligráfus vizsgálat céljából Kecskemétre szállítottuk a garázshasználót, és érzékelítettük vele a terepi munkák kezdetét is. A műszeres vizsgálat eredménye szerint a férfi ölte meg az eltűnt férfit. A vizsgálat az eszközös bántalmazást és az elrejtést is igazolta. Ennek ellenére a gyanúsítható férfi tagadta a bűncselekmény elkövetését.

Az intézkedésekkel párhuzamosan, speciálisan, tetemkutatásra kiképzett szolgálati kutyákkal megkezdődött a gyanúsítható személy tanyáján és kör-

nyezetében, mintegy kéthektárnyi, erdős területen a hiányzó végtagvégék felkutatása.

Az áttörést a gyanúsítható férfival végzett taktikus beszélgetés hozta meg, amelynek végére beismerte ismerőse öt évvel korábbi megölését, a holttest elását, majd zsákban történt későbbi elmozgatását. Vallomáshoz rajzot készített. A jelzett helyen emberi csontok kerültek elő, ezeket a helyszínen közreműködő, az ügyet ismerő orvos szakértő a csontvázlelettel kiegészíthetőknek ítélte.

A genetikai szakvélemény szerint az eltűnt férfi lakásáról beszerzett használati tárgyról kimutatott DNS-profil azonos a csontvázlelet részét alkotó fogból és az elásás helyéről származó csövescsontból nyert DNS-profillal.

Későbbi részletes vallomásaiban a tettes előadta, hogy kalapáccsal, indulatból ölte meg a hozzá kerékpárral érkező ismerőst. A sértett gépkocsiját a cselekmény utáni hónapokban eladta. A gépkocsit megtaláltuk, lefoglaltuk. A nyomozás folyamatban van.²

Negyedik jogeset

2007. május elején látták utoljára azt a Romániából áttelepülő, magányos férfit, akinek a holttestét hetekkel később, egy fülöpszállási tanya kútjában fedték fel a keresésére induló szomszédjai. A lakásból származó tárgyakkal fedett holttest fején, a kiemelést követően, éles eszköztől származó, durva sérülések voltak. Az okozó eszköz azonos volt a szobában elmosva megtalált fejszével.

A sértett a halála előtti napokban befogadott egy romániai férfit, aki a sértett életének bizonyítottan utolsó napján a szomszédos tanyán fuvarra kért, majd, sietősen a Kecelen lakó apjához, onnan pedig Romániába távozott. Látták nála a sértett mobiltelefonját, amelyet útja során használt is.

A szemle adatai alapján megállapították, hogy az emberölés a lakószobában történt. A testet ebből a helyiségből vonszolták az udvarra, majd az ajtót belülről bezárták, és egy másik ajtón át – azt kívülről becsukva – távozott az, aki bizonyosan tudta, hogy a házigazda meghalt. A lakásban kutatás nyoma – it és a sértett által a halála napján kézhez vett pénz hiányát észlelte a szemlebizottság.

² 2016 év végén, a tervszerű kihallgatásvezetés eredményeként a gyanúsított elismerte, hogy 2012 nyarán, a közelben, egy dűlőúton, az előző emberöléshez használt kalapáccsal (!), ő ölte meg azt az izsakos nőt is, akinek az ügye mind ez ideig felderítetlenül maradt.

Az eszközként vélelmezett fejsze lemosott fején kimutatható volt a sértett vére, míg a nyélen a vendég DNS-maradványa. Ugyanennek a személynek a DNS-e maradt a vonszolás után bezárt ajtó belső oldalán, a fordítózárban.

A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság gyanúsíthatóként körözte az egykori vendéget, akit 2007-ben nemzetközi elfogatóparancs alapján Romániában elfogtak, és jogsegély alapján Magyarországra szállítottak. A gyanúsított tagadta az emberölés elkövetését. DNS-maradványának baltára kerülését azzal indokolta, hogy azzal aprította a tűzifát – bár e nyilatkozata csak szóban hangzott el, az ügyészi meghallgatása után.

A vázolt összefüggések ellenére az ügyészség a beszerzett bizonyítékokat nem találta az eredményes vádemeléshez elegendő mennyiségűnek és minőségűnek. A gyanúsítottat 2008 nyarán szabadlábra helyezte, és vele szemben bizonyítottság hiányában a büntetőeljárást megszüntette. A férfi visszatért Romániába, és röviddel később egy rablógyilkosság társtettesévé vált, ami miatt tizennyolc évi szabadságvesztésre ítélték.

A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság kezdeményezésére a bíróság 2013-ban elrendelte a fülöpszállási férfi sérelmére elkövetett emberölés nyomozásának folytatását. Tanúkihallgatásokkal megerősített újabb adatokat szereztünk be a sértett és a korábbi terhelt kapcsolatára, a gyanúsítható személy cselekmény előtti és utáni kijelentéseire, szándékára, magatartására, vagyoni helyzetére és más fontos körülményre, egyebek között a faaprítás indokának és tényének cáfolására. Kiegészítő genetikai vizsgálatokat kértünk, ezek megerősítették, hogy csak a két érintett DNS-maradványai mutathatók ki a helyszínen rögzített hordozótárgyakon. A terhelttel jogsegély keretében Romániában újból közölték az emberölés megalapozott gyanúját.

A befejezett nyomozás iratait vádemelésre tett javaslattal 2014-ben küldtük meg a Bács-Kiskun Megyei Főügyészségnek, amely a személyre vonatkozó bizonyítottság hiányában ismét megszüntette a román férfi elleni eljárást.

Az ügyben fordulatot hozott a sértett Magyarországon élő közeli hozzátartozójának panaszja, ennek hatására a Legfőbb Ügyészség vádemelésre utasította a Bács-Kiskun Megyei Főügyészséget.

A nyomozás során feltárt bizonyítékok és a vádiratban foglalt tényállás alapján 2015. decemberben, a Kecskeméti Törvényszék – határozatában tizenhat (!) pontban részletezve a terhelt tényeket – nyereségvágyból elkövetett emberölés büntetében bűnösnek mondta ki a román férfit, és első fokon tizennégy évi fegyházbüntetésre ítélte. Az ítéletet a Szegedi Ítéletábra 2016 májusában helybenhagyta, így az jogerőssé vált.

Összegzés

A bemutatott emberölések felderítését és bizonyítását különböző kriminalisztikai módszerek alkalmazása tette lehetővé. A módszerek azon a hármas feltételrendszeren alapulnak, amelyet a tudományos-technikai fejlődés biztosított az azonosítási lehetőségek, a bizonyítandó tényről ismerettel bíró, de azt okkal titkoló személyek közötti viszonyok megváltozása, és a jogi környezetnek a bűnüldözési érdekeket szolgáló alakulása alkot. Mindazonáltal, mit sem ér a felderítési esély kedvező alakulása a nyomozó hatóság kezdeményező szándéka és lépései nélkül.

A kecskeméti kéjgyilkos személye titokban maradt volna a korszerű genetikai vizsgálatok nélkül. A tettesi minta bűnügyi nyilvántartásba kerülése, az abban történő azonosítása az előremutató jogi szabályozás hozadéka. Az ügyben érdek és befolyás nélkül szólaltak meg az elkövetőre utóbb terhelőn nyilatkozó, de valamikor bizonyára elfoglalt tanúk.

A kiskunfélegyházi homoszexuális férfi esetében az automatikus ujjnyomat-azonosító rendszer igénybevétele és az uniós célokhoz igazodó nemzetközi bűnügyi együttműködés egyaránt eredményesen szolgálta az elkövető azonosítását.

A kiskunhalasi nyugdíjas vasutas megölése ügyében alkalmazott, a fogstatusz alapján történő azonosítás nem új keletű, az eltűnési ügyek korszerű eljárásai keretei, valamint a poligráfus vizsgálat jogi és technikai lehetőségei azonban vitathatatlanul segítették a tényállás tisztázását, az elkövető leleplezését.

A fülöpszállási román gyilkos ügyében a nyomozó hatóság munkája többszöri kísérletre sem állta ki a vádemelés próbáját. Nehezen értelmezhető a jogi megítélés azon különbözősége, amelyben a nyomozó hatóság és a Legfőbb Ügyészség azonosan vélekedett, ellentétben a nyomozást felügyelő és vádat emelni hivatott megyei főügyészséggel. Talán ez utóbbi ügyben volt tetten érhető leginkább a nyomozó hatóságnak és egyes tagjainak ama kitartó törekvése, amely a felsorolt módszerek értő alkalmazása mellett az emberölési ügyek utófelderítését a bűnüldözési szakma igazi próbatételének tekinti. A szakmai önérték e ponton találkozik az el nem évülő emberölések felderítéséhez fűződő jogos társadalmi igénnyel.

TIHANYI MIKLÓS

Közrend, közbiztonság, rendészet a keresztény közgondolkodásban¹

A közrend, közbiztonság fogalmak körül több évtizedes vita zajlik a rendészettudomány művelői között. E munka keretei között arra vállalkozom, hogy a közrend, közbiztonság értékeinek keresztény közgondolkodásban való megfogalmazását vázoljam, bízva abban, hogy ezzel utat nyitok más válaszok követőinek ahhoz, hogy saját vallásukban felfedezzenek hasonló értékeket. Ezért a közrend, közbiztonság fogalmi meghatározására irányuló több évtizedes szakmai és tudományos vitába egy új fogalmi rendszer megalkotásával, vagy a már meglévő meghatározások kritikai elemzésébe nem kívánok belebocsátkozni. Meghagyom ezt a rendészetelmélet kiváló művelőinek.

Ehelyett e vitában eddig még fel nem vetődő szempontokra kívánom ráirányítani a figyelmet. Ehhez abból indulok ki, hogy a biztonság és közelebbről a társadalom belső biztonsága, a közbiztonság nem kizárólag rendészeti szempontú megközelítést igényel. Vitathatatlan azonban, hogy a rendészet, illetve a rendészettudomány egyik alapfogalmával állunk szemben. A komplex humán biztonság az embert és az emberi közösségeket fenyegető valamennyi veszélyt és ártalmat holisztikus szemlélettel vizsgálja, és ennek megfelelően igyekszik választ adni a kérdésekre.² Maga a biztonság az egyik legelemibb emberi szükséglet. Ezért nem csupán a rendészetelmélet, illetve a hadtudomány, hanem egyebek között a pszichológia és a szociológia művelőit is megihlette. De a társadalom és benne az egyén biztonsága felvetődött a hittudomány művelőinek körében is, illetve napjainkban is aktuális egyházi téma. A problémafelvetés indokoltságának alátámasztására előljáróban hivatkozom a II. vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű apostoli konstitúciójára, amely a közlekedésbiztonságtól kezdve a háborúig bezárólag külön kitér a világban jelenleg is tapasztalható biztonsági nehézségekre. A társadalmi viszonyok fejlődésével egyre szélesedik a biztonság fogalmi köre is. Míg

¹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, *A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés* elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István posztdoktori program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² Ádám Antal: Bőleletek, vallások, jogi alapértékek. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2015, 363–364. o.

korábban egyértelmű határvonal húzódott az ország belső értékeit jelentő közbiztonság és az ország területi integritását fenyegető katonai biztonság között, addig ma az aszimmetrikus hadviselés, illetve a terrorizmus következtében ez a vonal elmosódni látszik. Ugyancsak a biztonság fogalmi körét szélesíti a közbiztonság és a jogbiztonság közötti vitathatatlan összefüggés. Az utóbbi évtizedekben megjelentek olyan fogalmak, mint a magán-, az ipar-, az élelmiszer-biztonság, és még hosszan lehetne sorolni azokat a területeket, ahol a biztonság követelménye hangsúlyos szerephez jut. Természetes, hogy a globalizáció hatása a biztonság területén is érezhető, egyre komplexebb próbatételek elé állítva a hatóságokat.

Amikor az egyházak képviselői biztonságról szólnak, akkor a legtöbb esetben nem kategorizálják azt a biztonság különböző területeire, hanem komplex fogalomként kezelik. Joggal tehetik ezt, hiszen legyen szó a biztonság bármely területéről, annak középpontjában az ember, illetve az emberi élet mint védendő érték áll. Az egyházak a biztonság kérdését a humánum felől közelítik meg, az ember biztonságáról szólnak. A keresztény emberkép nem ismer sem országhatárokat, sem jogi szabályokat, sem pedig civilizációs ártalmakat, hanem csak a megváltásra szoruló embert, aki természetéből eredően része a társadalomnak, s mint ilyen védelemre és támogatásra szorul. E megközelítést kiválóan jellemzik különböző egyházi nyilatkozatok. A *Pacem in terris* kezdetű apostoli konstitúció a biztonságot a lehető legkomplexebben értelmezve kiemeli, hogy a „minden népre vonatkozó közös részeről merülnek fel súlyos, nehéz és mielőbb megoldandó kérdések, amelyek leginkább az egész föld biztonságának és békéjének megóvására vonatkoznak”. Nemzetközi egyházi szervezetek rendre állást foglalnak a nemzetközi biztonságot fenyegető konfliktusok ügyében, egyebek között a Kelet-Ukrajna kapcsán Minszkben kialakult és aláírt tűzszüneti egyezményről az Európai Egyházak Konferenciája (CEC) és az Egyházak Világtanácsa (WCC) is a békés rendezést sürgető, elismerő sajtónyilatkozatot adott ki.³ Ugyancsak az Egyházak Világtanácsa kérte tagegyházait 2013-ban, hogy csatlakozzanak az *Exoposed 2013* elnvezésű, korrupció elleni kampányhoz. Az egyházak nem mennek el szó nélkül a manapság egyre nagyobb és igen sokrétű biztonsági teendőt kívánó tömeges méretű bevándorlás mellett. Ennek jegyében adott ki sajtóközleményt az Európai Egyházak Menekültügyi Bizottsága (CCME).⁴ Mindezek csupán illusztrációként szolgálnak azon állítás alátámasztására,

³ Yorgo Lemopoulos: Egyházi szervezetek üdvözik az ukrainai tűzszüneti megállapodást. Evangelikus.hu, 2015. február 16.

⁴ <http://reformatus.hu/mutat/a-biztonsagos-hataratlepesert-szolalnak-fel-az-egyhzak/>

amely szerint az egyházak a biztonságot komplex módon, az emberi élet értékét szem előtt tartva értelmezik.

Munkámban egyebek között a rendőri feladatellátás fundamentumát jelentő közbiztonság és közrend fogalmak keresztény értelmezésére keresem a választ. Ez némiképp ellentmondani látszik az egyházak említett biztonság-felfogásának. Ez az ellentmondás azonban látszólagos, mivel a biztonság komplex megközelítése nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy annak egyes elemeivel részleteiben foglalkozzunk.

A közrend, közbiztonság, rendészet hagyományos közjogi megközelítésében fellelhető keresztény értékek

A közrend, közbiztonság fogalmak körül kialakult vitában három megközelítési mód figyelhető meg. Az egyik természetjogi elveket vallva joga felüli értékekből határozza meg a vitatott fogalmakat, míg a másik megközelítés markánsan pozitív közjogi alapokon áll. A harmadik szemlélet a közbiztonságot szervezési oldalról határozza meg. A két vitatott fogalom egymáshoz való viszonyában sincs egységes álláspont. Ezért a közrend, közbiztonság fogalmak értelmezése jelenleg nem megnyugtató. A rendészettudomány legismertebb képviselői – *Concha Győző, Szamel Lajos, Nyíri Sándor, Tauber István, Szikinger István, Finszter Géza, Balla Zoltán* – által folytatott több évtizedes vita még nem zárult le. Noha a közrend, közbiztonság kifejezéseket számtalan norma – köztük több nemzetközi szerződés – alkalmazza, egyenesen elfogadott, normatív, illetve tudományos fogalmat nem tudunk felmutatni. A fogalmi bizonytalanságok ellenére a rendészet és ezen belül a rendőrség feladatait legjellemzőbb módon a közrend és közbiztonság védelmével lehet összefoglalni. E rövid, elsősorban hazai szakirodalmi körkép egyetlen célja, hogy elősegítse a közrend, közbiztonság szekuláris fogalmának keresztény etikai aspektusainak megismerését, megértését.

A német szövetségi alkotmánybíróság meghatározása szerint a közrend olyan, többnyire íratlan szabályok összessége, amelyeknek követése az uralkodó szociális és etikai felfogás szerint elengedhetetlen feltétele a rendezett társadalmi együttélésnek.⁵ Ez a meghatározás a joga kívülre helyezi a köz-

⁵ BVerfGE 69, P. 35. Idézi Irk Ferenc: Közbiztonságtan. Főiskolai jegyzet. Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2007, 70. o.

rend fogalmát, annak tulajdonképpen erkölcsi tartalmat tulajdonítva. Ez a megoldás Finszter Géza álláspontja szerint – ha ragaszkodunk a közrend fenntartásához mint rendőrségi feladathoz – nagyfokú bizonytalanságot okoz, sőt tarthatatlan, mert feltehetően arra köteleznék az eljáró hatóságot, hogy bizonytalan etikai, erkölcsi fogalmakat emeljenek szabállyá, és ezek kikényszerítésére hatósági kényszert vegyenek igénybe.⁶ Részben érthető a rendészettudománynak a közrend jogon kívül helyezése miatt érzett aggodalma, hiszen ezzel a hatósági jogalkalmazás alapjai látszanak meginogni. Másfelől pedig a XX. század – és különösen a diktatúrák ideje – arra tanított meg bennünket, hogy önmagában a jognak való engedelmesség nem teremti emberi együttélésre alkalmas társadalmat. Ezért az uralkodó, általánosan elfogadott, társadalomba ágyazott erkölcsi, etikai elveket nélkülöző, vagy azokkal egyenesen szembe helyezkedő jogi rend nem képes közrendet alkotni, mert az egyén belső erkölcsi meggyőződése és a jog parancsa között feszülő ellentét zavart kelt. A zavar és a rend önmagukban is egymást kizáró állapotot jelentenek. Ennek az ambivalens társadalmi állapotnak a fenntartása folyamatosan represszív jellegű hatalmi intézkedéseket igényel. Ennek okán ilyen módon legfeljebb hosszabb-rövidebb ideig való, de a társadalom mélyén gyökeret nem eresztő társadalmi rend alakítható ki. Finszter Géza idézett munkájában tagadja az erkölcs jogalkalmazó által való joggá emelésének lehetőségét. Ezzel szemben az emberi jogoknak tulajdonít jelentőséget, elismerve azt, hogy ezek nélküli rend létezhet ugyan, de nem sokat ér. Az emberi jogok eredetére nézve több elmélet is ismeretes, köztük a természetjogi felfogás, amely szerint az emberi jogok az emberi természettől fogva megilletik az embert. Az emberi jogok és az általuk nyújtott szabadságnak ez a természetjogi megközelítése az egyik olyan pont, ahol a keresztény értékek megjelennek a közrend, közbiztonság fogalmi rendszerében.

Concha Győző szerint a közrend alapvetően nem más, mint „*az emberek közös célra való együttműködése, melyet a jog és a természet határol*”, és ez a működés „*a jogi és természeti határok között nem csak az állami szerveknél, de a magánosoknál is szabad*”.⁷ A közrendnek három részét különbözteti meg: 1. az állami rendet; 2. a társadalmi rendet; és 3. a természeti rendet. Az állami renden tulajdonképpen az állami szervek működését és szervezetrendszerét érti, de kiemeli, hogy annak nemcsak jog által meghatározott részei vannak, hanem alkotóelemei egyebek között az államcélok vagy a bírószei

⁶ Finszter Géza: A rendőrség joga. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2014, 34. o.

⁷ Concha Győző: Politika II. Grill Károly, Budapest, 1905, 308. o.

ságok működésének jog által nem meghatározott része is. A társadalmi rend az „az egyes magánosok tevékenységének egybefonódása és szoros egymás-utánja, a gazdasági, szellemi javaknak és az ezek alapján képeződő egyéni te-
kintélyeknek és hatalomnak biztos eloszlása”⁸. Ez szoros összefüggésben értelmezendő a „köz”-ről való vélekedéssel, amelynek összetartó ereje az érdek és a felebaráti szeretet. Így a társadalmi rend lényegét tekintve az önkéntes alapú, érdekvezérelt együttműködésen és a felebaráti szereteten nyugszik. A katolikus társadalmi tanítás szerint a közösségek, és így a társadalom is valamely célt közösen megvalósító emberek tartós összetartozása. E cél azonosítható a társadalom érdekeivel.⁹ A protestáns etika tanítása szerint a legerősebb társadalmi kohéziós erő a felebaráti szeretet.¹⁰ Mind a katolikus, mind pedig a protestáns társadalometika azon az elvi alapon áll, hogy miként az egyén, úgy a társadalom is Isten teremtő munkájának eredménye. Ilyen módon kimutatható a Concha-féle társadalmi rend keresztény beágyazottsága. A közrend harmadik alkotóeleme a természeti rend. Ez tulajdonképpen a természeti elemek, jelenségek rendszere, működése, és változásai. A természeti rend többféleképpen kapcsolódik a közrendhez. Egyfelől keretet ad az állami és a társadalmi rend működésének a megváltoztathatatlan jelenségei révén, másrészt pedig az állami és a társadalmi rend kialakulásának előfeltétele a természeti jelenségek megfékezésének képessége. Végül pedig a természeti rend felbomlása az állam és a társadalom rendjének felbomlását is előidézheti.¹¹

A Concha-féle fogalmi megközelítés már közel visz bennünket a közrend keresztény etikai aspektusainak megismeréséhez azáltal, hogy a közrend fogalmát a természet rendje által meghatározott fogalomként írja le. A keresztény társadalomszemléletben a természet rendjében az Isten által teremtett rend jelenik meg. Az emberi társadalom pedig a természet részeként Isten teremtő munkájának eredménye, minthogy az embert alapvetően társas lénynek teremtette. *Ha elfogadjuk azt, hogy ez a rend meghatározó befolyással bír az állami és a társadalmi rendre, ezáltal pedig a közrendre, akkor felismerhetjük a teremtés rendjében mindazt, ami emberi megismerés – és feltehetően szabályozás – útján a közjogi fogalmaink szerinti közrendben ölt testet.*

Mielőtt azonban a keresztény etikai nézeteket elemeznénk, vizsgáljuk meg a Concha-féle fogalom kritikáját. Finszter Géza szerint a közrend leírható erkölcsi és jogi szabályok érvényesülésének együtteseként, de meghatá-

⁸ Uo. 309. o.

⁹ Josph Hoffner: Keresztény társadalmi tanítás. Szent István Társulat, Budapest, 2002, 33. o.

¹⁰ Sebestyén Jenő: Református etika. Iránytű Kiadó, Gödöllő, 2000, 237. o.

¹¹ Concha Győző: i. m. 308–311. o.

rozható kizárólag a jog alapján is. A rend jogi fogalma arra az adottságra épít, hogy az egyének és közösségeik harmonikus működésének feltételei az ember által megismerhetők és követhetők, és e feltételek a magatartások jogi szabályozása révén megteremthetők, illetve a tilalmak által megvédelmezhetők. A jogi eszközök azonban nem alkalmasak minden társadalmi cél elérésére, ezért a jogrend a társadalmi rendnek csupán az a része, amely állami szabályozással teremthető meg. A rendészet számára a közrend egyfelől a védelem tárgya, amely felett a rendőrnek őrködni kell, másfelől a védelem formája, amelyet a rendőrségnek és minden eljáró tagjának be kell tartania.¹²

Ismeretes olyan rendészeti álláspont, amely a közbiztonság és a közrend fogalma között nem tesz különbséget. Egyesek a közbiztonságot tekintik az átfogóbb kategóriának, míg mások a közrendet. A rendőrszakmai közéletben is tapasztalható a fogalmi bizonytalanság. Talán nem volt véletlen, hogy az alkotmány 2008-ig nélkülözte a közrend fogalmát. Ezzel szemben Finszter Géza a két fogalom közötti különbség fenntartása mellett foglal állást. Értelme szerint a közbiztonság – hasonlóan a közrendhez – a rendészeti igazgatás szabályozási tárgyaként megvédendő érték, amelyet az úgynevezett negatív közigazgatás körében a jogellenes magatartásokkal szemben hatósági kényszerrel lehetséges oltalmazni.¹³ A közbiztonság fogalmának kétféle értelmezését különbözteti meg, normatív és a materiális megközelítés szerint. A normatív fogalmi meghatározásban abból indul ki, hogy a közbiztonság az alkotmányjog szabályozási tárgyaként államcél, amelynek megvalósítása elsődlegesen a kormányzat felelőssége. Ehhez teszi hozzá a szabadság és személyes biztonság alkotmányos jogából fakadó állami kötelezettséget. E szerint az állam a közigazgatás útján köteles gondoskodni a polgárai biztonságáról. A közbiztonság normatív fogalma egyfelől államcél, amelynek megvalósításáért a végrehajtó hatalom felelős, másfelől a jog által elismert társadalmi érték, amelynek a megvédelmezése érdekében indokolt lehet az alapvető emberi jogok korlátozása is. A nemzetközi és a hazai jog forrásai tartalmazzák azokat a konkrét törvényi tényállásokat, amelyek megvalósulása veszélyezteti a közbiztonságban testet öltő társadalmi értékeket.¹⁴

A közbiztonság materiális fogalma pedig azonos a közjog által megvédendő értékek összességével, amelyek közjogi eszközökkel való védelemre érdemesek, és ilyen módon valóban meg is óvhatók. A közbiztonság materiális

¹² Finszter Géza: i. m. 35. o.

¹³ Uo. 38. o.

¹⁴ Uo. 40. o.

fogalma azonos azzal a közbiztonsággal, amely a hétköznapiakban ténylegesen létezik és élményszerűen átékelhető, vagy hiánya megszenvedhető. A közbiztonság alkotmányos democráciákban nem lehet más, mint államcél, amelynek eléréseért szüntelenül munkálkodni kell anélkül, hogy a biztonság kikényszeríthető alanyi joggá válhatna, és abszolút beteljesülése bárki által elérhető lenne. A közbiztonság mint államcél szoros kapcsolatban van a társadalmi értékek büntetőjogi védelmével. A büntetőjogi felelősségre vonás azonban csak a jogrendet képes helyreállítani, a közbiztonságot nem. Ehhez képest a személy- és vagyonbiztonság felfogható úgy, mint egy redukált közbiztonság, ami leegyszerűsíti a bonyolult társadalmi összefüggéseket. Ez a leegyszerűsítés azért is indokolt, mert a büntetőjogi tilalmak a közérthetőségre építenek (ne ölj, ne lopj), igen jó hatásokkal.¹⁵ Meg kell jegyezni, hogy ez a fajta leegyszerűsítés csak a személy- és vagyonbiztonságot veszélyeztető úgynevezett természetes bűncselekményekre igaz. Elfogadva a közbiztonság államcélként való meghatározását, felvetődik a kérdés, hogy miként lehet megvédeni egy még meg nem valósított célkitűzést. Kiváltképp, hogy ennek a célnak az elérése soha meg nem valósulhat. Védni – fogalmilag – csak egy már meglévő értéket lehet, vagy azokat az értékeket, amelyek egy megvalósítható célt szolgálnak.

A német szövetségi alkotmánybíróság megállapítása szerint a közbiztonság a központi javak védelmét jelenti, mint az élet, az egészség, a szabadság, a házasság, a vagyon, és az egyének javai, illetve a jogend és az állami intézmények sérthetetlensége.¹⁶ Az említett központi javak közös vonása, hogy nem a jogi szabályozás emeli őket a védendő értékek sorába, hanem az emberi természet lényegnél fogva az. Azzal, hogy a modern jogrendszerek az ember alapvető jogait és ezzel a központi javakból való részesedését elismerték, e jogokat – természetjogias felfogást követve – nem konstituálják, hanem csupán deklarálják. A német természetjogias megközelítés – szemben az államcélal – már olyan értékeket von a közbiztonság fogalmi körébe, amelyek védhetők. Ez a felfogás közel visz bennünket a közbiztonságról való keresztény etikai állásponthoz.

A közbiztonság fogalmát a magyar rendőrséget a rendszerváltás után átvilágító *Team Consult* cég szervezéseméleti szempontból közelítette meg. A munkájukról készült jelentés meghatározása szerint „a közbiztonság a nem anyagi jellegű infrastruktúrának az a része, ami ahhoz szükséges, hogy az

¹⁵ Uo. 48. o.

¹⁶ BVerfGE 69, 315, 352. Idézi Irk Ferenc: i. m. 56. o.

*egyének és közösségeik megvalósíthatóságát a társadalom számára értékes céljaikat*¹⁷. E meglehetősen jól használható foglom egyik elemét kiemelve a közbiztonság azt a közeget jelenti, amelyben az egyén számára garantált a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog, amellyel a társadalom érdekeit is szolgálja. A közbiztonság az egyén számára nem abszolút individualizált jogot kínál a céljai eléréséhez, hanem olyan cselekvési szabadságot ad, amellyel élve a köz javát szolgálja. Ennek megfelelően a közbiztonság az értékteremtő munkához adja meg a megfelelő társadalmi környezetet. A közbiztonság fogalmának ez a megközelítése jól korrelál azokkal a keresztény etikai tanításokkal, amelyek az egyén helyét, szerepét nem különálló individuummként, hanem a társadalom integráns részeként határozzák meg. Az Isten által teremtet ember helye az Isten által teremtet társadalomban van.¹⁸ Ebből következően a közösség értékei és érdekei nem azonosíthatók az egyes emberek értékeinek, és érdekeinek összességével, hanem ezekhez képest különböző új értékeket és érdekeket hordoz.

A rendszettudomány ismeretanyagából közel sem vonultattam fel a közbiztonság fogalmi meghatározásának teljes arzenálját. Három következtetés azonban így is körvonalazódik. Az első, hogy a *rend* (szándékosan nem a közrend fogalmat használtam), *a rendezett társadalmi együttélés alkotja a biztonságot, azon belül a közbiztonság egyik fundamentumát. Úgy tűnik, hogy a rendezett együttélésnek a közbiztonság egy fokozata.* A második, hogy *a rendezettségnek, zavartalanságnak ezt a fokozatát a társadalmi valóság az el nem érhető célok, vagy ha úgy tetszik, vágyak körébe száműzi.* Végül pedig a *közbiztonság, illetve az erre törekvés önmagában is értéket jelent, alkotmányba emelésével pedig alkotmányi értékévé vált, de egyben további értékek létrehozásának feltétele is.* Alkotmányi értékévé nem kizárólag a közbiztonság vált, hanem a humán biztonság megannyi területe is. Ez pedig azt jelenti, hogy a biztonság alkotmánybíróági és közhatalmi védelemben részesül az alacsonyabb szintű jogi értékekkel, és az értéknek nem minősülő veszélyekkel, ártalmakkal szemben. A biztonság és egyéb jogi értékek konfliktusa esetén pedig – különös figyelemmel az elmúlt időszakban felerősödő biztonsági kihívásokra – el kell fogadnunk *Ádám Antal* megállapítását, amely szerint a „*nagyobb rossz elkerülése érdekében megengedhető a kisebb rossz*” észsze-

17 Bernhard Prestel: Police et management moderne. Revue internationale de Criminologie et de police technique, 2/1997., p. 134. Idézi Finszter Géza: Rendészettelmélet. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2014, 160. o.

18 A *Gaudium et spes* kezdetű apostoli enciklika 9. pont; Sebestyén Jenő: i. m. 237. o.

rú követelményének engedve megengedhető az alacsonyabb szintű jogi értékek korábinál erőteljesebb korlátozása.¹⁹

Keresztény etikai felfogások a közrendről, közbiztonságról, rendészetről

Katolikus oldal

A közrend, közbiztonság fogalmak gyökereit a keresztény államelméletekben kell keresnünk. Keresztény teológusok az állam eredetével és céljával hozták összefüggésbe a rend fenntartását. Elismerik, hogy a rend fenntartását és az e feladatot ellátó szervezetet egyetlen állam sem nélkülözheti. A megoldások azonban már változatos képet mutatnak, amelyet determinál a kor, a kultúra, az állam politikai berendezkedése, társadalomszerkezete. A történelmi fejlődés egy meghatározott időszakában politikai hatalmat gyakorló egyház ugyancsak felismerte a rendfenntartás szükségességét. A középkor hol jobban, hol kevésbé rendezett társadalmi viszonyai között az állandóságot az egyház jelentette, amely politikai hatalmat is követelt magának, aminek következtében a középkori Európában kialakult az állam és egyház sajátos összefonódása. Már a középkorban elterjedt az a katolikus államelmélet, amely szerint az államhatalom a nép egészében testesül meg. Mivel a hatalmat a néptömeg nem képes helyesen gyakorolni, ezért azt átruházza egy vagy több személyre. A felvilágosodás kori szerződéselméletekhez képest azonban jelentős különbségek mutathatók ki. Először is az, hogy a hatalom eredete Istentől való. Ez igaz a nép hatalmára is, amelyet az uralkodóra ruház. A másik jelentős különbség abban áll, hogy a hatalom átruházása nem valamiféle önkéntes megállapodás alapján jön létre, hanem az emberi természetből eredő szükségszerűségből fakad. Az így létrejövő politikai hatalomnak a célja a közjó védelmezése. Ehhez pedig bírnia kell azzal a hatalommal, amelynél fogva képes az egyes emberek érdekeinek összességétől különböző, új érték-tartalmat hordozó társadalmi rend kialakítására. Ez az egyes ember jogainak korlátozását is jelenti, amelynek célja, hogy a társadalom tagjai az őket megillető jogokat a lehető legteljesebb mértékben gyakorolhassák.²⁰

A felvilágosodás eszméinek hatására a XIX. században megszűnt az állam „keresztény” jellegének meghatározottsága, vagyis az állam és egyház viszo-

¹⁹ Ádám Antal: i. m. 273. o.

²⁰ Joseph Höfner: i. m. 234–241. o.

nyának az a jellemzője, amely szerint az egyház mint vallásos közösség teljes fedésben van a politikai közösséggel.²¹ E szekuláris folyamat ellen XVI. Gergely pápa szólt először a *Mirari vos arbitramur* kezdetű enciklikájában, amelyben teljes egészében megmutatkozik a régi rend iránti elkötelezettsége. Az ő felfogásában a földi uralkodók hatalmának szilárdsága az egyház javát szolgálja, hogy az teljesíthesse a küldetését. Ezért azon kell munkálkodni, hogy az államokban rend és békesség legyen. A XIX. századi forradalmakra adott katolikus válasz az volt, hogy a hagyományos rendet meg kell erősíteni, és hogy a változásokon csak egy megerősített és az állam által is támogatott államegyház tud hatékonyan úrrá lenni.²² Szintén a liberalizmus ellen fejti ki a katolikus egyház tanítását XIII. Leó pápa az *Immortale Dei* kezdetű apostoli enciklikájában. Ebben megerősíti, hogy minden hatalom – ideértve a világi hatalmat is – Istentől való. Később pedig úgy fogalmaz, hogy a nép uralkodási joga olyan felfogásának, amely szerint ez a jog az Istenre tekintet nélkül, természetből fogva megvan a népben, nincs elég ereje a közbiztonság, a rend és nyugalom fönntartására.²³ Az *Au milieu des sollicitudes* kezdetű enciklika szerint ez a hatalom mindig változhatatlan és tiszteletre méltó marad, hiszen a természeténél fogva azért alapított, hogy a nélkülözhetetlen közjóról gondosodjék, ami egyben az állam legfőbb célja. A változhatatlanság nem az államformára, hanem csak az állam céljára igaz. Bármelyik államforma megfelelő lehet, ha a társadalom saját céljára, vagyis a közjó megvalósítására irányul, mivel a társadalomban a hatalmat ennek megóvása érdekében hozták létre. Az enciklika elismeri, hogy a közrend megköveteli egy kormány létét, hiszen a törvényes rendhez szükség van a hatalomra. Ezzel szemben a lázadás – amelynek oka a féktelen szabadság, hangsúlyosan beleértve a választ és a sajtó szabadságát – gyűlöletet szít a polgárok között, polgárháborút okoz, és visszaveti a nemzeteket az anarchia káoszába. Az állam iránti tisztelet és függőség mindaddig fennmarad, míg a közjó ezt megkívánja, hiszen a közjó meglétének garantálása az államban a legfontosabb törvény Isten tisztelete után.²⁴

21 José Casanova: *Public Religions in the Modern World*. Chicago–London, 1994

22 Gajer László: XIII. Leó pápa megnyilatkozásainak filozófiatörténeti előzményei. Különös tekintettel a vallásszabadságra. Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, Budapest, 2013

23 E pápai enciklika szól a vallásszabadság ellen, amely lényegét tekintve istentagadásra vezet, felemeli hangját a sajtószabadság ellen, amelyből sok rossz és gonosz dolog fakad. Lényegét tekintve e pápai enciklika egy autoriter, az állam és a katolikus egyház korábbi viszonyának helyreállításával kialakított állammodellt állít elének.

24 Gajer László: i. m. 174. o.

Az idézett enciklikák olvasatában a közjó egyfelől a társadalmi javakból történő részesedést jelenteti, másfelől pedig magában hordozza a társadalom működésének alapjait jelentő belső békét is mint a javak megteremtésének feltételét. Sajátos katolikus álláspontot mutat, hogy ennek alapjaként az enciklikát jegyző pápa az állam és egyház helyes együttműködését látta. Ez azt jelentette, hogy az állam és egyház elválasztása fel sem vetődött, mert ez azt jelentette volna, hogy az emberi és az isteni törvényhozást is el kellene választani egymástól. Ezzel pedig az enciklika – mára meghaladottá vált – értelése szerint az állt volna elő, hogy állam nem tudja az emberi jogokat garantálni, amelyek pedig éppen az ember Isten iránti kötelezettségeiből fakadnak. Az állam közjó megteremtése iránti működése arra is való, hogy polgárait – az egyház szolgálatát támogatva, polgárait Isten iránti kötelezettségeik teljesítésében segítve – az üdvösségre vezesse.

Mindezek alapján az látszik kibontakozni, hogy a II. vatikáni zsinatig a közjó és az annak részét jelentő közrend egymásra épülő fogalmi szoros összefüggést mutatnak az állam és egyház elválaszthatatlanságával. Ennek alapja, hogy az egyház önmagát az állam legerősebb támaszának tartotta, vagyis ha az állam az elválasztás mellett dönt, akkor lemond legerősebb támaszáról. Ezzel pedig elveszíti azt a képességét, hogy a közjót szolgálja.²⁵ A közjó definícióját először XXIII. János pápa adta meg a következőképpen: „*az államok vezetőinek világosan tisztázniuk kell a közjó helyes fogalmát, ami magában foglalja a társadalmi élet azon feltételeinek az összességét, melyek révén az egyének teljesebben és akadálytalanabban képesek tökéletesedésük felé haladni*”²⁶. Mindenki felelős a közjóért, és megvan az a joga is, hogy a közjó keresése nyomán kialakuló társadalmi életkörülmények haszonélvezője legyen. Ha a közjó magában hordozza a társadalmi békét – annak külső és belső dimenzióját egyaránt –, akkor el kell jutnunk oda, hogy legalábbis a belső béke lényegében társadalmi össztermék, éppen úgy, mint ahogyan a közbiztonság is az. Ennek felismeréséhez el kell fogadni, hogy a közbiztonság megteremtése nem rendészeti feladat, az csupán széles körű társadalmi együttműködéssel valósítható meg.²⁷

Az ember természetes életközege a közösség, ennek következtében az egyén javai szükségképpen kapcsolatban állnak a közjával. A közjó alapelve valamennyi személy méltóságából, egyszeri voltából és egyenlőségéből ered,

²⁵ Uo. 173. o.

²⁶ XXIII. János pápa *Mater et Magistra* kezdetű enciklikája.

²⁷ Major Róbert: Rendészet, közlekedésrendészet. In: Barabás A. Tünde (szerk.): Tanulmányok Irk Ferenc professzor 70. születésnapjára. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012, 192. o.

figyelembe véve, hogy az egyén a közösség része. Ennek alapján fogalmazza meg a II. vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű enciklikája, hogy „a közjó napjainkban egyre egyetemesebbé válik, és az egész emberi nemet érintő jogokat és kötelességeket foglal magában. Minden csoportnak számot kell vetnie a többi csoport szükségleteivel és jogos igényeivel, sőt az egész emberi család közjával is.”²⁸ A közjó érdekében tehát törekedni kell azoknak a társadalmi feltételeknek az összességére, amelyek mind a csoportoknak, mind az egyes tagoknak lehetővé teszik, hogy teljesebben elérjék tökéletességüket. A közjó nem azonos a társadalom tagjait megillető részleges javak összességével. Mivel a közjó mindenkié együtt és külön-külön is, ezért közös dolog lévén oszthatatlan; csak együtt érhető el, növelhető, őrizhető a jövő számára is.

A társadalmi cselekvés a közjó megvalósításában válik érzékelhetővé. Következésképpen a közjó az erkölcsi jó társadalmi, közösségi dimenziójaként fogható fel. A közjó három lényeges elemet foglal magában. Először a személy tiszteletét. Így ír erről a *Gaudium et spes* kezdetű enciklika: „A közjó nevében a közhatalomnak tiszteletben kell tartani az emberi személy alapvető jogait. Az ember számára tehát hozzáférhetővé kell tenni mindazt, ami a valóban emberi élethez szükséges: ilyenek a táplálék, a ruházat, a lakás; jog az életállapot szabad megválasztáshoz és a családalapításhoz, neveltetéshez, munkához, jó hírnévhez, tisztelethez, megfelelő tájékoztatáshoz, a saját helyes lelkiismeret szerinti cselekvéshez, a magánélete védeleméhez és a jogos szabadsághoz, mely magában foglalja a vallásszabadságot is.”²⁹ Másodszor: a közjó megköveteli a helyes társadalmi rendet és a szervezetek kibontakozását. Ez az állam felelőssége. És végül: a közjó magában foglalja a békét, vagyis az igazságos rend állandóságát és a biztonságot. Feltételezi, hogy a hatalom gondoskodik – tisztességes eszközökkel – mind a társadalom, mind tagjainak biztonságáról. Ezen alapul a jogos ön- és közösségvédelem.³⁰ E megközelítésben a közjó fogalma magában foglalja a szekularizált közbiztonság-fogalom egyes elemeit.

A közjó tartalmáról a Hittani Kongregáció 2003. január 16-án kelt dokumentuma így ír: „E közjó magába foglalja az olyan javak támogatását és védelmét, mint a közrend, a béke, a szabadság, az egyenlőség, az emberi élet tisztelete, a környezetvédelem, az igazságosság, a szolidaritás, stb.”³¹ A katoli-

28 A II. vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű apostoli konstitúciója I. rész 2. fejezet 26. pont.

29 Uo.

30 Farkas Péter: A katolikus egyház társadalmi tanításának alapelvei és gyakorlati alkalmazásuk. Kötetlek, 2012/2.

31 <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=147#JB10>

kus álláspont a közjóról egy olyan átfogó érték képét vetíti elénk, amely ahhoz szükséges, hogy az egyén szabadságjogai révén teljes értékű – és tegyük hozzá Krisztushoz vezető – életet élhessen, illetve meglegyen az a képessége, hogy a társadalom javát és végső soron üdvösségét szolgálhassa, vagyis megvalósíthassa a társadalom számára hasznos céljait. *Ebben a megközelítésben egyfajta vallásos közbiztonság-fogalom rajzolódik ki, amelyben a közrend és (köz)biztonság a közjó részeként az ember boldogulását elősegítő társadalmi állapot egyik feltétele.*

A közjó eléréséhez szükséges emberi tevékenység pedig ekképpen fogalmazható meg: *„Ebből következően az emberi tevékenység alapszabálya ez: Isten terve és akarata szerint legyen összhangban az emberi nem igazi javával, s az embernek mint egyénnek és a társadalom tagjának tegye lehetővé teljes hivatásának szolgálatát és betöltését.”*³² Mint láttuk, a közjó szolgálata mindenkinek kötelessége. *Az államnak ehhez arról kell gondoskodnia, hogy mindenki megtalálja saját hivatását, amelynek területén munkálkodva képes eleget tenni a közjó megteremtésével kapcsolatos kötelezettségének.* Ha ez a terület a közrend, közbiztonság fenntartása, akkor ez nemhogy nem ellentétes a katolikus hit társadalmi tanításával, hanem kifejezetten megbecsülésre méltó. Csupán arra kell törekedniük, hogy hivatásuk gyakorlásakor képesek legyenek földi tevékenységüket úgy irányítani, hogy *„az emberi, családi, szakmai, tudományos és technikai törekvéseiket élő szintézisbe fogják a vallási értékekkel, s ezek rendező ereje mindent Isten dicsőségére fordít”*³³.

Protestáns nézőpont

A reformáció az egyház megújítását, Krisztushoz való visszavezetését tűzte ki célul. Hamar túllépett azonban a szűk értelemben vett vallási kereteken, és szükségessé vált, hogy a reformátorok politikai és társadalmi kérdésekben is – teológiai alapokon – állást foglaljanak. A rend és biztonság mint értékek korán megjelentek a protestáns etikában. Ez szoros összefüggésben áll a reformáció kezdeti időszakát jellemző társadalmi állapotokkal. Már *Luther Márton* működésének kezdetén kirobbant az a német parasztlázadás, amelylyel szemben a reformátor is felemelte szavát. A vallási szembenállás ez után is létükben fenyegette az eltérő vallásúakat; katolikus fejedelemségekben a protestánsokat, protestáns fejedelemségekben pedig a katolikusokat. Később

³² *Gaudium et spes*, I. rész 3. fejezet 35. pont

³³ *Gaudium et spes*, I. rész 4. fejezet 43. pont

pedig a vallásháborúk nyomták rá bélyegüket Európa történelmére. Érthető, ha a reformátorok számára korán fontossá vált az állam belső és külső békéje egyaránt. Mind Luther, mind pedig *Kálvin János* nagy súlyt fektetett az állam és az egyház kapcsolatára, illetve az állam ez idő tájt leghangsúlyosabb funkcióját jelentő védelemre. Ezt figyelembe véve most a hatalomgyakorlás egyetlen területét érintem, mégpedig a belső rend fenntartásának funkcióját. Luther, Krisztus szavait idézve kezd a fejedelmi hatalomgyakorlás módjának ismertetésébe. E szerint „*A világi fejedelmek uralkodnak és akik fejedelmek, erőszakkal dolgoznak*”³⁴. Mindazonáltal hangsúlyozza, hogy a fegyver, az erőszak csak legutolsó eszköz, amelyet megelőz a törvény, a józan ész, és mindenekelőtt az Istenre figyelés. A törvény és a józan ész kapcsolatáról elmondja, hogy valamennyi törvénynek egyetlen közös vonása van, mégpedig az, hogy szükség ellen nem kényszerít. Visszaulva arra a gondolatra, amely szerint az erkölcsi renddel ellentétes törvény nem képes közrendet alkotni, ezt kiegészíteném azzal, hogy a józan ésszel ellentétes törvény hasonlóképp kudarcra van ítélve a közrend dolgában. Mindennél jobban látni ezt akkor, ha megnézzük, hozott-e bármilyen eredményt a hajléktalanság, a munkanélküliség vagy a szegénység rendészeti szempontú kezelése. Luther keresztény módon való uralkodásról vallott felfogása szerint a kormányzás szolgálatot jelent, mégpedig a nép, ha úgy tetszik, a „köz” szolgálatát. Elfogadja az uralkodó jogát a büntetés kiszabására, vagy akár egy háború megindítására. Elfogadja, hogy ez az egyesek érdekeit sértheti, ezért mondja, hogy az uralkodó csak a nép érdekében alkalmazhat erőszakot, minthogy a népet védelmeznie és segítenie kell. A nép megvédése ebben az értelemben a külső ellenségtől és a belső jogsértésektől való megvédést is jelenti.³⁵ Mai szóhasználatlál élve a keresztény uralkodó sem mondhat le a rendészeti és honvédelmi funkciók ellátásáról.

Amikor Luther a rend fenntartására hivatottakról szól, akkor *Keresztelő János* tanításából indul ki. E szerint amikor római katonák kérdezték meg tőle, hogy ők mit tegyenek azért, hogy üdvözülhessenek, így válaszolt nekik: „*Senkit ne bántsatok, se meg ne zsaroljatok, hanem elégedjete meg zsoldotokkal*”.³⁶ E kérdéskör bővebb elemzése már átvezetne bennünket a rendészeti etika területére, ezért csak nagyon röviden két következtetést kell levonnunk Luther nyomán. Az egyik az, hogy a fegyveres hatalmat Isten rendelésének tartja, máskülönben Keresztelő János azt mondta volna, hogy többé ne legyenek katonák. Ez

34 Idézi Luther Márton: A világi felsőségről, hogy meddig tartozik neki az ember engedelmességgel. In: Masznyik Endre: D. Luther Márton egyházreformáló iratai. II. kötet. Pozsony, 1906, 399. o.

35 Uo. 399–410. o.

előre vetíti annak képét, hogy az állami szolgálat és azon belül a fegyveres szolgálat nemhogy összeegyeztethetetlen volna a keresztény hittel, de Isten szolgálatának egy nevesített és elismerésre méltó területe. A másik következtetés pedig az, hogy ez a hatalom Luther megfogalmazásában a rosszak büntetésére, és az istenfélők védelmére van. A háborgatást elszenvedőket megilleti ugyan a jogos védelem – amellyel élni nem mindenki és nem minden esetben képes, ezért csak kivételes lehetőség –, de a megtorlás már nem.³⁷ Ezt összevetve Luther kétbirodalom-elméletével, illetve azzal az intellemmel, hogy a keresztény emberek olyan életmódot folytassanak, hogy ne legyen szükségük a világi hatalomra, láthatóvá válik, hogy az istenfélőkről eleve feltételezi a – világi és isteni – törvények betartását. Ezért e helyütt Luther a békés, jogkövető társadalom védelmét fogalmazza meg szolgálatként. Erről a védelemről a fejedelemnek kell gondoskodnia mindazokkal szemben, akik másokat háborgatnak. A „köz” rendjének védelme a Luther tanításain nyugvó protestáns etika számára tehát az állam centrális feladata, ebben részt venni Isten szolgálatát jelenti. Sőt, e szolgálat kifejezetten hasznos és szükséges, mi több, felemelő.

Az eddigiek alapján ez az állami szerepvállalás legalább négy funkciót jelent: a honvédelemre jellemző külső védelem, a mai kor rendszetére jellemző védelem és beavatkozás, az igazságszolgáltatás, végül pedig a büntetés-végrehajtás, amely ma szintén a rendszet körébe tartozó állami feladat. Maga Luther ezt így foglalja össze: „*Mivel pedig a hatóság nagyon szükséges és hasznos az egész világra nézve, hogy a béke fenntartható, a bűn büntethető, s a gonoszok akadályozhatók legyenek.*”³⁸ Ezzel pedig magyarázatát adja annak, hogy a „*ne állj ellen a gonosznak*” krisztusi parancsolat miért engedi meg a gonosztevők elleni fegyveres állami szolgálatot. Arra ugyanis a keresztény ember nem a maga érdekében, hanem mások szolgálatára és mások szükségére vállalkozik. Maga személyére nézve a gonoszt eltűrni, mások személyére nézve pedig büntetni tartozik.³⁹ Ebben nagyon fontos üzenet rejlik a mai rendszet számára is, mégpedig az öncélúság tilalma. Az állami hatalom birtoklása egyben felelősséget jelent a társadalom irányába. A közösség nem azért ruházta fel a rendőrt a legitim fizikai erőszak és a legitim jogkorlátozás hatalmával, hogy ezt a hatalmat a maga javára gyakorolja.

Természetes, hogy Luthernél a „rendészeti hatalom” Isten felhatalmazásából ered, miként Ő minden hatalom forrása. Azzal együtt, hogy ez a tétel nem illeszthető bele szekularizált jogrendszerünkbe – teológiai igazságtartalmát

36 Lukács evangéliuma 3,14. Idézi Luther Márton: i. m. 367. o.

37 Luther Márton: i. m. 367. o.

38 Uo. 374. o.

azonban nem kérdőjelezem meg –, úgy vélem a Luther által megfogalmazottak ma is iránymutatók lehetnek a rendészeti hatalomgyakorlás számára.

Kálvin államszervezési teljesítménye a genfi alkotmányban bontakozott ki. Nem véletlen, hogy korának kiemelkedő jogászaik között tartjuk számon. Munkássága idején választ keresett az államhatalom funkcióira is. Ennek keretében vázolta, hogy az állam egyfelől köteles a polgáraitól gondoskodni (ma úgy mondanánk, közszolgáltatásokkal ellátni), másfelől pedig köteles a köz nyugalmat, a közállapotok zavartalanosságát szavatolni (védelmi funkció), végül pedig köteles a hitet megvédeni. Ő maga így ír erről: *„Ennek a kormányzásnak nemcsak az a teendője – ami az itt említett dolgok haszna –, hogy az emberek lélegezni, enni, inni és melegezni tudjanak [...] De nem csak ez a gondja, hanem az is, hogy a bálványimádás [...] fel ne üsse a fejét és el ne terjedhessen a nép között. Vigyáz arra, hogy a köznyugalmat senki meg ne zavarhassa, és mindenki épen és sértetlenül megtartassa azt, ami az övé, és hogy az emberek zavartalanul érintkezhessenek egymással, és hogy a becsület és a mértéktartás megőriztessék.”*³⁹ Mondhatnánk, hogy a hit védelmét mára felváltotta a plurális vallásszabadság garantálása.

Kálvin nem beszélt pluralizmusról, de az addigi történelem során először fogalmazta meg a vallásszabadság gondolatát. Így vált a vallásszabadság az első szabadságjoggá. Ebből a szempontból nézve Kálvin a hit védelmében a hit szabadságának védelmét is látta. Ezzel – igaz, kezdetleges módon – először került sor az állam alapjogvédelmi kötelezettségének megfogalmazására. A kép teljességéhez hozzátartozik az is, hogy épp Kálvin volt az, aki először fogalmazta meg és juttatta következetes szigorral érvényre az állam és egyház elválasztását. Az állam védelmi funkcióját roppant széles körben látta érvényesíthetőnek. Kiterjesztette az erkölcsre, a nyugalomra és – számunkra lényeges módon – mindenki közös biztonságára és békéjére.

A világi – vagy ahogyan Kálvin fogalmaz, polgári – hatalom gyakorlását nem csupán kíváncsúnak, hanem különleges szentségnek, az összes hivatás közül leginkább tiszteletre méltónak nevezte. Ennek oka, hogy a hatalom hordozói Isten nevében gyakorolják a rájuk bízott hatalmat. Kálvin nézetei szerint a polgári kormányzat rendészeti legitimációs forrása – mint ahogyan minden más hatalom forrása is – Istentől ered. Álláspontja szerint ez különleges felelősséget követel azoktól, akikre e hatalom bízott. Jogállami demokráciánk fogalmai szerint ez a felelősség nem jogi, hanem sokkal inkább erkölcsi felelősséget jelent. Kálvin korában is hasonló jelentéssel bírt. A hívő

³⁹ Uo. 374–376. o.

⁴⁰ Kálvin János: *Institutio. Tanítás a keresztyén vallásra.* Kálvin Kiadó, Budapest, 1991, 288. o.

ember számára – teológiai értelemben – nincs is szükség jogi felelősségre, mert mint ahogyan Luther fogalmaz: „*Az igaz ember mindent és jobban tesz, mint ahogyan azt a törvény megköveteli.*”⁴¹ A fegyveres hatalom egyaránt megtestesíti Kálvinnál a rendészeti és a katonai hatalmat, lévén hogy e korban nem beszélhetünk önálló rendészetről. Ezért a fegyveres hatalom célját mindkét területen megvalósítandó módon abban látja, hogy az uralkodó gondoskodjon országa nyugalmaról, fellépjen az erőszakot tevők ellen, és végül büntesse a gonosz tetteket. E téren ugyanazokat a funkciókat határozza meg, mint Luther. Csakhogy Kálvin a továbbiakban kifejezetten hivatkozik a törvényes rendre, amelynek megbontása a polgári hatalom részéről szükségszerűen vezet a fegyveres erő alkalmazásához a rend helyreállítása érdekében.⁴² *A törvényes rendet a közösség rendezett működéséhez szükséges alapként határozza meg, ezzel elismerve azt, hogy ahol nincs törvényen nyugvó rend, ott sem az államélet, sem az egyén élete, sem pedig a hit gyakorlása nincs biztonságban. Ezzel pedig eljutunk oda, amit ma a közrend és közbiztonság fogalmakkal jelölünk.* Hasonló elvi alapokról kiindulva Szathmáry Béla egyenesen úgy fogalmaz, hogy „ez [tudniillik a jó cselekedetek megvédése és a rossz elleni fellépés – a szerző megj.] a mai fogalmaink szerint a közjó és a közrend biztosítását szolgálja, amelyre Kálvin szerint azért van szükség, mert a Krisztusban kapott szabadságunk embertársaink irányában nem korlátlan, s nem feledkezhetünk meg e korlátok megtartásáról”.⁴³

Kálvin az erőszak alkalmazásával kapcsolatban hasonlóképpen érvel, mint Luther. Kifejti, hogy az emberölés a Biblia tanítása szerint tilos, de ez a parancsolat arra való, hogy ne maradjon büntetlenül a gyilkosság. Amikor pedig az Isten szolgálatában állók fegyvert fognak a gyilkos ellen, akkor Isten parancsolatát hajtják végre. Ennek kapcsán megjegyzi Kálvin, hogy a hatalomnak két végtől kell tartózkodnia, a túlzott szigorától, mert ezzel inkább sebez, semmint gyógyít, és a túlzott engedékenységtől, mert ezzel pedig az ártatlanok sokaságának pusztulását okozza.⁴⁴ Ezzel a kor keretei között kijelöli az erőszak alkalmazásának arányosságát. Nem jogi, hanem inkább erkölcsi mércét állít. Ha a halálbüntetés és kínvallatás alkalmazható módjai alapján elképzeljük a korszak kegyetlenségét, nem is várhatunk reálisan jogi arányossági mércét.

41 Luther Márton: i. m. 372. o.

42 Kálvin János: i. m. 294. o.

43 Szathmáry Béla: Kálvin és a kálvinizmus aktualitása a világban és az egyházban. Napút, 2009/9. http://www.napkut.hu/naput_2009/2009_09/071.htm

44 Kálvin János: i. m. 295. o.

Mindezek alapján a protestáns etika álláspontját követve a következő konzekvenciák adódnak. Az állam Isten rendelése alapján jött létre, és Isten felhatalmazása alapján gyakorolja a hatalmat, mégpedig a bűnösök megfékezésére.⁴⁵ E helyütt nem a teológiai értelemben vett bűnről van szó – amely tetteken kívül elkövethető szóban, vagy gondolatban is –, hanem arról a bűnről, amelyet emberi törvény is bűnné tett, hogy büntetése révén a köz nyugalma megmaradjon. A világi hatalom és a világi törvény elsődleges célja az emberi gonoszság megfékezése. Ehhez nélkülözhetetlenül szükséges az állam mint szuverén hatalom jogalkotói hatalmának elismerése.⁴⁶ Protestáns alapokon állva az látszik, hogy az állam legalapvetőbb, ha tetszik legősibb rendeltetése, tulajdonképpen az állam létrejöttének közvetlen oka a rend, közzelebbről pedig a közrend, illetve az állam külső rendjének védelme. *Abraham Kuyper* is elismeri azt a kálvini igazságot, hogy bűn nélkül nem volna szükség sem hatóságra, sem törvényre. Álláspontja szerint azonban ez természetellenes állapota az embernek, mert az ember természetéből fakadóan (a kifejezés arisztotelészi értelmében) társas lény, tehát nem önmagában, hanem emberi közösség részeként létezik, ennél fogva ennek a közösségi létnek a szervezésére bűn nélkül is szükség volna felsőségre.⁴⁷ E megközelítés némiképp egybecseng a katolikus állásponttal, amely szerint a természeténél fogva társadalmat alkotó emberi közösségben a közjó megteremtése az állam létének célja és oka. Meglehet Kuyper érvelése zárt logikai rendszert alkot, annak helyességét nem lehet megállapítani, minthogy nem tekinthetünk úgy a társadalmakra, mintha azokban bűn nem volna. A bűn tényétől elvonatkoztatni senki, valójában még Kuyper sem tud, ezért továbbra is tartom magam ahhoz a Luther és Kálvin tanításain alapuló nézethez, amely szerint az állam létrejöttének elsődleges célja a társadalom belső és külső békéjének, vagy a közrendnek és a külső biztonságnak a megteremtése.

Összegzés

Egyfajta sommás összegzés ez lehetne: „*Nincs semmi új a nap alatt.*”⁴⁸ A közbiztonság és közrend szekuláris fogalmai több ponton korrelálnak a keresz-

⁴⁵ Mark J. Larson: Calvin's doctrine of state. Eugene, 2009. Ugyanakkor a szerző azon álláspontja, amellyel párhuzamot von szent háború és napjaink háborúi, valamint a totális háború között, erősen vitatható.

⁴⁶ William A. Mueller: Church and State in Luther and Calvin. Nashville, 1954

⁴⁷ Abraham Kuyper: Lectures on calvinism. Six Stone-lectures. Princeton, 1898, p. 79.

⁴⁸ Prédikátor könyve 1,9

tény társadalometika hasonló tartalmú értékeivel. Ilyen közös pontként lehet megemlíteni az egyén és a közösség viszonyát, ebben az egyén felelősségét; a rendet, illetve a rendezettséget mint a társadalmi együttélés alapjait; a biztonság és védelem legmagasabb fokának célként való meghatározását; az állami szerepvállalás fontosságát. Természetes, hogy a vallásilag determinált és a szekularizált fogalmak nem feleltethetők meg minden tekintetben egymásnak. Ilyen különbözőségként lehet meghatározni a rend forrását, amely a keresztény etikában az Isten teremtő munkája, a szekuláris felfogás szerint a társadalmi rend, illetve az állami jogalkotás. Ezzel kapcsolatban megemlíthető, hogy a protestáns etika álláspontja szerint földi viszonylatok között a rend állandóan szabályozott törvényes rendben ölt tényleges módon testet. Ez szavatolja a rendezett együttélést. A különböző keresztény felekezetek társadalmi tanításaiban fellelhető különbözőségek hangsúlyozása helyett az azonosságok előtérbe helyezésével a következő főbb konzekvenciák adódnak. A keresztény társadalometika számára az egyén mint a Teremtő egyedi alkotása nem pusztán individuum, hanem élete, léte szorosan hozzákötődik a társadalomhoz. Miként egy test tagjai, úgy kapcsolódnak össze az egyének és válnak eggyé, egy közösséggé. Ez a közösségi lét feltételezi az egymásrautaltságot és a másikért való felelősséget. Az „*amint szeretnétek, hogy az emberek veletek bánjanak, ti is úgy bánjatok velük!*” parancsolat az egyén érdekeinek sérelme nélküli, harmóniára törekvő társadalom képét vetíti elénk.⁴⁹ Minthogy mindig vannak olyanok, akik e parancsolatot megtartani képtelenek, az ideális viszonyokat mutató társadalom képe minden esetben tökéletlen lesz. E viszonyok között is szükséges azonban a rend fenntartása, mert e nélkül bármiféle társadalmi élet elképzelhetetlen.

IRODALOM

Ádám Antal: Bölcseszemle, vallások, jogi alapértékek. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2015

Casanova, José: Public Religions in the Modern World. Chicago–London, 1994

Concha Győző: Politika II. Grill Károly, Budapest, 1905

Farkas Péter: A katolikus egyház társadalmi tanításának alapelvei és gyakorlati alkalmazásuk. *Kötelékek*, 2012/2.

Finszter Géza: A rendőrség joga. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2014

⁴⁹ Lukács evangéliuma 6,33

- Gajer László:** XIII. Leó pápa megnyilatkozásainak filozófiatörténeti előzményei. Különös tekintettel a vallásszabadságra. Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, Budapest, 2013
- Höffner, Josph:** Keresztény társadalmi tanítás. Szent István Társulat, Budapest, 2002
- Kálvin János:** Institutio. Tanítás a keresztyén vallásra. Kálvin Kiadó, Budapest, 1991
- Kuyper, Abraham:** Lectures on calvinism. Six Stone-lectures. Princeton, 1898
- Larson, Mark J.:** Calvin's doctrine of state. Eugene, 2009
- Lemopoulos, Yorgo:** Egyházi szervezetek üdvözlők az ukrainai tűzszüneti megállapodást. *Evangelikus.hu*, 2015. február 16.
- Major Róbert:** Rendészet, közlekedésrendészet. In: **Barabás A. Tünde (szerk.):** Tanulmányok Irk Ferenc professzor 70. születésnapjára. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012, 192. o.
- Mueller, William A.:** Church and State in Luther and Calvin. Nashville, 1954
- Prestel, Bernhard:** Police et management moderne. *Revue internationale de Criminologie et de police technique*2/1997.
- Sebestyén Jenő:** Református etika. Iránytű Kiadó, Gödöllő, 2000
- Szathmáry Béla:** Kálvin és a kálvinizmus aktualitása a világban és az egyházban. *Napút*, 2009/9. http://www.napkut.hu/naput_2009/2009_09/071.htm

UJHÁZI LÓRÁND – SZABÓ CSABA

A rendőrök lelkipásztori ellátásának kánonjogi lehetőségei

A II. vatikáni zsinat éveiben a katonai vikáriátusokat vezető lelkipásztorok felvetették, hogy a katonák lelkipásztori ellátására olyan új keretet alakítsanak ki, amely jobban megfelel a huszadik század kihívásainak. A zsinat után az egyetemes egyház¹ és a részegyház² szintjén megalkották az új kánonjogi formációt. A jogalkotói szándék a *Spirituali Militum Curae* (a továbbiakban: SMC) kezdetű apostoli konstitúcióban öltött testet. A keretdokumentum megreformálta a katonák lelkipásztori ellátásáért felelős intézményt, és a modern hadsereg, illetve a nemzetközi szervezetek szükségleteihez közelítette. A katonai lelkipásztorkodás keretét biztosító intézménnyel számos publikáció és jogértelmezés foglalkozik. Ebben a tanulmányban ezért a katonai ordináriátust mint kánonjogi alakzatot csak annyiban érintjük, amennyiben az a rendőrök lelkipásztori ellátása szempontjából jelentős. Ugyanakkor a katonai lelkipásztorkodás jogi szabályozása és a működési keret kiépítése fontos kiindulópont, hiszen jelzi, hogy a katolikus egyház az úgynevezett rétegpasztoráció érdekében komoly lépéseket is tehet. A tanulmány elsődleges célja azonban a rendőrök között végzett lelkipásztori munka már létező kánonjogi és civiljogi formációinak elemzése, és az újabb lehetőségek felvetése.

A rendőrök lelkipásztori ellátására létrehozandó kánonjogi struktúra a katonai lelkipásztorkodás fényében

Az egyházi törvénykönyv (*Codex Iuris Canonici; CIC*) csak egyszer említi a katonai lelkészeket, amikor tisztázza, hogy rájuk különleges jogszabályok vonatkoznak (569. kánon; a továbbiakban: k.). A kánon azt sugallja, hogy a katona lelkészek élete és tevékenységi közege teszi indokolttá a sajátos, törvénykönyvön kívüli jogi szabályozást. Az 569. kánon megfogalmazása érthető, hiszen a kánon a lelkészekre vonatkozó joganyag között szerepel (564–572. k.). Az SMC megjelenése után azonban mind a jogalkotó, mind a szerzők a katonák és nem a lelkészek sajátos helyzetével magyarázták, hogy a katonai lelkipásztorkodásért felelős intézményt a törvénykönyvön kívül

kell szabályozni. A katonák akkoriban és ez különösen igaz volt a sorkatonákra, valóban zárt közegben, a laktanyákban éltek, és ténylegesen különleges lelkipásztori ellátást igényeltek. A jogalkotó ezt figyelembe vette a jogi szabályozás kialakításánál, mind az első egyetemes törvény, a *Sollemne Semper* kezdetű utasítás, mind a már említett SMC kiadásánál.

Az említett dokumentumok kiadásakor azonban a katonák különleges körülményei a hadsereg mobilitásából és a sorkatonai szolgálatból származtak.³ A II. vatikáni zsinat után hangsúlyos alapelvvé vált, hogy az egyháznak kivétel nélkül mindenki számára, a különleges körülmények között élők lelkipásztori ellátásáról is gondoskodnia kell, és ehhez meg kell teremteni a jogi, majd az intézményes keretet.⁴ Ennek nyomán született meg a katonai ordinariátus mint a katonák ellátásáért felelős lelkipásztori keretintézmény. Tény azonban, hogy a konstitúció kiadása óta a nyugati típusú haderő viszonyai jelentősen megváltoztak.⁵ A hivatásos és a szerződéses, vagy akár a tartalékos katonák⁶ körülményei a közalkalmazottak munkavégzésének kereteihez hasonlítanak.⁷ A katonák, ha akarnak, a katolikus egyház helyi lelkipásztori intézményein keresztül is részesülhetnek lelkipásztori ellátásban. Csakhogy a jogalkotó éppen az úgynevezett különleges életkörülményekből vezette le, hogy a katonák számára sajátos lelkipásztori szolgálatot kell kiépíteni, ezek azonban, úgy tűnik, ma már csak a NATO és az EU vagy más nemzetközi szervezetek úgynevezett katonai misszióinak körülményei között állnak fenn. Itt a katonák valóban az otthonuktól és az egyház más lelkipásztori intézményeitől elszakítva élnek.⁸

A jogalkotási folyamat azonban jelzi, hogy az egyház figyelembe tudja venni a katolikus hívek különleges életkörülményeit, és ha a pasztorális szempont indokolja, más társadalmi csoportok számára is kezdeményezheti hasonló intézmények kiépítését.⁹ A rendőrség mint fegyveres testület esetében a katonai ordinariátus akár modellként is szolgálhat.¹⁰ A rendőrökre még inkább elmondható, hogy különleges életkörülmények között élnek, rendkívüli pszichikai és új típusú rendészeti próbatételeknek kell megfelelniük. Mindez indokoltá teheti, hogy az egyházi jogalkotó kánonjogi intézményt alakítson ki, amely az egyes országokban megfelelő rugalmassággal alkalmazható az egyetemes egyházjog és a konkordatális jog területén a rendőrök lelkipásztori ellátásának megszervezésére.

A rendőrök lelkipásztori ellátásának különböző kánonjogi lehetőségei

Az egyházi jogalkotó vagy az állam és az egyház helyi szinten már figyelembe vette az említett szempontokat, és keresték a megfelelő lelkipásztori ellátás lehetőségeit. A rendőrök esetében – ellentétben a katonák lelkipásztori ellátásával – nem létezik többé-kevésbé egységes kánonjogi struktúra, hanem eltérő helyi megoldások vannak.

Lelkipásztori ellátás a katonai ordinariátuson keresztül

Ahol van a rendőrök számára központi lelkipásztori ellátás, az sok esetben a katonai ordinariátuson keresztül történik. Az SMC bevezetője és a konstitúció első paragrafusa a katonai ordinariátus tevékenységi körét a katonák lelkipásztori ellátásában jelöli meg. Igaz ugyan, hogy a rendőrség is fegyveres szerv, de nem katonaság. Amennyiben az SMC-t szorosan értelmezzük, a rendőrök lelkipásztori ellátása a katonai ordinariátuson keresztül rendkívüli feladatnak minősül.¹¹ Lelkipásztori ellátásuk nem a katonai ordinariátus természetéből és nem a jogalkotó eredeti szándékából ered. A Vatikánnal kötött jó néhány nemzetközi megállapodás azonban a katonai ordinariátus joghatóságát kiterjeszti a rendőrségre is. A joghatósági kiterjesztés nélkül a katonai ordinariátus nem felel a többi fegyveres testületért.¹²

Az ötvenes években, a dél-amerikai országokban tendencia volt, hogy a katonai vikáriátusok joghatóságát a hadseregen kívül más fegyveres testületekre is kiterjesszék. 1957-ben Argentínában a katonák számára létrehozott lelkipásztori intézmény a többi fegyveres testület felett is – beleértve a carabinieri is – joghatóságot kapott.¹³ Ez a kiterjesztő joghatóság mindmáig megmaradt.¹⁴ Hasonló joghatósága van a bolíviai katonai ordinariátusnak, amely a védelmi szektorban dolgozó összes alkalmazott felett kompetenciával bír. Az 1986-ban kötött kétoldalú, nemzetközi megállapodás 20. cikkelye szerint a védelmi minisztérium és a nemzeti rendőreg, illetve a rendőrök családtagjai szintén a katonai ordinariátus alá tartoznak.¹⁵ A chilei katonai ordinariátus szabályzata szerint az ordinariátus lelkipásztori tevékenysége kiterjed a carabinieriire és a védelmi minisztérium alkalmazottaira.¹⁶

A brazil katonai ordinariátus szabályzatának 17. cikkelye értelmében az ordinariátus joghatósága más fegyveres testületekre¹⁷, a katonai rendészetre

és a tűzoltóságra is kiterjed. Bár a katonai rendészet a hadsereg része, a szerződő felek mégis fontosnak tartották megemlíteni. A szabályzat külön említi az ezekben a szervezetekben dolgozó személyek munkatársait is. Az 1990-ben kötött kétoldalú megállapodás azonban nem tesz említést sem a katonai rendőrségről, sem a tűzoltóságról. A katonai rendészet esetében, ha az valóban a hadsereg része, a katonai ordinárius joghatósága vitán felül áll, ellentétben a tűzoltósággal, amely a belügyminisztérium alá tartozó rendvédelmi szerv.¹⁸

Az Apostoli Szentosz és Ecuador 1983-ban tisztázta a fegyveres testületek lelkipásztori ellátását. A katonai ordinariátus az ecuadori fegyveres testületek (beleértve a rendőrséget is) lelkipásztori ellátásáról gondoskodik.¹⁹ A katonai ordinariátus csak az aktív szolgálatot teljesítő rendőrök lelkipásztori ellátásáért felel.²⁰

Az El Salvador-i katonai ordinariátus szabályzata hasonló sémát követ. A megállapodás a „biztonsági erők”²¹, illetve a harmadik cikkelyben kifejezetten a rendőrök lelkipásztori ellátásáról beszél²², akiknek a lelkipásztori ellátásáért külön általános helynök felelős. El Salvador és az Apostoli Szentosz 1989-ben megújította a kétoldalú megállapodást, de ebben a dokumentumban a rendőrök lelkipásztori ellátása nem szerepel.²³

Az 1962-ben alapított, majd 1986-ban megreformált paraguayi katonai vikáriátusnak joghatósága van a rendőrség hivatásos és civil munkatársai felett. A lelkészek a hadsereg és a rendőrség személyi állományához tartoznak, katonai és rendőri rendfokozatuk van, és viselik az adott szervezeti egység állományjelzőit.²⁴ A szabályzat ismeri a kiegészítő lelkészek fogalmát, akik az egyházmegye alá tartoznak, és időnként az ordinariátus felkérésére saját ordináriusuk (megyei püspök) beleegyezésével a rendőrségnél vagy a hadseregnél lelkipásztori szolgálatot végeznek. Ők sem katonai, sem rendőri rendfokozatot nem viselnek (22. cikk). E miatt a kiterjesztett joghatóság miatt a jogalkotó nemcsak a védelmi minisztériumot, hanem a belügyi tálcát is az ordinariátus tárgyalópartnerének tekinti (23. cikk). Ezért nemzetbiztonsági okokból a hadsereg számára kinevezett lelkészek esetén a védelmi minisztérium, a rendőrök számára kinevezendő lelkészek ügyében a belügyi tárca emelhet kifogást.²⁵

A Fülöp-szigeteki katonai ordinariátus joganyagának magyarázata ellentmondásos. Az ordinariátus internetes oldala szerint a katonai ordinariátus jogköre kiterjed a rendőrségre is.²⁶ A katonai ordinariátust szabályzó dokumentumok semmit nem szólnak a katonai ordinariátus ilyen irányú joghatóságáról.²⁷

Voltak ugyan törvénymódosítások, de ezek nemzetbiztonsági és finanszírozási kérdéseket érintettek, a katonai ordinariátus jogi kompetenciáját nem.

Az amerikai katonai ordinariátusnak a Nemzeti Gárda állandó alkalmazottai és azok felett van joghatósága, akik időszakos szolgálatot látnak el.²⁸ Jóllehet, a Nemzeti Gárda rendészeti feladatokat lát el, az amerikai jogalkotás azonban független fegyveres szervezetnek tekinti, amely a védelmi szektor része. Az Egyesült Államokban a katonai ordinariátusnak nincs joghatósága a rendőrség felett. A szervezet nem is lenne alkalmas arra, hogy egy akkora országban ezt a feladatkört lefedje. Az amerikai katolikus egyház az ilyen jellegű tevékenységet a helyi egyház intézményein keresztül végzi.²⁹

Esetenként az európai katonai ordinariátusoknak is lehet joghatóságuk a rendőrség munkatársai között végzendő lelkipásztori tevékenységre. A spanyol katonai ordinariátus az úgynevezett *Guardia Civil* lelkipásztori ellátásáért felel. Strukturális szempontból a szervezet a belügyminisztérium része, de helyi szinten a polgármesternek van felügyeleti jogköre. Belgiumban hasonló a helyzet, mert az ordinariátus jogi kompetenciája kiterjed a belga csendőrségre is.³⁰

A kelet-európai régióban, az újabban alapított katonai ordinariátusok közül némelyik szintén kapott lehetőséget, hogy lelkipásztori tevékenységet végezzen a rendőrök között. Az Apostoli Szentsek és a Horvát Köztársaság között 1996-ban kötött megállapodás³¹ ötödik paragrafusa megerősíti az ordinariátus jogi kompetenciáját a rendőrök, családtagjaik és azok fölött, akik velük egy háztartásban élnek, illetve a rendőrségi oktatási intézmények hallgatói vonatkozásában. A rendőrséghez kinevezett lelkészek rendőri rendfokozatot viselnek. A jogalkotó figyelembe vette, hogy Horvátországban a katonai ordinariátus létrehozása előtt is létezett többé-kevésbé szervezett lelkipásztori ellátás a rendőrök között. Ezt a horvát püspökök helyi szinten koordinálták. 1991. október 7-én, a függetlenségi háború kezdetén a horvát püspöki konferencia úgy döntött, hogy segédpüspököt bíz meg, hogy kialakítsa a lelkipásztori ellátás keretét a katonák és a rendőrök között. 1991 és 1995 között több mint százhatvan katolikus pap vett részt a rendőrök lelkipásztori ellátásában.³²

A szlovák katonai ordinariátus is megkapta a joghatóságot, hogy a rendőrségnél, a vasútrendőrségnél, illetve a büntetés-végrehajtási intézményeknél lelkipásztori tevékenységet végezzen. A katonai ordinariátus 2000-ben történt alapításánál figyelembe vették, hogy a szlovák katolikus egyház meglehetősen nagy társadalmi tekintéllyel bír.³³ Az ordinariátusban külön általános helynök felel a rendőrség és más hasonló szervezetek között végzendő lelkipásztori tevékenység összehangolásáért. Az ordinariátus a rendőrök családtagjait és a velük egy háztartásban élő személyek, illetve a fegyveres testüle-

tek oktatási intézményeinek lelkipásztori ellátását is megszervezi.³⁴ Az anyagi forrásokat a Szlovák Köztársaság állja.³⁵

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék 1994-ben kötött kétoldalú megállapodást a katonák lelkipásztori ellátására vonatkozóan. A Szentszék ennek megfelelően felállította a katonai ordinariátust alapvetően a Magyar Honvédség lelkipásztori ellátására. Azonban a kétoldalú megállapodás alapján a katonai ordinariátus joghatósága akkor még kiterjedt a BM Határőrség állományára is. A kétoldalú megállapodás egész szerkezetén végighúzódik a két fegyveres testület jogi háttéréből, feladatrendszeréből és irányításából adódó kettősség. A kétoldalú megállapodás számtalanszor említi a Belügyminisztériumot mint a katonai ordinariátus együttműködő partnerét. A határőrség rendőrség szervezetébe történt 2008-as integrálása után többen felvetették, hogy a katonai ordinariátus joghatósága az új rendészeti struktúrában valamilyen formában megmarad-e, hiszen a határőrségről szóló törvény alapján a határőrség alapvetően rendészeti tevékenységet látott el.³⁶

Egyes magyarázók a kétoldalú megállapodás olyan kiterjesztő értelmezését vették alapul, amely szerint a határőrség rendőrségbe történő integrációjával a katonai ordinariátus a rendőrök lelkipásztori ellátására is joghatóságot kapott. Más értelmezés szerint – és ez a megközelítés közelebb áll a reális jogértelmezéshez –, mivel a határőrség jogutód nélkül szűnt meg, a rendőrség fölött a katonai ordinariátus semmilyen joghatóságot nem szerzett. A gyakorlat is ezt támasztja alá, hiszen néhány protokolláris eseményt leszámítva a katonai ordinariátus nincs jelen a rendőrség szervezeti kultúrájában és rendszerében. Nem alaptalan kérdésfeltevés azonban a nemzetközi példákból kiindulva, hogy ha a magyar katonai ordinariátusnak egyszer megfelelő személyi állománya lesz, akkor a rendőrök lelkipásztori ellátását is megoldják. Ez azonban csak a kétoldalú nemzetközi megállapodás módosításával lehetséges, amelyhez mindkét szerződő fél (magyar állam, Apostoli Szentszék) hozzájárulása szükséges.³⁷

A rendőrök lelkipásztori ellátására létrehozott kánonjogi intézmények

A legtöbb esetben a katonai ordinariátusok jogköre nem terjed ki a rendőrök lelkipásztori ellátására.

Érdekes európai példa a hagyományosan katolikus Olaszország rendészeti szerveinek lelkipásztori ellátása. Az olasz katonai ordinariátusnak a védel-

mi minisztérium alá tartozó carabinieri fölött igen, amíg az állami rendőrség felett nincs joghatósága. Érdekes, hogy a pénzügyőrség lelkipásztori ellátásáról a katonai ordinariátus gondoskodik, pedig az a gazdasági minisztérium alá tartozó rendészeti szerv.

Az állami rendőrség vonatkozásában létezik néhány lelkipásztori kezdeményezés, amelyet gyakorlati szempontból az olasz állam már az olasz egyház létrejötte után engedélyezett az olasz katolikus egyház számára.

A második világháború után az olasz alkotmány értelmében nemcsak törvényes, hanem hasznos is, ha a katolikus egyház a fegyveres testületeken belül lelkipásztori ellátást nyújt (8., 19., 20. cikk). A törvényhozó a lelkészek jogállását néhány későbbi jogszabályban tovább pontosította³⁸.

Az olasz állami rendőrség reformja³⁹ és a konkordátum felülvizsgálata után⁴⁰ megmaradt a háború utáni koncepció, és kiemelték a katolikus egyház jelentőségét a rendőrség szervezetein belül. Az állami és az egyházi fél pontosította a rendőrök lelkipásztori ellátásával megbízott lelkészek és intézmények jog- és feladatkörét. Az olasz belügyminisztérium és az olasz püspöki konferencia pedig kétoldalú megállapodást kötött.

Mivel a kilencvenes évek elején felvetődött, hogy a rendőrök lelkipásztori ellátását szervezett keretek között oldják meg⁴¹, a püspöki konferencia és a belügyminisztérium 1991-ben megállapodást kötött a rendőrök szervezett lelkipásztori ellátásának megszervezésére. 1999-ben megújították és aktualizálták a megállapodást.⁴² A katolikus egyház a püspöki konferencia irányítása alatt álló önálló szervezet keretei között végzi a lelkipásztori ellátást. Lelkészeket bocsát a rendőrségi intézmények és rendészeti oktatási intézmények rendelkezésére. A szervezet munkáját a püspöki konferencia által kinevezett vezető lelkész irányítja (3.1 cikkely). A lelkészeket a központi szervezet nevezi ki, de a belügyminisztériumnak megerősítési jogköre van. A helyi lelkipásztorok sokszor kinevezett lelkészként kapcsolódnak be a szervezet munkájába (566. kánon). Csak azok a lelkészek tölthetik be ezt a beosztást, akik egyrészt olasz állampolgárok, másrészt jog- és cselekvőképességgel bírnak. Ez a fajta megkötés egyes katonai ordinariátusokban sem ismeretlen.⁴³ A lelkész nem lehet harmincévesnél fiatalabb és hatvanévesnél idősebb.

Minden év szeptember 31-ig az egyházi hatóság elküldi a jelöltek nevét az illetékes világi hatóságokhoz és az érintett rendőri intézmények vezetőihez. Ha a világi hatóság nem talál semmilyen kivetnivalót, akkor a jelöltek listáját október 31-ig tovább kell küldenie a belügyminisztériumba.⁴⁴

Az intézmény az olasz püspöki konferencia lelkipásztori tervével összhangban 2011 és 2013 közötti időszakra tervet dolgozott ki a rendőrök lelki-

pásztori ellátására.⁴⁵ 2007-ben a rendőrségi lelkipásztorok számára jelentetett meg kézikönyvet: az első rész alapelveket tartalmaz, a második a lehetséges kezdeményezéseket veszi számba. Megerősíti, hogy nemcsak a rendőrök, hanem a rendőrök családtagjai is különleges körülmények között élnek, ezért számukra is gondoskodni kell a lelkipásztori ellátásról. A dokumentum fontosnak tartja, hogy a lelkészek a hivatalokban és a szervezeti egységeknél, az oktatási intézményekben és a rendőrségi szállásokon is jelen legyenek. A jogalkotó úgy véli, hogy a rendőrségi lelkipásztorok nemcsak az egyházi, hanem az etikai, lelkiismereti és emberi jogi kérdések helyesebb megértésében is segítik a rendőröket.

A lelkipásztori intézmény évente összejöveteleket szervez, ahol kiértékelik az eredményeket, és számba veszik az újabb próbatételeket. Ezekben az összejöveteleken az intézmény joghatósági kiterjesztésének kérdésköre is felvetődik, például a tűzoltóság vonatkozásában.⁴⁶

A rendőrök lelkipásztori ellátása lelkész kinevezésén keresztül

A rendőrök lelkipásztori ellátása a legtöbb esetben a legegyszerűbb módon, lelkész kinevezésén keresztül történik. A lelkész általános kánonjogi karakterét az egyházi törvénykönyv pontosan meghatározza (564–572. k.). A lelkész tevékenységi köre széles határok között mozoghat. Ez felismerhető azokból az esetekből, amikor a rendőrök lelkipásztori ellátása lelkész kinevezésén keresztül történik.

Mint minden államban, a Vatikánban is vannak rendészeti és biztonsági szervezetek. Az alkalmazottaknak lelkipásztori ellátást nyújtanak. A szentszéki dokumentumok nem minden vatikáni és rendészeti szervezetet mutatnak be pontosan. Például az *Annuario Pontificio* a jól ismert Svájci Gárdán kívül csak röviden említi a *Corpo della Gendarmeriát* (csendőrség)⁴⁷, és a *Comitato per la sicurezza* (biztonsági szolgálat).⁴⁸ Lelkipásztori ellátásáról a Szentszék lelkész kinevezésén keresztül gondoskodik.⁴⁹

Emellett különböző lelki programok állnak a szervezet tagjai rendelkezésére: vasárnapi szentmise, havonta egyszer találkozás a lelkésszel, hitoktatás, aktuális kérdések, és a pápai dokumentumok magyarázata.⁵⁰ A franciául beszélők a San Lorenzo karításközpont programjában vesznek részt, az olasz anyanyelvűek a plébániákon és a Szentszék központi hivatalai által szervezett segélyezési programokban segítenek. Mások a *Comunione e Liberazione*

karitatív programjaiba kapcsolódnak be, vagy a ferenceseknél szolgálnak. A Szentszék figyelmet fordít a liturgikus helyek fenntartására, és a védőszentek kultikus tiszteletére. A Szent Márton- és a Szent Sebestyén-templom a gárda tagjainak liturgikus központja.⁵¹ Szent Mihály arkangyal a csendőrség, Szent Borbála pedig a tűzoltók védőszentje, ikonjuk az említett két szervezet kápolnájában található.⁵²

A vatikáni csendőrség és tűzoltóság tagjainak lelkipásztori ellátásáról ugyanaz a lelkész gondoskodik. Jelen van a szervezetben, segít a lelki problémák kezelésében. Minden reggel van a tűzoltóknak és a rendőröknek celebrált szentmise.⁵³ Bibliamagyarázatokat és prédikációkat tartanak, valamint megteremtik a lelki beszélgetés és a gyónás lehetőségét.⁵⁴ A csendőrség, a rendőrség és a tűzoltóság hagyományaihoz kapcsolódó ünnepeket külön is megülik.

Németországban a megyés püspökökön keresztül gondoskodnak a rendőrök lelkipásztori ellátásáról az egyházmegyéjükben. Megközelítőleg százszázttíz munkatárs vesz részt a szövetségi rendőrség lelkipásztori ellátásában.⁵⁵ Továbbá külön segédpüspök felel annak a központnak az irányításáért, amely a püspöki konferencia megbízásából az állami rendőrség számára lelkipásztori szolgáltatást nyújt. A szervezetnek van tudományos és teológiai programja: feladata, hogy kidolgozza az etikai és a teológiai kérdéseket, amelyek a rendőrök mindennapi életét érintik (például jog és tekintély, halálhír közlésének módja, erőszak és jogszerűség stb.).

Az Egyesült Államokban különböző lelkipásztori megoldással találkozunk. A helyi megyés püspökök sokszor a saját jogkörükben járnak el, és a területükön található rendőrségi intézmények lelkipásztori ellátására lelkészeket neveznek ki.⁵⁶ A kezdeményezés a legtöbb esetben egy város vagy néhány település területére korlátozódik.⁵⁷ Shreveport városában például kinevezett lelkészek segítenek a rendőrök és családtagjaik lelkipásztori ellátásában, amelybe gyakran a helyi plébánosok is bekapcsolódnak. Elsősorban azokra összpontosítanak, akik válságban vannak, vagy napi nehézségekkel küszködnek. Kánonjogilag nem egyszerű beazonosítani a papok feladat- és jogkörét. Az általános kánonjogi elv alapján ugyanis a plébánosok a plébániájuk saját pásztorai (515. k. 1. §). Joguk és kötelességük minden katolikus hívőre figyelni a plébánia területén. Saját területükön semmiféle külön egyházi felhatalmazásra nincs szükségük ahhoz, hogy a rendőrök számára lelkipásztori segítséget nyújtsanak. Megtörténhet ugyan, hogy az ordinárius a lelkipásztori ellátás egy kézbe kerülése érdekében külön lelkészt nevez ki, de ez nem csökkenti, és nem is szünteti meg a helyi plébános egyházi jogkö-

rét. Emellett van néhány más jellegű nyitott kérdés is az amerikai modellel kapcsolatban: miért kell a katolikus papoknak közterületi szolgálatot ellátniuk a rendőrökkel? Az intézmény vezetőinek a bevallása szerint ez azért történik, hogy javítsák a polgárok és a rendőrök közötti kommunikációt.⁵⁸ Ez a gyakorlat azonban nehezen egyeztethető össze a II. vatikáni zsinat és a hatályos egyházi rendelkezések által bemutatott papi eszménnyel.

A minnetonkai rendőrségen zajló lelkipásztori ellátás is hasonlóképpen érdekes. A rendszer alapvetően az önkéntességen alapul. A vallási közösségek szolgálattevőket neveznek ki, akik rendészeti képzést kapnak. Ezt a pasztorális irányt is jellemzi néhány preferencia: segítségnyújtás baleset esetén, haláleseteknél, öngyilkosságoknál. Elsődlegesen a rendőröknek és a tűzoltóknak, valamint a mentőknek és azok családtagjainak nyújtanak lelkipásztori ellátást.⁵⁹

Chicagóban is létezik a rendőröknek kialakított lelkipásztori szolgálat, amelyet 1980-ban alapítottak. Elméletileg a tizenháromezres állomány és négyezres nyugállományú tag és azok családtagjainak az ellátásáért felelnek. A szervezet kompetenciáját és működési keretét külön szabályzatban pontosítják, de ennek kevés kánonjogi relevanciája van. Van egy katolikus pap, aki mint igazgató áll a lelkészek élén. Azonban egy állandó diakónust leszámítva, a többi „pásztor” nem a katolikus egyházhoz, hanem más vallási közösséghez tartozik. Sem az említett személyek közötti kánonjogi kapcsolat, sem az említett intézmény kánoni jogállása nem teljesen világos. Az intézmény internetes ismertetésében említik a chicagói egyházmegye összekötőjét, de nem teljesen világos, hogy ez pontosan mit takar. A szervezet lelkipásztori céljai: a betegek, különösen a haldoklók látogatása, a találkozás a családokkal és az öregekkel, valamint lelki beszélgetések szervezése. Ezen kívül liturgikus eseményeket szerveznek, vasárnapi szertartást, temetést stb. A stresszhelyzetek, a házassági krízisek, a válás, a családtagok elvesztésének feldolgozására külön programokat dolgoznak ki. Néhány lelkésznek pszichológiai képzettsége is van, amelyet az FBI-akadémián sajátítottak el. Itt sem teljesen világos, hogy a lelkészeknek miért kell részt venniük közterületi szolgálaton. Az internetes oldal ezt azzal magyarázza, hogy ezzel erősödik a lelkészek és a rendőrök közötti kapcsolat, de teológiai és kánonjogi szempontból a katolikus lelkipásztorok ilyen irányú tevékenysége nehezen egyeztethető össze a klerikusi étellel.⁶⁰

A szőuli érsekség 2000-ben a rendőrök lelkipásztori ellátására külön intézményt hozott létre. Csak a vezető, egy egyházmegyes pap főállású, a többiek pedig önkéntes alapon segítenek.⁶¹ Így a negyven pap is alapvetően más

beosztású, és csak részben foglalkozik a rendőrök lelkipásztori szolgálataival. A legtöbbször plébánosok, és kisegítene azokon a területeken, ahol a plébániájuk található. Szentmisét mutatnak be a kápolnában, vagy az imaszobában, amelyek a rendőrségi épületekben találhatók. Továbbá a különböző krízishelyzetekre összpontosítanak, például a fiatal rendőrök beilleszkedésére, az öngyilkosság és az agresszív viselkedés megelőzésére. Megközelítőleg harminc hitoktató vesz részt a szervezet munkájában. Többségük mögött két-éves képzés áll. 2006-ban az a döntés született, hogy minden rendőrségi intézményben legyen lelkipásztor, vagy lelkipásztori kisegítő. Hivatalosan hetente negyven perc áll a rendőrök rendelkezésére, amelyet lelki programokra fordíthatnak. Szintén 2006-ban a szöuli egyházmegye úgy határozott, hogy külön püspöki helynököt neveznek ki, hogy a rendőrségi intézményekben összehangolja a lelkipásztori munkát.⁶²

A kiragadott nemzetközi példák azt mutatják, hogy a rendőrök lelkipásztori ellátása nagyon eltérő keretek között történik. Magyarországon az intézményes keret kiépítésére még nem történt kísérlet. Azonban a 7/2012. (IV. 21.) ORFK utasítás II. részének 1/b. pontja kimondja, hogy – más felekezetek mellett – a katolikus egyház a lelki gondozást és a szabad vallásgyakorlás lehetőségét önkéntes alapon nyújtja (szolgálati időn kívül, a szolgálati feladatok teljesítését követően) a rendőrség személyi állománya számára. Az utasítás értelmében a katolikus egyház vállalja, hogy a kapcsolattartás érdekében országos képviselőt, országos kapcsolattartót, és területi szintű kapcsolattartót jelöl ki. Továbbá a megállapodás tartalmazza, hogy minden év április 15-ig a katolikus egyház beszámol az egyházak, felekezetek képviselői által végzett látogatásokról és az együttműködés hatékonyságáról, a gyakorlati nehézségekről, problémákról, a megoldására tett javaslatokról. Egyházmegyei szinten azonban már a megállapodás előtt is találunk példát arra, hogy a helyi rendőrkapitányság együttműködési megállapodást írt alá az egyházmegyével.

Lehetőség a rendőrök lelkipásztori ellátására az egyetemes egyház szintjén

A rendőrök lelkipásztori ellátása eltérő keretek között történik, nincs egységes jogi és kánonjogi gyakorlat. Mégis hasznos lenne, ha legalább a keretét kialakítanák annak a kánonjogi szervezetnek, amely megfelelő rugalmassággal lenne, és alkalmazható a különböző országok rendőreinek a lelkipásztori ellátására.

Nem egyszerű az előzetes hatástanulmányokat elkészíteni, hiszen az előkészítés az egyetemes egyház szintjén történik, de a helyi körülmények jelentősen eltérnek. Ebben a rendőrök lelkipásztori ellátásáért felelős katonai ordináriusok is segítséget nyújthatnak. Az egyes helyi politikai erők és a püspöki konferenciák püspökeinek a véleménye jelentős eltérést mutathat, és az állammal való együttműködés lehetőségei is egészen mások lehetnek. A kialakítandó rendszer így hasonló lenne az egyes haderőknél már évtizedek óta létező katonai lelkipásztorkodáshoz. Ezekben az országokban az állam vállalja az intézmény fenntartásából és a személyi állomány tisztes díjazásából eredő anyagi terheket. Ez nem áll szemben az állam semlegességével. Az intézménytámogatás a vallásszabadság és a vallás szabad gyakorlásának az elvéhez kapcsolódik, hiszen azoknak a lelkipásztori ellátását segíti, akik valamilyen külső körülmény miatt nem részesülhetnek az egyház rendes lelkipásztori gondoskodásában.⁶³

Nem a katonai ordinariátust szabályozó joganyag az egyetlen egyetemes egyházi törvény, amely meghatározott csoport lelkipásztori ellátását tárgyalja. *XVI. Benedek* az *Anglicanorum coetibus* kezdetű apostoli konstitúcióval 2009-ben az anglikán felekezetekből a katolikus egyházba áttért híveknek külön lelkipásztori szervezetet hozott létre.⁶⁴ A Hittani Kongregáció pedig utasításon keresztül pontosította az új kánonjogi intézmény működési keretét. *William Levada*, a Hittani Kongregáció prefektusa az új kánonjogi intézmény természetét a katonai ordinariátusok jogintézményéhez hasonlította. Ezeket az intézményeket ugyanis szükség esetén és a püspöki konferenciával való konzultáció után hozzák létre.⁶⁵

Az új dokumentum azt bizonyítja, hogy az egyházi jogalkotó, ha akarja, napjainkban is figyelembe veheti a különböző társadalmi rétegek sajátos lelkipásztori szükségleteit, és számukra jogi intézményeket állíthat fel. Mindezt a rendőrök esetében is meg lehet tenni. A volt anglikánok számára létrehozott lelkipásztori intézmény kapcsán tény, hogy a rendőrök számára felállítandó lelkipásztori intézmény nemcsak egyházi kérdés, hanem érinti az állami struktúrát is. Ezért már a kerettörvény kialakításánál figyelembe kell venni néhány alapvető kérdést: alárendeltek köre, a szervezet jogai és kötelezettségei, a klerikusok esetleges inkardinációja, és a felettes egyházi szervekhez hasonlóan az államilag illetékes szervezeti egységek kialakítása. Figyelembe kell venni, hogy különböző országokban különböző igények léphetnek fel. Már a kerettörvényben pontosítani kell az egyházi felügyeleti szerveket és a nemzetbiztonsági szempontokat. A finanszírozási kérdéseket, a kinevezés körülményeit pedig a kétoldalú megállapodásokban kell tisztázni. Olyan lelkipásztori intézmény esetében, amely az állami intézmények része, elkertülhetetlen az állami hatóságok-

kal való párbeszéd kialakítása. Tisztázni kell, hogy milyen információgyűjtés után deklarálja az állami fél a személy alkalmasságát vagy alkalmatlanságát.⁶⁶ A katonai ordinariátusok esetében az állami közbeavatkozásra számos megoldást találunk.⁶⁷ Hasonlóan fontos kérdés a klerikusok inkardinációja.⁶⁸ Az inkardináció stabil jogintézmény, ami jogokat és kötelezettségeket teremt mind a klerikus, mind az inkardináló entitás vonatkozásában.⁶⁹ Nem minden egyházi intézménynek van inkardinációs joga. Az SMC⁷⁰ és az *Anglicanorum coetibus*⁷¹ kezdetű konstitúció biztosítja az inkardinációs jogot. A gyakorlatban azonban a katonai ordinariátusok közül is kevesen élnek ezzel a joggal, tekintve az anyagi kötelezettségeket.⁷² Tisztázni kell a képzés és továbbképzés körülményeit. Azok a klerikusok, akik olyan speciális lelkipásztori munkában vesznek részt, mint a katolikus rendőrségi lelkipásztori szolgálat, szerencsés, ha speciális felkészítést is kapnak.⁷³ Tisztázni kell az intézmény vezetését, irányítását is. Az SMC utal a katonai ordinariátus vezetésére és a hivatali rendszerre. De a hivatali rendszert csak nagy vonalakban tárgyalja, ennek pontosítása mindig az adott katonai ordinariátus saját szabályzatában történik. Ennek kidolgozása a rendőrök lelkipásztori ellátására alapított intézmény létrehozása szempontjából is fontos. Végül nevesíteni kell a szervezet tanácsadó testületeit is.

Amikor az anglikán közösségekből a katolikus egyházba áttértek számára az egyetemes egyház szintjén jogszabályt adtak ki, és intézményt hoztak létre, már voltak helyi kezdeményezések: személyi plébánia, személyi plébánosok kinevezése, lelkész megbízása, lelkiségi mozgalmak stb. A helyi kezdeményezések vezették el a jogalkotót ahhoz, hogy az egyetemes egyház szintjén rendezze az anglikán közösségekből a katolikus egyházba áttért személyek lelkipásztori ellátását. Ez inspiráló lehet a rendőrök lelkipásztori ellátása esetében is, hiszen a helyi egyházi vezetők már régóta érzékelték, hogy a rendőröknek különleges lelkipásztori ellátásra van szükségük. Vannak helyi kezdeményezések, de még hiányzik az egyetemes egyházi jogi keret. Helyi szinten lelki irodalmat jelentetnek meg a rendőröknek, de a papok számára nincs központi lelkipásztori útmutatás, és hiányzik az egységes katekizmus is, amelyet a rendőröknek adnának ki.⁷⁴

Összegzés

A II. vatikáni zsinat után a katolikus egyház kereste a katonák lelkipásztori ellátásának ideális megoldását. Figyelembe vette, hogy egy sajátos társadalmi rétegről van szó, amelynek ellátása nem történhet a területi egyházi szer-

vezeteken keresztül. Emellett az egyház más csoportok számára a nyelvi, a kulturális, a társadalmi sajátosságok miatt állított fel lelkipásztori intézményeket. XVI. Benedek pápa pedig az egyetemes egyház szintjén megteremtette a volt anglikánok lelkipásztori ellátása, az úgynevezett személyi ordinariátus kialakításának a lehetőségét. Mind a katonai ordinariátust, mind a személyi ordinariátust az egyetemes egyház szintjén szabályozták, de olyan rugalmassággal, amely lehetővé teszi, hogy illeszkedjen a jelentősen eltérő nemzeti és helyi sajátosságokhoz.

Sokan úgy gondolják, hogy a katolikus egyháznak hasonló rendszert kellene létrehoznia a rendőrök lelkipásztori ellátására: kerettörvény az egyetemes egyház szintjén, amelyet a nemzeti egyházak és az egyes államok igényeihez alakíthatnak.

Ma nem létezik egységes modell a rendőrök lelkipásztori ellátására. Vannak olyan országok, amelyekben a katonai ordinariátus látja el ezt a feladatot. Másol a püspöki konferenciák intézményeket hoznak létre, ismét másol a helyi megyés püspök nevez ki lelkészt erre a feladatra. Ezek jó kezdeményezések, de nincs egy preferált, általánosan elfogadott és kánonjogilag megalapozott modell. Tény, hogy nemzetbiztonsági szempontból is kényes területről van szó, de mind a rendőrök napi tevékenysége, mind az új rendészeti kihívások egyre indokoltabbá teszik, hogy a katolikus egyház éljen a jogi rendszerének rugalmasságával, és hozzon létre keretintézményt a rendőrök számára. Így a pontosabb működés meghatározása, akárcsak a katonai ordinariátusok esetében, kétoldalú nemzetközi megállapodásban és saját egyházi és világi jogi értelemben jóváhagyott szabályzatban történhet.

IRODALOM

Ambrogetti, Angela: Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entrane nell'Interpol. <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>

Arrieta, Juan Ignacio: Il sistemadell'organizzazione ecclesiastica. Università della Santa Croce, Roma, 2003

Arrieta, Juan Ignacio: Costituzione Apostolica Spirituali militum curae del 21. aprile. Il sistema dell'organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti. Edizione Università della Santa Croce, Roma, 2003

Barry, Michael: The Juridical Status of the Military Vicarate, Military Vicar and Military Chaplain of Canada. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1954–1955

Baura, Eduardo: Legislazione sugli ordinariati castrensi. Giuffrè, Milano, 1992

- Castro, Gaetano Lo:** Conoscenza e interpretazione del diritto. AA.VV.: Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1996
- Cirillo, Francesco:** Relazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno (RM). 2008
- Consorti, Pierluigi:** „La Chiesa in armi”. Sinodo dell’Ordinariato Militare d’Italia. *Rivista di teologia morale*, 2000
- Consorti, Pierluigi:** Risposta al Centro studi dell’Ordinariato militare. *Rivista di teologia morale*, 2001
- Contreras, Jorge Sarmiento:** La Spirituali Militum Curae Aplicación jurídica y eficacia pastoral. Pontifica Università Lateranense, Roma, 2008
- Coppola, Raffaele:** Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. *Il diritto ecclesiastico*, 4/1988.
- Coppola, Raffaele:** Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Studi in memoria di Mario Petroncelli. Jovene, Napoli, 1989. I.
- Deutsch, Bernard:** Jurisdiction of Pastors in External Forum. Catholic University of America, Washington, 1957
- Fernandez, Martínez:** La asistencia religiosa católica a las fuerzas armadas y la regulación del servicio militar de clérigos y religiosos. *Revista Española de Derecho Canónico*, 1/1986.
- Gutiérrez, José Luis:** Alcune questioni sull’interpretazione della legge. *Apollinaris*, 60/1987.
- Herranz, Julian:** La natura degli ordinariati militari alla luce della costituzione apostolica „Spirituali Militum Curae e dei successivi documenti del magistero”. Giustizia e pastoraltà nella missione della Chiesa. Giuffrè, 2011
- Hierold, Alfred:** Militärseelsorge. In: **Listl, Joseph – Schmitz, Heribert (Hrsg.):** Handbuch des Katholischen Kirchenrechtes. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1999, S. 450–451.
- José, María Ribas:** Incardinación y distribución del clero. Universidad de Navarra, Pamplona, 1971
- Madrid, Barros:** Militärseelsorge in Chile. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen. Institut für Religion und Frieden, Wien, 2012
- Mutis, Fabio Suescún:** Die Militärseelsorge in Kolumbien. Institut für Religion und Frieden. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen, Wien, 2012
- Ogle, Robert:** Faculties of Canadian Military Chaplains: Commentary on the Faculty Sheet of December, 1955. University of Ottawa, Ottawa, 1956
- Örsy, László:** The interpreter and his Art. *The Jurist*, 40/1980.
- Padányi, József:** Changes in the Hungarian Defence Forces Between 1990 and 2010. *Central European Political Science Review*, 41/2010.
- Pavanello, Pierantonio:** I Presbiteri fidei donum speciale manifestazione della comunione delle Chiese particolari tra loro e con la Chiesa universale. *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1/1996.
- Rebanal, Jeremias:** Ecclesiastical Jurisdiction in the Armed Forces in the Philippines. Pontifical University of St. Thomas, Manila, 1958

- Schanda Balázs:** A vallásszabadság és a lelkiismeret szabadsága. In: **Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.):** Alkotmányjog – alapjogok. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2011, 166–167. o.
- Schatteman, Reanatus:** The Present Speciel Faculties of the Military Chaipalains of the United States. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1957–1958
- Semeraro, Marcello:** Comunione Ecclesiale: le sue forme e la sua attuazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno. 2008
- Sheehan, Matthew James:** A new canonical configuration for the “pastoral provision” for former episcopalians in the United States of America? Università Pontificia della Santa Croce, Roma, 2009
- Smith, John:** The military Ordinariate in the USA. Catholic University of America, Washington, 1966
- Subotich, George:** The juridic Status of Chaplain in the Army of the United States of America according to the Norms of American Military Law and the Prescription of the Holy See. Pontifical Lateran University, Roma, 1953
- Szabó Csaba:** A Katolikus lelképásztori szolgálat rendészeti aspektusának kutatása I. *Hadtudományi Szemle*, 2014/1.
- Ujházi Lóránd:** Törvénytárgyarázat az Egyházban. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3.
- Ujházi, Lorand:** Raccolta e conservazione delle informazioni prima della nomina dei vescovi cattolici. *Ataneum*, 4/2012.
- Ujházi Lóránd:** A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelképásztori gondozására bízott személyek. *Sereg Szemle*, 2013/1.
- Ujházi Lóránd:** A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Szent István Társulat, Budapest, 2014
- Ujházy László – Kladek András:** A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata. *Honvédségi Szemle*, 2014/6.
- Vallini, Marco:** Reclutamento e incardinazione dei chierici del presbitero dell’ordinariato militare e la problematica dell’erezione di un seminario proprio alla luce della costituzione Apostolica „Spirituali Militum Curae”. *Militum Cura Pastoralis*, 1988
- Vecchi, Fabio:** L’incardinazione nella chiesa particolare dell’ordinamento militare. In: **Navarro, Luis (ed.):** L’istituto dell’incardinazione. Giuffrè, Milano, 2006, p. 492.

LÁBJEGYZETEK

- ¹ Juan Ignacio Arrieta: Costituzione Apostolica Spirituali militum curae del 21. aprile. Il sistema dell’organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti. Edizione Università della Santa Croce, Roma, 2003, pp. 223–224.; Raffaele Coppola: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Il diritto ecclesiastico, 4/1988., pp. 310–315.; Eduardo Baura: Legislazione sugli ordinariati castrensi. Giuffrè, Milano, 1992; Raffaele Coppola: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Studi in memoria di Mario Petroncelli. Jovene, Napoli, 1989. I., pp. 147–167.; Pierluigi Consorti: „La Chiesa in armi”. Sinodo dell’Ordinario

- Militare d'Italia. Rivista di teologia morale, 2000, pp. 209–222.; Pierluigi Consorti: Risposta al Centro studi dell'Ordinariato militare. Rivista di teologia morale, 2001, pp. 269–274.; Julian Herranz: La natura degli ordinariati militari alla luce della costituzione apostolica „*Spirituali Militum Curae* e dei successivi documenti del magistero”. Giustizia e pastoraltà nella missione della Chiesa. Giuffrè, 2011, pp. 390–410.; Centro Studi dell'Ordinariato Militare: Obiezione all'articolo di P. Consorti. Rivista Teologica Morale, 2001, pp. 259–267.; Jorge Sarmiento Contreras: *La Spirituali Militum Curae Aplicación jurídica y eficacia pastoral*. Pontificia Università Lateranense, Roma, 2008, pp. 22–23.; Alfred Hierold: *Militärseelsorge*. In: Joseph Listl – Heribert Schmitz (Hrsg.): *Handbuch des Katholischen Kirchenrechtes*. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1999, S. 450–451.
- 2 George Subotich: The juridic Status of Chaplain in the Army of the United States of America according to the Norms of American Military Law and the Prescription of the Holy See. Pontifical Lateran University, Roma, 1953; Michael Barry: The Juridical Status of the Military Vicarate, Military Vicar and Military Chaplain of Canada. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1954–1955; Robert Ogle: *Faculties of Canadian Military Chaplains: Commentary on the Faculty Sheet of December, 1955*. University of Ottawa, Ottawa, 1956; Bernard Deutsch: *Jurisdiction of Pastors in External Forum*. Catholic University of America, Washington, 1957; Reanatus Schattelman: *The Present Special Faculties of the Military Chaplains of the United States*. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1957–1958; Jeremias Rebanal: *Ecclesiastical Jurisdiction in the Armed Forces in the Philippines*. Pontifical University of St. Thomas, Manila, 1958; John Smith: *The military Ordinariate in the USA*. Catholic University of America, Washington, 1966
- 3 Ujházi Lóránd: *A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása*. Szent István Társulat, Budapest, 2014
- 4 Julián Herranz: i. m. 390. o.
- 5 Fabio Suescún Mutis: *Die Militärseelsorge in Kolumbien*. Institut für Religion und Frieden. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen, Wien, 2012, S. 65–74.; Barros Madrid: *Militärseelsorge in Chile*. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen. Institut für Religion und Frieden, Wien, 2012, S. 45–56.
- 6 Ujházy László – Kladek András: *A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata*. Honvédségi Szemle, 2014/6., 69–81. o.
- 7 Padányi, József: *Changes in the Hungarian Defence Forces Between 1990 and 2010*. Central European Political Science Review, 41/2010., pp. 17–39.
- 8 Ujházi Lóránd: *A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek*. Sereg Szemle, 2013/1., 77–94. o.
- 9 Marcello Semeraro: *Comunione Ecclesiale: le sue forme e la sua attuazione*. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno. 2008, p. 15.
- 10 Szabó Csaba: *A Katolikus lelkipásztori szolgálat rendészeti aspektusának kutatása I. Hadtudományi Szemle, 2014/1., 121–132. o.*
- 11 Gaetano Lo Castro: *Conoscenza e interpretazione del diritto*. AA.VV.: *Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi*. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1996, pp. 11–15.; José Luis Gutiérrez: *Alcune questioni sull'interpretazione della legge*. *Apollinaris*, 60/1987., p. 517.; Örsy, László: *The interpreter and his Art*. *The Jurist*, 40/1980., p. 31.
- 12 Raffaele Coppola (1988): i. m. 310–315. o.
- 13 Congregazione Consistoriale: *Decisione*. 8. VIII. 1957. *Acta Apostolicae Sedis*, 49/1957., pp. 866–868.
- 14 La Curia Castrense está integrada por el Obispo Castrense, su Vicario General, los Capellanes Mayores de Ejército, Armada y Fuerza Aérea, Gendarmaría Nacional y Prefectura Naval Argentina. *Estatutos del Obispado Castrense de Argentina*. VII. Bollettino del 30 novembre 1989.

- 15 Los fieles que sean miembros activos del Ramo de Defensa Nacional, es decir, el Ministerio de Defensa Nacional, las Fuerzas Militares, la Policía Nacional y los Organismos descentralizados, adscritos o vinculados a este Ministerio. *Acta Apostolicae Sedis*, 81/1989., pp. 528–531.
- 16 Los fieles que conforme a las leyes de la República pertenecen en servicio activo al Ejército, Armada, Fuerza Aérea y Carabineros. Se comprende en esta situación a las personas que forman parte del Gabinete del Ministro de Defensa Nacional. *Acta Apostolicae Sedis*, 48/1958., pp. 803–804.
- 17 Artigo 17: a) pelos fiéis católicos que integram as Organizações Militares das três Forças Armadas e das Forças Auxiliares (Policia Militar e Corpo de Bombeiros). *Acta Apostolicae Sedis*, 43/1951., pp. 91–93.
- 18 Artigo VI: Para efeito de organização religiosa, serão assistidos pelo Ordinariato Militar os fiéis católicos. A) integrantes das Organizações Militares da Forças Armadas, bem como seus parentes o empregados que habitem sob o mesmo teto. *Acta Apostolicae Sedis*, 82/1990., pp. 126–129.
- 19 Acuerdo Entre la Santa Sede y la República del Ecuador sobre asistencia religiosa a las Fuerzas Armadas y Policía Nacional.
- 20 Policía en servicio activo.
- 21 Asistencia religiosa de la Fuerza Armada y Cuerpos de Seguridad.
- 22 Poder Ejecutivo en el Ramo de Defensa.
- 23 [...] en las diferentes Unidades de las Fuerza Armada [...]
- 24 *Acta Apostolicae Sedis*, 54/1962., pp. 22–27.
- 25 Uo. 110–113. o.
- 26 <http://www.gcatholic.org/dioceses/diocese/phil2.htm>
- 27 *Acta Apostolicae Sedis*, 44/1952., pp. 743–744.
- 28 The National Guard Story is America's story. The National Guard is the oldest military branch. Our unique dual mission: serving both community and country. <http://www.nationalguard.com/about>
- 29 XV. The faithful who serve in National Guard, Air National Guard, or Civil Air Patrol, while they are on active duty. *Acta Apostolicae Sedis*, 49/1957., pp. 970–973.
- 30 Statuts du diocèse aux forces armées belges. *Ordinarius militaris belgii*. *Acta Apostolicae Sedis*, 49/1957., pp. 940–943.; Jean-Pierre Schouppe: Alle dispozione della Conferenza Episcopale del Belgio in occasione della creazione di una diocesi della forze armate. *Ius Ecclesiae*, 2/1990., pp. 357–359.
- 31 Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske. <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/dokumenti/ugovor>
- 32 Povijest Vojnog ordinarijata u Republici Hrvatskoj – Storia della Cura Pastorale dell'esercito croato. <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/site/povijest>
- 33 Zmluva o duchovnej službe. Zmluvamedzi Slovenskou republikou a Svätoustolicou o duchovnej službe katolíckym veriácim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky <http://www.ordinariat.sk/zmluva-o-duchovnej-sluzbe/>
- 34 Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. <http://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>
- 35 Zmluvamedzi Slovenskou republikou Svätoustolicou o duchovnej službe katolíckym veriácim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky. <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/sr-smlarm.htm>
- 36 A haderőnél beállótól változásokról lásd Padányi, József: i. m. 17–39. o.
- 37 Ujházi Lóránd: Törvénygyűjlesztés az Egyházban. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3., 75–107. o.
- 38 113 del 10/04/1954 e no. 512 del 01/06/1961
- 39 L.121/81 art. 69
- 40 L.121/85 art. 11
- 41 Baura Eduardo: i. m. 260. o.

- 42 Notiziario CEI 1999, pp. 415–423.
- 43 Ujházi Lóránd (2013): i. m. 86–90. o.
- 44 Ignacio Arrieta Juan: Il sistemadell'organizzazione ecclesiastica. Università della Santa Croce, Roma, 2003, pp. 229–230.
- 45 Assistenza spirituale personale della Polizia di Stato. Progetto Pastorale 2011–2013.
- 46 Francesco Cirillo: Relazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno (RM). 2008, p. 18.
- 47 Annuario Pontificio. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2011, pp. 1374–1375.
- 48 Uo. 1379. o.
- 49 La Guardia Svizzera Pontificia, un servizio che è scuola di fede, parla l'excappellano ora vescovo a Losanna. <http://www.korazym.org/12396/la-guardia-svizzera-pontificia-un-servizio-che-e-scuola-di-fede/>.
- 50 20 Guardie svizzere in Emilia per assistere i terremotati. <http://www.korazym.org/4014/le-guardie-svizzere-in-emilia-per-assistere-i-terremotati/>.
- 51 Angela Ambrogetti: Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entrano nell'Interpol. <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>.
- 52 Scigno d'arte e luogo di preghiera per dipendenti e pellegrini. (http://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/interviste/2008/193q08a1.html).
- 53 Stato della Città del Vaticano. (<http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/it.html>).
- 54 Giulio Viviani: La cappella di San Pellegrino nella Città del Vaticano. Libreria Editrice, Città del Vaticano, 2010, pp. 12–25.
- 55 Angebote der Polizeiseelsorger im Überblick. <http://polizeiseelsorge.org/hp422/Angebote.htm>.
- 56 La costruzione giuridica del cappellano è diventata più elaborata e applicata nel l'ordinamento giuridico vigente.
- 57 http://www.philadelphiaweekly.com/news-and-opinion/upward_christian_soldier-38414669.html.
- 58 City of Shreveport Police: Police Chaplains and Pastors. <http://www.shreveportla.gov/index.aspx?NID=458>.
- 59 Minnetonka Lake Area Chaplains. http://www.ci.minnetrista.mn.us/index.asp?Type=B_BASIC&SEC={FCB4B572-49BA-4632-9B88-7F91619694D5}.
- 60 Police Chaplains Ministry. Chicago Police Chaplain. <http://www.chicagopcm.org/overview.php>.
- 61 Police, Suspects Not Left Out Of Church's Pastoral Care. http://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/2005/10/05/police-suspects-not-left-out-of-churchs-pastoral-care&post_id=26361.
- 62 Mission Stations' In Seoul Serve Working Catholics. http://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/2007/11/05/mission-stations-in-seoul-serve-working-catholics&post_id=28116.
- 63 Schanda Balázs: A vallásszabadság és a lelkiismeret szabadsága. In: Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.): Alkotmányjog – alapjogok. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2011, 166–167. o.
- 64 Congregazione per la Dottrina della Fede, Adnotatio circa Ordinaria tum Personalem pro Anglicanis Catholicam Ecclesiam ingredientibus, 20. IX. 2009, pp. 939–942.
- 65 Inoltre la costituzione usa la simile frase per l'ordinariato personale per gli anglicani „it is juridically comparable to a diocese” come è usata per l'ordinariato militare nella costituzione apostolica Spirituali Militum Curae I. §. 1. Invece il capo del dirigente – l'ordinario – del ordinario personale non ha stessa potestà di ordinario militare, perché il ordinario personale ha soltanto potestà ordinaria vicaria e non potestà ordinaria propria come l'ordinario militare.
- 66 María Ribas José: Incardinación y distribución del clero. Universidad de Navarra, Pamplona, 1971.

- 67 Ujházi, Lorand: Raccolta e conservazione delle informazioni prima della nomina dei vescovi cattolici. *Ataneum*, 4/2012., pp. 715–741.
- 68 Martínez Fernandez: La asistencia religiosa católica a las fuerzas armadas y la regulación del servicio militar de clérigos y religiosos. In: *Revista Española de Derecho Canónico*, 1/1986., pp. 23–46.
- 69 Pierantonio Pavanello: I Presbiteri fidei donum speciale manifestazione della comunione delle Chiese particolari tra loro e con la Chiesa universale. *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1/1996., pp. 49–51.
- 70 VI. fej. 3–4. §
- 71 IV. fej. 3. §
- 72 Fabio Vecchi: L'incardinazione nella chiesa particolare dell'ordinamento militare. In: Luis Navarro (ed.): *L'istituto dell'incardinazione*. Giuffrè, Milano, 2006, p. 492.
- 73 Marco Vallini: Reclutamento e incardinazione dei chierici del presbitero dell'ordinariato militare e la problematica dell'erezione di un seminario proprio alla luce della costituzione Apostolica „*Spiritali Militum Curae*”. *Militum Cura Pastoralis*, 1988, pp. 24–25.
- 74 Matthew James Sheehan: A new canonical configuration for the „pastoral provision” for former episcopalians in the United States of America? *Università Pontificia della Santa Croce*, Roma, 2009

MÉSZÁROS GÁBOR

A közlekedésrendészet feladata a közúti közlekedésben Rudnay Béla rendeletétől napjainkig

A magyar rendőrség történetével számos tanulmány, cikk, könyv foglalkozik, hála például az olyan kutatóműhelyeknek, mint a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. Kifejezetten a rendőrség közlekedésrendészeti feladatait történeti áttekintésben feldolgozó tematikus tanulmány azonban nem készült, ezért e cikkben áttekintem a rendőrség közlekedésrendészeti feladatait.

Mivel a rendészet nem tartozott a közös ügyek közé, az 1867-es kiegyezés után a magyar területeken új helyzet állt elő. A közbiztonsággal, közrenddel kapcsolatos feladatokat a magyar hatóságoknak kellett átvenniük. A Magyar Királyságban a rendőrségek a városokban tartották fenn a rendet. A rendőrséget az önkormányzatok irányították, kivéve a budapestit és a fiúmeit, ahol a rendőrség állami irányítás alatt állt.¹ A törvényhatóságokról szóló *1870. évi XLII. törvénycikk* 73. városi törvényhatóságot ír le.² Az önkormányzati rendőrségeket 1919-ben államosították, ekkor kerültek központi állami hatalom közvetlen irányítása alá, és ez 1945-ig meg is maradt. A magyar királyi államrendőrséget, majd a magyar királyi rendőrséget 1930-tól a belügyminisztérium irányította.³

Vidéken a csendőrség feladata volt a közbiztonság megteremtése. Az 1881-ben a közbiztonsági szolgálat megszervezéséről szóló *1881. évi III. törvénycikk* által létrehozott magyar királyi csendőrségnek nem volt önálló rendőri hatalma, a csendőr katonának minősült.⁴

A közlekedésrendészeti feladatok kialakulása

Már annak eldöntése vita tárgya lehet, hogy mikortól kezdődnek a rendőrség közlekedésrendészeti feladatai. Az egyik ilyen kiindulópont lehet *A m. kir.*

¹ Parádi Ákos – Parádi József: Rendvédelmünk 1867–1945. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012

² Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története. BM Nyomda Kft., Budapest, 2002, 223. o.

³ Parádi Ákos – Parádi József: i. m.

⁴ Parádi József: A dualizmus kori magyar rendvédelem. Rendvédelem-történeti Füzetek, 2010/21., 72. o.

belügyminister 1897. évi 42.159. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a kerékpárokkal való közlekedés szabályozása tárgyában. Ez a körrendelet azonban csak a kerékpáros-közlekedésre vonatkozik, bár a rendőrhatalóságoknak is előír kötelezettségeket, amelyek szerint a kihágások elbírálása a rendőrhatalóság hatáskörébe tartozik. A másik ilyen kiindulópont pedig a Rudnay Béla által „a székesfőváros területén két vagy több kerekű, személy- és teherszállításra szolgáló automobillal közlekedésre nézve” kiadott rendelete lehet, amely az automobillakra vonatkozóan tartalmazott előírásokat, viszont a hatálya csak a főváros területére terjedt ki.

A tanulmányban a Rudnay-féle rendeletet nevezem ki kiindulópontnak, mivel ez a rendelet komplexen foglalkozik a járművek és a vezetők vizsgáztatásával, a közlekedési szabályok megfogalmazásával, és a szabályok megszegőivel kapcsolatos rendőri szankciókkal is.

A rendőrség közlekedéssel kapcsolatos feladatairól a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk rendelkezett, a 7. szakaszában foglaltak szerint „*Különösen feladatai közé tartozik a fővárosi rendőrségnek: a szabad közlekedésnek biztosítása utcákon, utakon, téreken, a Dunán – s bármely okból eredett közlekedési akadálynak rögtöni elhárítása*”⁵.

A törvénycikk a fővárosi rendőrség szervezeti felépítésére vonatkozóan nem nevesít külön közlekedési rendőrt, csak első illetve másodosztályú rendőrt, közrendőrt, valamint lovas rendőrt.

E törvénycikk alapján adta ki Rudnay Béla főkapitány a 17902/Fk.I. 1901. számú rendeletét, amely nemcsak a járművekre és a járművezetőkre vonatkozóan határozott meg előírásokat, hanem a rendőrség részére is. Meghatározta az igazgatásrendészeti feladatokat is, e szerint csak az a jármű hozható forgalomba, amelyet egy bizottság engedélyez, e bizottságnak a főkapitányság kiküldöttje is a tagja, és a használati engedélyt a főkapitányság adja ki. A járművezetők engedélyét is a főkapitányság állította ki, sőt a vizsgadíjakat is a rendőrpénztárnál kellett letétbe helyezni. Évenkénti vizsgálatot írtak elő, áprilisban minden automobilnak meg kellett jelennie felülvizsgálaton.⁶

Bár a rendelet hatálya Budapest területére terjedt ki, arra viszont akkor is, ha valaki nem a főváros területéről érkezik, a rendelet 17. pontja szerint: „*Idegének autómobiljaikkal a fővárosban közlekedhetnek, de csak abban az esetben, ha a főkapitányságnál jelentkeznek, és ha beigazolják, hogy gépük teljesen jókarban van, ha az automobilvezetésben jártasak*...”⁷

⁵ 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről.

⁶ 17902/Fk.I. 1901. számú rendelet.

⁷ Uo.

A szankciók közül kiemelendő, hogy a pénzbírság és az elzárás mellett „a vezető hajtási jogosítványnak megvonása is, az eset körülményeihez képest, meghatározott időre kimondható”⁸.

A következő fontos rendelet a gépjárművek közötti forgalmáról szóló, a m. kir. belügyminiszter 1910. évi 57.000. számú rendeletével kiadott szabályzat volt. Ez a rendelet már valamennyi törvényhatósághoz és a székesfővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányához szól, hatálya kiterjedt a közutakon sávpálya nélkül közlekedő gépjárművekre. A járművekre vonatkozóan műszaki leírást tartalmazott, szabályozta a forgalmi engedély kiadását, a műszaki vizsgáztatást. A feladatok koordinálása továbbra is rendőri feladat volt: „9. §. A gépjármű szakértői megvizsgálását Budapesten és a budapesti kerületben a rendőrhatalóság kiküldött tisztviselőjének közbejöttével a szakértő bizottság elnöke által, a rendőrhatalóság megkeresésére kirendelt szakértő teljesíti. A vizsgálatot az ország többi kerületében ugyancsak a rendőrhatalóság kiküldött tisztviselőjének közbejöttével az ez iránt megkeresett hivatalos kerületi szakértő teljesíti.”⁹

Az engedélyekről a nyilvántartást a 15. § szerint a rendőrség vezette. A rendőrhatalóság a forgalmi engedélyt vissza is vonhatta, ehhez azonban szakértői vélemény kellett.

Külön rendelkeztek a személy- vagy áruszállítást „ipar” keretében gyakorlókról, ennek felügyeletével, a viteldíjjelző működésének ellenőrzésével természetesen a rendőrhatalóságot bízták meg, úgyszintén rendőri feladat volt a rendszámok kiadása és nyilvántartása is.

A vezetői engedély megszerzésére irányuló vizsgára bocsátást is az első fokon eljáró rendőrhatalóságnál kellett kérelmezni. Itt megjelenik egy érdekes elem, a rendőrségnek kellett megállapítania, hogy a vizsgára bocsátás feltételei fennállnak-e, azaz a jelentkező megfelel-e az életkori, orvosi feltételeknek, valamint vizsgálták, hogy vezetése közbiztonsági vagy közrendészeti okokból megbízható-e.¹⁰

Külön fejezet foglalkozott a büntetőrendelkezőkkel. A VIII. fejezetben a rendőrséget nevezték meg eljáró hatóságként, és a szankciókon keresztül a feladatot is meghatározták. A rendőrség feladata lett a közlekedési szabálysértések elbírálása, szankcionálása, az igazgatásrendészeti szabályok ellenőrzése (vezetői engedély, forgalmi engedély), szankcionálása, akár az okmányok el-

⁸ Uo.

⁹ A gépjárművek közötti forgalmáról szóló, a m. kir. belügyminiszter 1910. évi 57.000. számú rendeletével kiadott szabályzat.

¹⁰ Uo.

vételével, valamint a járművek műszaki ellenőrzése is. Azaz a rendőrségnek szakhatósági, igazgatásrendészeti és hatósági ellenőrzési feladatai is voltak.¹¹

A rendőrségnél a magasabb beosztások eléréséhez szükség volt a gyakornoki vizsga letételére, amelynek során a vizsgázó, ha a feladatai ellátása során szüksége volt rá, választhatta a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgát. Ezzel a közlekedési feladatok ellátására való felkészítés az oktatásban is megjelent, jelezve a feladat fontosságát.¹²

A növekvő motorizáció, a közlekedésrendészeti feladatok számának növekedése szükségessé tette a rendőrség szervezetében is a változást. 1926. szeptember 9-én a *19135/1926. számú rendelettel* létrejött Budapesten a Közlekedési Osztag, amely a kerékpárososztály külön csoportjaként működött. Innen datáljuk az irányított közlekedést Budapesten.¹³

A következő rendelet, amely a közlekedésrendészeti feladatok ellátását szabályozta, a közúti közlekedés rendjének és a közutakon a közrend fenntartásának egységes szabályozásáról szóló, a *m. kir. belügyminiszternek és m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 1929. évi 250.000. B. M. számú rendelete* volt. Ennek a rendeletnek a hatálya már nemcsak a gépjárművekre, hanem a közforgalom céljára szolgáló utakon közlekedő valamennyi járműre kiterjedt. A jogszabályban a közlekedésrendészeti hatóságoknál nevesítették a csendőrséget is a közlekedés rendje és a közrend fenntartására vonatkozó rendelkezések tekintetében. A szakhatósági és igazgatásrendészeti feladatok továbbra is a rendőrség illetékességébe tartoztak.

Új elemként jelent meg a forgalom irányítása, és ahol állandó jelleggel történt a forgalomirányítás, ott a forgalomirányítóknak a rendelet alapján külön járdaszívetet kellett építeni. A rendőr szükség esetén, például hidakon a forgalomszabályozás szerinti „jobbra hajtsnál” történő balról előzést balról történő előzésre utasíthatta a járművezetőket. A nagyobb forgalmú városokban pedig a rendőrség jelölhette ki a fő-, illetve a mellékútvonalatokat, és az egyirányú utakat is.¹⁴

¹¹ Uo.

¹² Parádi József: A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek, 2012/25., 90. o.

¹³ Flanek Tibor: Nyolcvanöt éve közlekedési osztag. iho.hu, 2011. szeptember 9. <http://iho.hu/hir/nyolcvanot-eve-kozlekedesi-osztag-1109>

¹⁴ A közúti közlekedés rendjének és a közutakon a közrend fenntartásának egységes szabályozásáról szóló, a m. kir. belügyminiszternek és m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 1929. évi 250.000. B. M. számú rendelete.

Nagyobb járművek vonatkozásában forgalomkorlátozási intézkedéseket is hozhatott a rendőrhatalóság, mind időben, mind útvonalakon korlátozhatta a közlekedést. Ez a városokban történő csoportosan terelt állatokra is vonatkozott.

A rendőrség tehát megjelent a forgalomszervezés, forgalomirányítás és a forgalom korlátozása területén is, a már korábban meghatározott feladatok ellátása mellett: „116. §. (1) *A közlekedés rendjének biztosítása, a közforgalom céljára szolgáló utakon a közrend fenntartása, a közlekedés lebonyolításának intézése, a hatósági ellenőrzés, és általában a közúti közlekedéssel kapcsolatos ügyekben e rendelet, egyéb jogszabályok és az általános rendőri jogkör keretén belül minden rendészeti intézkedés (határozathozatal) és rendelkezés a rendőrhatalóságok feladata.*”¹⁵

Az igazgatásrendészeti szabályok kiegészítése alapján pedig a rendőri büntetőeljárás során a rendőri büntetőbíró a gépjármű-vezetőt a vezetéstől hat hónapig terjedhető időre el is tilthatta.

Kiemelendő, hogy a jogszabályban megjelent a baleset-megelőzés is, mint általános rendőri feladat. Ugyanez korábban csak *A m. kir. belügyminiszter 1926. évi 160.215. számú körrendeletében* került említésre, amely *a gyermekek védelméről utcai forgalomban* címmel jelent meg.

A rendőrség szervezeti változásairól szóló *6500/1931. ME rendelet* a közlekedésrendészeti feladatokat nem érintette, viszont a magyar királyi kerületi rendőr-főkapitányságok helyére a budapesti székhelyű magyar királyi rendőrség vidéki főkapitánysága lépett.¹⁶

A rendőrség közlekedésrendészeti feladatai 1945 után

1945. május 10-én az *1690/1945. és az 1700/1945. sz. ME rendelettel* feloszlatták a csendőrséget, illetve intézkedtek a rendőrség újjászervezéséről. 1946 őszén létrejöttek a lovas, híradó, gépkocsizó stb. szakszolgálatok, február 2-i hatállyal a Magyar Államrendőrség élére országos főkapitányt neveztek ki. A *274000/1949. sz. BM rendelet* országosan kilenc kerületi főkapitányságot hozott létre. 1950-ig a közrendvédelmi szolgálat feladatait a Magyar Királyi Rendőrség, illetve a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati rendszere szerint látták el.¹⁷

¹⁵ Uo.

¹⁶ 6500/1931. ME rendelet a rendőrség szervezeti változásairól.

¹⁷ Parádi József – Öry Károly (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 1995, 109. o.

A második világháború utáni Magyarországon 1950-ben került sor a közlekedés rendjéről, illetve a rendőrség közlekedésrendészeti feladatairól szóló rendelet kiadására, ez volt a 2500/1950. (XII. 1.) BM rendelet a közutakon a közlekedés rendjének és a rend fenntartásának szabályozása tárgyában (KRESZ). Az 1950-ben kiadott KRESZ alakította ki a közlekedésrendészet alapstruktúráját. A közúti közlekedés rendjének biztosításáról szóló 154/1950. (VI. 3.) MT rendelet felhatalmazása alapján pedig a belügyminiszter feladata volt gondoskodni a közlekedésrendészeti szervezet felállításáról és fejlesztéséről. A közúti közlekedés ellenőrzését az ország egész területén kizárólag a rendőrség szervei végezheték.¹⁸

A fővárosban megalakult a közlekedésrendészeti osztály, ahol a szakfeladatokat alosztályok látták el. Ilyen volt a forgalom-ellenőrző, a forgalomirányító, baleset-helyszínelő és vizsgálati, a bírságoló alosztály, illetve a közlekedésszervezési csoport. Vidéken a feladatokat a közlekedési ellenőrzési csoportok látták el.¹⁹

A közlekedésrendészeti feladatokat a kerületi gépjármű-rendőrhatóság látta el, ez a hatóság adta ki a gépjárművek forgalmi engedélyét és vezette róluk a nyilvántartást. Igazgatásrendészeti hatóságként járt el. Kerületi és országos nyilvántartást vezetett, utóbbit a Budapesti Rendőr-főkapitányság kezelte. Továbbra is rendőrhatósági feladat volt a gépjármű-vezetés oktatásának hatósági felügyelete, a gépjármű-vezetői engedélyek nyilvántartása, illetőleg visszavonása, bevonása is. A gépjárművek műszaki berendezéseit közlekedésrendészeti és forgalom-biztonságtechnikai szempontból a rendőrség ellenőrizte. Továbbra is rendőrségi feladat volt a közlekedés rendjének fenntartása, a közúti közlekedés irányítása, hatósági ellenőrzése.²⁰

A jogszabály a rendőrhatóság részére a közlekedés zavartalan és veszélymentes lebonyolítása érdekében rendeletkibocsátási jogkört adott, ez az útvonalak forgalmának szabályozására vonatkozott. A rendelet továbbra is egységes szerkezetben kezelte a közúti közlekedés szabályait, a közúti közlekedésre vonatkozó igazgatásrendészeti szabályokat, illetve a gépjárművek közlekedésben való részvételének műszaki feltételeit, és a gépjárművek vizsgáztatásának feltételeit is.²¹

¹⁸ A közúti közlekedés rendjének biztosításáról szóló 154/1950. (VI. 3.) MT rendelet.

¹⁹ Parádi József – Öry Károly (szerk.): i. m. 125. o.

²⁰ A közutakon a közlekedés rendjének és a rend fenntartásának szabályozásáról szóló 2500/1950. (XII. 1.) BM rendelet.

²¹ Uo.

A közúti közlekedés rendjének szabályozásáról szóló 1/1953. (XII. 4.) BM rendelet az előzőhöz képest nem hozott érdemi változást, a közúti közlekedésre vonatkozó szabályok továbbra is egységes szerkezetben jelentek meg. A változások között szerepel, hogy a jelzőtáblák elhelyezéséről, karbantartásáról a városi, illetve községi tanács végrehajtó bizottsága gondoskodott, az elsőfokú rendőrhatalóság útmutatása alapján.²²

A rendőrségről szóló 1955. évi 22. törvényerejű rendelet meghatározta a rendőrség közlekedésrendészeti feladatait. Ezek: a közúti közlekedés rendjének fenntartása, korlátozások elrendelése, a forgalom irányítása, igazgatásrendészeti feladatok ellátása, nyomozás a közúti, vasúti, vízi és légi közlekedési balesetek ügyében, közlekedési szabálysértés esetén figyelmeztetést alkalmaz, vagy a helyszínen bírságot, baleset-megelőzés, versenyek engedélyezése, a közterületek tisztaságának megőrzése, a közúti, valamint a közutak melletti építkezések engedélyezése és felügyelete.²³

A közúti közlekedés szabályairól szóló 2/1962. (IX. 29.) BM–KPM együttes rendelet részletesen taglalja a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányok hatáskörét. Továbbra is rendőrségi feladat maradt a forgalomszervezés terén a főútvonal kijelölése, a korlátozások elrendelése és megszüntetése. Megjelent a közút mentén elhelyezett különböző reklámok szabályozása, ez szintén főkapitányi hatáskör volt. Idetartozott még a túlméretes járművek közlekedésének, a közúton zajló versenyek, rendezvények, a járművezetők tanfolyam nélküli vizsgára bocsátásának, a gépjárművek vizsgára bocsátásának, a külföldi gépjármű-vezetői igazolványok cseréjének engedélyezése, korhatárkezelvényt megadó, egyedileg gyártott járművek forgalomba helyezésének engedélyezése, hajtási engedélyek megszerzésének elrendelése, vasúti átjárók biztosításának elrendelése. Az igazgatásrendészeti feladatok továbbra is rendőrhatalósági hatáskörbe tartoztak. A járművek vizsgáztatásával kapcsolatos feladatokat azonban a KPM autófelügyelet hatáskörébe rendelték.²⁴

A közlekedés rendjének védelme érdekében a rendőrségről szóló 39/1974. (XI. 1.) MT rendeletben is meghatározták a rendőrség feladatait. Ezek a következők voltak: a közúti közlekedés rendjének biztosítása, korlátozások elrendelése, a forgalom irányítása, igazgatásrendészeti feladatok ellátása, nyomozás a hatáskörébe tartozó közúti, vasúti, vízi és légi közlekedési balesetek ügyében, közlekedésszabálysértés esetén figyelmeztetést alkalmaz, vagy a helyszínen bírságot, illetve feljelentést tesz, baleset-megelőzés, versenyek

²² A közúti közlekedés rendjének szabályozásáról szóló 1/1953. (XII. 4.) BM rendelet.

²³ A rendőrségről szóló 1955. évi 22. törvényerejű rendelet.

²⁴ A közúti közlekedés szabályairól szóló 2/1962. (IX. 29.) BM–KPM együttes rendelet.

engedélyezése, engedélyezési eljárások lefolytatása. Ezek a feladatok természetesen megfeleltek a más jogszabályokban meghatározottaknak.²⁵

Baleset-megelőzés

A baleset-megelőzés mint rendőri feladat 1972-ben lépett magasabb szintre, amikor is a 2024/1972. számú MT határozattal létrehozták az Országos Közlekedésbiztonsági Tanácsot. A belügyminiszter és a közlekedési miniszter látta el a vezetési, irányítási feladatokat, a rendőrség pedig a végrehajtásban kapott szerepet. Az OKBT 1973. január 1-jén kezdte meg működését, és egészen 1992-ig folytatta. A 2002/1992. kormányhatározatban már a balesetek megelőzésére szolgáló közlekedésbiztonsági tevékenység irányítását is a rendőrség kapta feladatul. Ezért az Országos Rendőr-főkapitányság 1992. november 24-én létrehozta a napjainkban is működő Országos Balesetmegelőzési Bizottságot.²⁶

A közlekedésrendészeti feladatok jelentősebb változásai

A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet már csak a közúti közlekedés szabályozására vonatkozott, az egyéb igazgatásrendészeti, műszaki, vizsgáztatási feladatokról más jogszabályok rendelkeztek.

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény a rendőrségnek is feladatokat szabott. Meghatározta, hogy a közúti közlekedési ellenőrzésnek ki kell terjednie a közúti közlekedés rendjére, a forgalom szabályozására, a szolgáltatások és járművek üzemeltetésének szabályszerűségére, az adott tevékenységhez előírt okmányok, engedélyek, jelzések, felszerelések ellenőrzésére.

Továbbra is rendőrhatalósági feladat volt a közúti forgalomban a járművek műszaki, közlekedésbiztonsági és környezetvédelmi ellenőrzése. A közúti közlekedési törvényben meghatározott feladatok a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben is megjelentek. A törvény szerint a rendőr a közúti forgalmat irányíthatja, korlátozhatja, szüneteltetheti. A forgalom-ellenőrzés

²⁵ A rendőrségről szóló 39/1974. (XI. 1.) MT rendelet.

²⁶ Gégeny István: A magyarországi baleset-megelőzés rövid története az ORFK-OBK előtt. Baleset-megelőzés.eu, 2013. február 1. <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=671>

során a közlekedési is igazgatásrendészeti jogszabályokat betartatja, a helyszínen elvehet okmányokat, a járműnek vagy a vezetőjének megtilthatja a forgalomban való részvételt, illetve a járművet szükség esetén elszállíttathatja.

Sebesség-ellenőrzés

A közúti közlekedés dinamikájának változása új feladatok elé állította a rendőrséget. A balesetek fő oka a gyorsajtás volt, ennek ellenőrzése azonban kezdetben csak szemrevételezéssel, illetve a szolgálati gépjármű sebességéhez történő viszonyítással volt lehetséges. Szükségessé vált a sebesség műszeres ellenőrzése, erre a lengyel gyártmányú Unitra Radar Speed-MeterType RMP-5A készülék használatba vételével nyílt lehetőség. A rendőrség által 1968 és 1972 között használt készülék gyorsajtás esetén jelzést adott, de egy külön fényképezőgép segítségével fényképet is készíthetett.²⁷

A sebesség-ellenőrzés a baleset-megelőzés egyik legfontosabb feladatává vált, a rendőrség ezt a feladatot napjainkban, a VÉDA rendszer bevezetésekor is kiemelten kezeli.

A közúti közlekedés igazgatásának átalakulása

2001. január 1-jén életbe lépett a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet, ennek nyomán a kezdetektől fennálló közlekedési igazgatási hatósági feladat kikerült az önkormányzat (jegyzője), ezzel a rendőrség feladatai közül. Ez után a vezetői engedélyek kiadása, visszavonása, a járművek forgalomba helyezése, hatósági engedéllyel, jelzéssel (forgalmi engedély, rendszám-tábla) ellátása már nem a rendőrség hatásköre, viszont továbbra is a rendőrség feladatai közé tartozott az okmányok helyszíni elvétele. A közúti közlekedés igazgatási feladatait jelenleg a járási, illetve a megyei kormányhivatalok látják el.

²⁷ Major Róbert – Mészáros Gábor: Forgalom-ellenőrzés. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015, 199. o.

Az objektív felelősség bevezetése

A megállítás nélküli sebesség-ellenőrzésnél az esetleges szabálysértés elkövetőjéről az üzemtartósnak kellett nyilatkoznia. Az 1999. évi LXXIX. törvény 57. § (1) bek. b) pontja alapján azonban arra hivatkozhatott, hogy a jogsértés elkövetésekor a családtagja (hozzátartozója) vezette a gépjárművet, személyéről azonban nem kíván nyilatkozni. Ezt a törvény szerint meg is tehetette, emiatt a szabálysértési eljárásokat rendre megszüntették. Mivel a rendőrség és a közlekedési szakemberek a baleset-megelőzés fontos eszközének tekintették a sebesség-ellenőrzést, amelyek számát éppen a megállítás nélküli ellenőrzésekkel lehetett növelni, szükség volt a jogszabályi háttér átalakítására.

Az egyes közlekedési tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXXV. törvény módosította a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvényt, és a 21. §-ban 2008. január 1-jétől a sebességtúllépés és egyéb szabálysértések tekintetében bevezette a jármű üzemtartójának objektív felelősségét. A szabálysértési törvény hatálya alól kikerülő eset volt a forgalomirányító fényjelző készülék jelzéseinek figyelmen kívül hagyása, a megengedett legnagyobb sebességre vonatkozó rendelkezések megsértése, a járművel történő megállás és várakozás szabályainak megsértése, a vasúti átjárón való áthaladásra vonatkozó rendelkezések figyelmen kívül hagyása, az autópálya leállósávjának jogosulatlan igénybevétele, a természet védelmére vonatkozó rendelkezések megsértése. Bár az objektív felelősség hatálya alá tartozó szabályszegések köre időről időre változik, a 2008 utáni baleseti statisztikai mutatók javulása egyértelműen igazolja a változtatás szükségességét.

2013. július 1-jétől sor került a megtett úttal arányos elektronikus útdíjszedés bevezetésére, amely a magyar úthálózat (autópályák, autópályák és főutak) kijelölt, összesen 6500 km (2013. december 1-jétől) hosszú szakaszaira vonatkozik. Az autópályák, autópályák és főutak használatáért fizetendő, megtett úttal arányos díjról szóló 2013. évi LXVII. törvény szerint az útdíj-ellenőrzési feladatokat a rendőrség végzi.

A rendőrség az objektív felelősség bevezetése után új célokat határozott meg a közlekedésbiztonság növelése érdekében. Az objektív felelősség elve szerint egyes szabályszegések (mint például a sebességtúllépés) esetén már nem kellett megállítani ellenőrzés céljából a szabálytalankodó járműveket, ez pedig automatikussá tette az ellenőrzést és a bírság kiszabását. Forgalom-ellenőrzéskor óránként hat-nyolc szabálytalankodó autóval foglalkozhatott a rendőr, az automata rendszer bevezetése óta az adott útszakaszon közlekedő összes szabálytalankodó jármű, illetve üzemtartó tekintetében intézked-

hettek, és bírságot szabhattak ki. A rendszer továbbfejlesztéseként kiépítették és üzembe helyezték a VÉDA közúti intelligenskamera-hálózatot. A projekt 2012 és 2015 között valósult meg, míg a rendszer éles üzemeltetése 2016. április 5. óta zajlik. A 365 fix telepítésű és 160 változtatható helyű komplex közlekedési ellenőrzési pontból álló rendszer sokrétű ellenőrzést végez. Ehhez kapcsolódik az adatok feldolgozása és rendszerezését végző közlekedésbiztonsági automatizált feldolgozó és információs rendszer. A rendőrség 958 kézi adatrögzítő és információs eszközt kapott. A rendszernek vannak alap- és kiegészítő funkciói. Alapfunkció a sebesség-ellenőrzés, ami lehet automatikus és manuális, a rendszám-felismerés, a forgalomszámlálás, és a forgalomtorlódás észlelése. Kiegészítő funkciók a behajtási tilalomra, a kötelező haladási irányra vonatkozó előírás, a záróvonal-átlépésre, a vasúti átjárón történő áthaladásra, a fényjelző készülék jelzéseire vonatkozó előírás, leállók-, illetve busz-sávra vonatkozó szabályok betartásának ellenőrzése, szankcionálása.²⁸

A rendőrség a 2014-ben és 2015-ben kedvezőtlen baleseti statisztikai adatok javulását várja a rendszer bevezetésétől.

Összegzés

A közúti közlekedés biztonsága a motorizált közlekedés megjelenése óta fontos társadalmi érdek. Ennek érvényesítése a kezdetektől elsősorban rendőrségi feladat. Az előbbieken bemutattam a modern közlekedésrendészeti feladatok kialakulását, fejlődését. A XIX. század végén gyakorlatilag a közlekedéssel kapcsolatos minden tevékenységet a rendőrség, illetve a csendőrség hajtott végre. A különböző jogszabályokban egyre pontosabban határozták meg a hatósági, elsősorban rendőrhatósági feladatokat. A feladatok gyarapodását a rendőrség szervezeti felépítésében is meg kellett jeleníteni. A közlekedés fejlődésével azonban olyan speciális szaktudást igénylő feladattá vált például a járművek műszaki vizsgáztatása, hogy először magát a vizsgáztatást, majd a vizsgák szervezését is más hatóságok hatáskörébe utalták. A rendszerváltozás után társadalmi igény volt, hogy az igazgatásrendészeti feladatok kikerüljenek a rendőrhatóság feladatköréből. 2011 óta ezek az önkormányzat, illetve jelenleg a kormányhivatalok hatáskörébe tartoznak. Az 1970-es években a közlekedés biztonsága érdekében már baleset-megelőzési szervezetet hoztak létre az Országos Közlekedésbiztonsági Tanácsot, felada-

²⁸ <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/europai-tamogatasok/operativ-programok/veda-kozuti-intelligens-kamerahalozat>

taik 1992-ben az ORFK OBB vette át. A modernebb eszközök és a jogszabályváltozások, no meg a korszerű informatikai rendszerek lehetővé tették, hogy a rendőrség a forgalom-ellenőrzési feladatait részben automatizált eszközök segítségével lássa el. A HU-GO rendszer felügyelete és a VÉDA rendszer üzembe helyezése tovább bővítette a rendőrség feladatait, ennek gazdasági és baleset-megelőzési vonzatai is vannak. Az automatizált ellenőrzés iránti társadalmi ellenérzések jó rendőri kommunikációval és a baleset-megelőzés területén javuló eredmények bemutatásával csökkenthetők.

A korszerű rendőrség közlekedésrendészeti feladatai az elmúlt 125 évben sokat változtak, bizonyos feladatok kikerültek a rendőrség hatásköréből, illetve új feladatok kerültek be. A rendőrség a társadalom, illetve az állam részéről fennálló követelményeknek a mindenkorai jogszabályoknak megfelelően, a szervezet képességeit, eszközeit kihasználva kell hogy eleget tegyen, akkor is, ha – álláspontom szerint – olyan feladatok ellátását végzi, amelyek nem szükségszerűen rendőri feladatok, mint például az útdíjellenőrzés. A rendőrség közlekedésrendészeti feladatainak további pontosítása, illetve javítása a jelenlegi jogszabályi, technikai változások eredményeinek hosszú távú vizsgálatával lehetséges.

IRODALOM

Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története. BM Nyomda Kft., Budapest, 2002

Flanek Tibor: Nyolcvanöt éve közlekedési osztag. *Iho.hu*, 2011. szeptember 9. <http://iho.hu/hir/nyolcvanot-eve-kozlekedesi-osztag-1109>

Gégény István: A magyarországi baleset-megelőzés rövid története az ORFK-OBB előtt. *Baleset-megelőzés.eu*, 2013. február 1. <http://www.baleset-megelozes.eu/cikk.php?id=671>

Kollár Nóra (szerk.): A fővárosi rendőrség története 1914-ig. Budapesti Rendőr-főkapitányság, Budapest, 1995

Major Róbert – Mészáros Gábor: Forgalom-ellenőrzés. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015

Parádi Ákos – Parádi József: Rendvédelmünk 1867–1945. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012

Parádi József – Öry Károly (szerk.): A magyar rendvédelem története. Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 1995

Parádi József: A dualizmus kori magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2010/21.

Parádi József: A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2012/25.

JOGSZABÁLYOK

1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről

A kerékpárokkal való közlekedésről szóló, a m. kir. belügyminiszter 1897. évi 42.159. számú körrendelete

17902/Fk.I. 1901. számú rendelet

A gépjárművek közúti forgalmáról szóló, a m. kir. belügyminiszter 1910. évi 57.000. számú rendeletével kiadott szabályzat

A közúti közlekedés rendjének és a közutakon a közrend fenntartásának egyetemes szabályozásáról szóló, a m. kir. belügyminiszternek és m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 1929. évi 250.000. B. M. számú rendelete

6500/1931. ME rendelet a rendőrség szervezeti változásairól

A magyar államrendőrség felállításáról szóló 1700/1945. (V. 10.) ME rendelet

A rendőrség szervezetének megváltoztatásáról szóló 274000/1949. (II. 19.) BM rendelet

A közúti közlekedés rendjének biztosításáról szóló 154/1950. (VI. 3.) MT rendelet

A közutakon a közlekedés rendjének és a rend fenntartásának szabályozásáról szóló 2500/1950. (XII. 1.) BM rendelet

A közúti közlekedés rendjének szabályozásáról szóló 1/1953. (XII. 4.) BM rendelet

A rendőrségről szóló 1955. évi 22. törvényerejű rendelet

A közúti közlekedés szabályairól szóló 2/1962. (IX. 29.) BM–KPM együttes rendelet

Az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. törvényerejű rendelet

A rendőrségről szóló 39/1974. (XI. 1.) MT rendelet

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

A közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet

Az autópályák, autóutak és főutak használatáért fizetendő, megtett úttal arányos díjról szóló 2013. évi LXVII. törvény

SZATMÁRI ADRIENN

Vezetői kompetenciák a belügyi rendszerben

2012 és 2014 között a Belügyi Tudományos Tanács Alkalmazott Pszichológiai Munkacsoportja kiemelt és komplex kutatást folytatott a belügyi vezetői kompetenciák kapcsán, ez megalapozta a jelenleg is működő új és egységes belügyi vezető-kiválasztási rendszert. A kutatás *a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek hivatásos állományú tagjainak továbbképzési és vezető-képzési rendszeréről, valamint a rendészeti utánpótlási és vezetői adatbankról szóló 2/2013. (I. 30.) BM rendelet* (a továbbiakban: rendelet) megalkotásához szükséges alappontokat tárta fel, meghatározta azt a tizenhárom egységes belügyi vezetői kompetenciát, amelyet az ÁROP-2.2.17-2012-2013-0001 azonosítószámú *Új közszolgálati életpálya* című kiemelt projekt keretén belül kialakított vezető-kiválasztási rendszer tudományosan alátámasztottan és egy összetett informatikai rendszer által támogatottan vizsgál a Belügyminisztérium Közzolgálati Személyzetfejlesztési Főigazgatóságán. A továbbiakban e kompetenciák rendszerét és struktúráját kívánom bemutatni.

Vezetői kompetenciákról általában

Általában véve a kompetenciák vizsgálatának kezdete az 1960-as évekre tehető, amikor is a korábbi kutatások az eredményes munkavégzést és beválást nem tudták megfelelőképpen előre jelezni. Az Egyesült Államokban elsőként *McClelland* dolgozta ki a kompetenciaalapú kiválasztás módszertanát, míg hazánkban az egyik legnagyobb kompetenciaalapú kiválasztáskutatás a rendvédelem területén a nemzetközi szinten is támogatott Twinning-projekt volt *Virág* és munkatársai közreműködésével¹.

A kompetencia fogalma a különböző szakterületek értelmezése alapján széles spektrumon mozog². A munka világában általában a gyakorlatban meg-

1 Hegedűs Judit: A vezető-kiválasztás elméleti háttere. In: Hegedűs Judit (szerk.): Tanulmánykötet a belügyi vezető-kiválasztási eljárásról. Belügyminisztérium, Budapest, 2014, 6. o.

2 Kovács Gábor: A rendészeti szervek szervezeti kultúrájának összetevői és sajátosságai, a téma feldolgozása a Rendőrtiszti Főiskola vezetélméleti oktatásában. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2009, 223–234. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.]

kívánt viselkedéses repertoárt jelenti, amely beépíti az adott szervezeti egység értékeit és céljait. *Brunner* értelmezése szerint a kompetencia az intelligencia egy tágabb értelmezése, vagyis a „mit” tudásán túl a „hogyan”-t is magában foglaló operatív intelligencia. További szerzők szerint a kompetencia részben öröklött, részben tapasztalás-, tanulásalapú személyes jellemző, tudás, attitűd, amelynek segítségével a minket körülvevő helyzetekhez, változásokhoz eredményesen vagyunk képesek alkalmazkodni, és hatékonyan megoldani feladatokat, problémákat. *Spencer* „jéghegymodell”-jében³ a kompetenciák ismeretekből, tudásból; jártasságokból, készségekből, képességekből; szociális szerepekből és értékekből; énképből; végül pedig személyiségvonásokból és motivációkból állnak. *Leplat* értelmezésében⁴ társadalmi folyamatokba ágyazottan elméleti és tapasztalati tanulás útján válunk hozzáértőkké, tehát a kompetencia kialakítható, megszerezhető, modellezhető és fejleszhető. A belügyi kompetenciakutatáskor a fogalom értelmezése során a kiváló és/vagy hatékony munkateljesítményre helyeződik a hangsúly, amely különböző akciók, az adott tevékenység céljához illeszkedő viselkedéses és magatartásmintákban, korábban megszerzett tárgyi és tapasztalati ismeretekben, személyes adottságok és motivációs állapotok megnyilvánulása során hangsúlyozódik.

Általában a vezetői kompetenciák a következő csoportba sorolhatók⁵:

- vezetés és döntés;
- támogatás és együttműködés;
- kapcsolatteremtés és előadókészség;
- elemzés és értelmezés;
- kreativitás és fogalomalkotás;
- szervezés és megvalósítás;
- alkalmazkodás és kihívások kezelése;
- vállalkozó kedv és teljesítmény.

³ Szabó Szilvia: Vezetői kompetenciaalapú képzés a rendvédelem (rendőrség, határőrség) állománya körében. Kard és Toll, 2006/3., 131–140. o.

⁴ Malét-Szabó Erika: A belügyi vezető-kiválasztási rendszer tudományos megalapozása – avagy egy belügyi kutatás első eredményei. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013, 141–148. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.]

⁵ Hegedűs Judit: i. m. 7. o.

A vezetői kompetenciák jellegzetességei a háttértényezők függvényében

A vezetői kompetenciák háttértényezői között kiemelkedő helyen a nemi faktor kérdésköre szerepel, amely jelentősebb, mint a szintén hangsúlyosnak tartott bőrszín vagy életkor. A nők egyre nagyobb arányban jelennek meg nemcsak a globális munkaerőpiacon, hanem az alapvetően maszkulinnak tartott rendszereken belül is, ezzel – jelen összefoglalásban külön nem részletezve – a genderkutatások hangsúlyozottan foglalkoznak. A nők aránya a rendvédelmi szerveken belül egyértelműen alulreprezentált, nem éri el az európai negyvenszázalékos arányt. Bár az elmúlt évtizedekben egyértelmű növekedés tapasztalható, napjainkban ez az arány a húsz százalékhoz közelít. Az elmúlt évszázadban jelentősen megváltozott a környezet, amelyben élünk, ennek következménye, hogy alapvetően megváltoztak azok a nemi szerepek, amelyek a korábbi évszázadokban szinte változatlanok tűntek⁶. A nők és férfiak biológiai és társadalmi okokból eltérő kompetenciái, az ebből következő hatékonysági követelmények miatt természetes a foglalkoztatásban a nemek szerinti elkülönülés. Nem a szegregáció okozza a társadalmi egyenlőtlenségeket, hanem azok a munkaerőpiaci mechanizmusok, amelyek társadalmi hátránnyá formálják a foglalkozási struktúrában való elhelyezkedést⁷.

*Sümegei*⁸ összefoglalása szerint a nők munkaerőpiaci elhelyezkedése egy szervezeten belül egy piramissal szemléltethető. Általában a nők a foglalkoztatási piramis alsóbb szintjein helyezkednek el, ahol kevesebb a jövedelem és a presztízs, felfelé haladva pedig egyre kisebb számban jelennek meg. A sztereotip gondolkodás szerint a férfiakat a magasabb presztízst jelentő vagy a hatalommal, kapcsolati tőkével járó foglalkozások illetik meg. A vezetői beosztások felé haladva a nők egyre jobban lemaradnak az azonos képességű férfiak mögött, a vezetői beosztások betöltése iránti motivációjuk is csökken, és láthatóvá válik az „üvegplafon” jelenség, amely arra utal, hogy a nők felső pozícióba emelkedése láthatatlan akadályba ütközik⁹. Ez a jelenség bizonyítja a vertikális szegregáció fogalmát a rendvédelmi szerveken belül is, hiszen a felső vezetésben regnáló női vezetők aránya még igen csekély, a

6 Kopp Mária: Miért váltak a gender-kutatások központi jelentőségűvé a mai társadalomban? 2011.

http://www.tavlatok.hu/net/cikk29kopp_k.htm.

7 Koncz Katalin: A munkaerőpiac nemek szerinti szegregációjának jellemzői, mechanizmusa és következményei. Közgazdasági Szemle, 2011/1., 74–94. o.

8 Sümegei Bernadett: Nők a vezetésben: nehézségek és lehetőségek. 2007. <http://www.elib.kkf.hu>

9 Luu Lan Anh Nguyen: A férfiak és nők a munka világában. Nemi szerepek a munkahelyen. Magyar Pszichológiai Szemle, 2005/1., 111–134. o.

létszámuk inkább a középvezetésben jelentős. Az 1990-es népszámlálás adatai szerint a női vezetők és irányítók többsége 30 és 55 év közötti, a férfiak ennél némileg fiatalabbak. A férfiak korábban kerülnek vezetői és irányítói pozícióba, és – részben a magasabb nyugdíjkorhatár miatt – tovább vannak felelős beosztásban. Az adatok azt jelzik, hogy a nők számára jelentős gondot okoz a karrier, a magánélet és a családalapítás összehangolása. A kevesebb konfliktussal járó megoldás sokszor az, ha a szakmai előrehaladás átmenetileg háttérbe szorul, ez hozzájárul ahhoz, hogy a nők a szervezeti hierarchiának többnyire csak az alacsonyabb fokaira jutnak el¹⁰.

A XXI. században egyértelműen tapasztalható a vezetési stílusok változása¹¹. A korábban követendő férfi vezetői stílus mellett a női erények is előtérbe kerültek, habár a női vezetés kapcsán még mindig tapasztalható egyfajta negatív attitűd. A vezetői kompetenciák nemi szempontú strukturálásakor kiemelendők *Schein* kutatásai¹², aki a vezetői sztereotípiákkal kapcsolatos első vizsgálatait az Amerikai Egyesült Államokban kezdte az 1970-es években. E kutatások során nemcsak az ideális vezető jellegzetességeit keresték, hanem azt is szerették volna megtudni, hogy ezek a tulajdonságok mennyire illeszkednek a férfi, illetve a női nemhez. Vizsgálataik azt a feltevést igazolták, hogy a megkérdezett középszintű vezetők, akik akkor még többnyire férfiak voltak, rendre a férfiasnak vélt tulajdonságokkal jellemezték a sikeres, ideális vezetőt. Az ideális vezető sztereotípiája tehát lényegesen közelebb állt a férfiaknak, mint a nőknek tulajdonított jellegzetességekhez. Ezzel szemben a nők esetében eltűnően volt a sztereotip gondolkodás, ők már nem úgy tekintettek a sikeres menedzserekhez kapcsolható tulajdonságokra, mint amelyeket csak a férfiak tudnak felmutatni.

A további kutatások megállapították, hogy a nők vezetési stílusára rendszerint nem az egyszemélyes irányítás jellemző, inkább kollaboratív munkaformában szeretnek dolgozni, hatékonyabbak ott, ahol fontos szerep jut mások meghallgatásának, összességében a kommunikációnak. Képesek a beosztottaikra támaszkodni, és a konfliktusokat diplomatikusan igyekeznek megoldani. Sikerükhöz hozzájárul az empatikus kapcsolat kialakításra törekvésük is, illetve az a megállapítás, hogy a mai modern társadalomban a nők jellemző transzformációs vezetési stílus jobb eredményhez vezet, mint a

10 Nagy Beáta: Nők a vezetésben: nehézségek és lehetőségek. Szociológiai Szemle, 1993/3–4., 147–166. o.

11 Kovács Gábor: Az alap- és felsőfokú határőr tisztképzés sajátosságai a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Határőr Tanszékén 2002 és 2008 között. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): A modernkori magyar határrendészet száztiz éve. Budapest, 2013, 257–273. o.

12 Nagy Beáta – Vicsék Lilla Mária: Mit ér a női vezető szava? Századvég, 2006/41., 123–160. o.

férfiaké¹³. A transzformációs vezetési stílusú személy kompetenciái között szerepel az elgondolkodtatás képessége, a hatékony motiválóképesség, az intellektuális ösztönzés és az egyénileg mérlegelés¹⁴. Általában elmondható, hogy a nők aprólékosan, precízen tudnak dolgozni, és képesek a feladatukat megosztani, jobbak a csapatépítésben és a kommunikációban is, konszenzusra törekcsenek, nyitottabbak, támogatóbbak, és jobban odafigyelnek másokra. A menedzsmentszempontú kultúra egyre jobban elismeri, hogy a női vezetők eszközei és készségei pozitív hatással vannak a munkacsoportokra, a munkafolyamatokra és a vállalatok sikerére. Nehézséget okoz azonban, hogy a nők emocionális befolyással lehet a döntéshozatalra, nehezebben hoznak meg súlyos és kemény döntéseket, és könnyebben manipulálhatók¹⁵.

Ezzel szemben a férfiak vezetési stílusa általában a versengéshez kötődik. Versenyorientáltabbak, hierarchikusak, célorientáltak, és katonásan viselkednek, az ő szemükben az ideális vezető kemény és független. Egy férfi vezető utasítást ad, feladatot határoz meg. Noha a vezetői munka természetéhez nem kapcsolódik szorosan a fizikai erő és a technológiai ismeret, mégis a maszkulinitás mítosza továbbra is dominál a középosztálybeli diplomások körében. Ez kibontva azt jelenti, hogy továbbra is fontos szerepet játszik a (fizikai) tetrekészség, annak ellenére, hogy a vezetői munkában kizárólag a szellemi képességeknek lenne létjogosultságuk. Természetesen ezek az aspektusok visszavezethetők a szocializációs folyamatokra, hiszen a lányok esetében az empátia, az odafigyelés, az altruizmus, az önfeláldozás és az alkalmazkodóképesség állandóan és hangsúlyozottan jelen van az elsajátítandó szerepek között, míg a fiúknál sokkal fontosabb például az önérvényesítés, az agresszivitás, a karriervágy, illetve a versenyszellem.

Általánosságban elmondható tehát, hogy vannak alapkompetenciák, amelyek szükségesek ahhoz, hogy valakiből jó vezető válhasson, ezek pedig megtalálhatók mindkét nemnél. Természetesen nem mindenki bír a megfelelő kompetenciákkal, vezetői *skill*ekkel, hiszen a két nem kompetenciakészlete eltérő, továbbá a készségek összekapcsolásában és jellegében is különböznek egymástól. A férfiak nem feltétlenül jobb vezetők, mint a nők, és fordítva. Számos kutatás bizonyítja, hogy az a szervezet tud igazán sikeres lenni, amelyik képes mindkét nem kompetenciáit, erősségeit megfelelően, szituatív kiaknázni¹⁶.

13 Sümegi Bernadett: i. m.

14 John Antonakis – Bruce J. Avolio – Sivasubramaniam Nagaraj: Context and Leadership: An examination of the nine factor full-range leadership theory using the Multifactor Leadership Questionnaire. *The Leadership Quarterly*, vol. 14, 2003, pp. 261–295.

15 Sümegi Bernadett: i. m.

16 Nagy Beáta – Vicsék Lilla Mária: i. m.

Az egységes belügyi vezetői kompetenciák

A belügyi kompetenciákat vizsgáló kutatás első szakaszában a különböző belügyi szervek specifikumait figyelembe véve kérdőíves felméréssel és interjútechnikai módszerekkel határozták meg azokat az adatokat, amelyeket rendészeti vezetőkől és pszichológusokból álló fókuszcsoporthoz tovább elemeztek és összegezték. Az így kapott tizenöt elemű vezetői kompetencia-rendszer strukturálása során végül tizenhárom kulcskompetencia meghatározására került sor.

A kompetenciák rendszerét két szinten alakították ki, egy közép- (osztályvezető és főosztályvezető-helyettes), illetve egy felső vezetői szinten (főosztályvezető, illetve magasabb beosztási szint) történt a fogalom meghatározásának elkülönítése. Az összvezetői kompetenciák alapvetően három fő kategóriára bonthatók¹⁷:

- *egyéni kompetenciák*: megbízhatóság, terhelhetőség, kreativitás, rugalmasság, egyéni példamutatás, szakmai ismeret, stratégiai gondolkodás, cél- és feladatorientáltság, hatékony döntés, felelősségvállalás;
- *szociális kompetenciák*: kommunikációs készség, konfliktuskezelés, érdekérvényesítés, asszertivitás;
- *vezetői kompetenciák*: vezetői gondoskodás, vezetői funkciók ellátása, hatékony erőforrás-gazdálkodás.

A kompetenciák kialakításakor nehézséget okozott az egyes fogalmak közötti átfedés, így alakult ki a végső, 13 kulcskompetencia (*táblázat*). További nehézség volt, hogy egyes kompetenciák a kiválasztási eljárások során csupán longitudinálisan értelmezhetők, az egyes vizsgálati eljárásokban nem figyelhetők meg teljeskörűen. Harmadrészt, a meghatározott kompetenciák sok esetben nem pszichológiai-szakmai megfogalmazások, hanem általánosabb, hétköznapiabb terminusok, amelyek azonban így jobban illeszkednek az aktuális belügyi kultúrához, előírásokhoz, szokásrendszerhez.

A kompetenciák áttekintésekor látható, hogy a középvezetői és felső vezetői szinten mutatózó vezetői kompetencia-különbségek elsősorban a szervezeti feladatok fókuszra tekintetében tapasztalhatók. Középvezetői szinten elsősorban a saját, kisebb szervezeti egység mindennapi működtetésére he-

¹⁷ Malét-Szabó Erika: Az új belügyi vezető-kiválasztási rendszer elemeinek értékelése a szilárd erkölcsiesség mutató mérésére javasolt SZEModelllükében. In: Malét-Szabó Erika (szerk): Az erkölcsi értékrend és a személyiség közötti kapcsolat vizsgálati szempontjai. Belügyminisztérium, Budapest, 2015, 156–191. o.

Az egységes belügyi vezetői kompetenciák definíciója¹⁸

KOMPETENCIÁK	KÖZÉPVEZETŐI SZINT	FELSŐ VEZETŐI SZINT
1. Következetesség, kiszámíthatóság	– A feladatot határidőre, a szakma szabályainak megfelelően elvégzi. – A vonatkozó normák betartása mellett döntéseiben, tevékenységeiben következetes. – Feladatmeghatározásai, elvárásai, átláthatók, egyértelműek. – Viselkedése kiszámítható.	– A feladatot határidőre, a szervezeti értékeknek megfelelően elvéggezteti, visszaellenőrzi és ellenőrizteti. – Feladatmeghatározásai, elvárásai világosak, egyértelműek, lényegre törőek és a szervezet céljaival összhangban állnak.
2. Szakmai ismeret	– Elméleti ismereteit, a feladat delegálásában, végrehajtásában megszerzett szakmai tapasztalatát a gyakorlatban hatékonyan alkalmazza. – A munka- és szervezeti folyamatokat átlátja, azokban magabiztosan eligazodik.	– A feladat-végrehajtásban megszerzett szakmai tapasztalatát a gyakorlatban hatékonyan alkalmazza. – A saját és az együttműködő szervezetek rendszerét stratégiai szinten átlátja, abban magabiztosan eligazodik.
3. Vezetői funkciók ellátása	– Tervezi, szervezi, irányítja, koordinálja, ellenőrzi a szervezeti egysége tevékenységét. – Az adott feladat eredményes ellátásához szükséges erőforrásokat meghatározza, és ezek hatékony felhasználását irányítja.	– A szervezet eredményes működéséhez szükséges erőforrásokat megteremti, és ellenőrzi ezek hatékony felhasználását.
4. Reális önismeret, önfejlesztési igény	– Felismeri saját határait és fejlesztendő területeit. Önismereti és önfejlesztési igény jellemzi. – A konstruktív kritikát elfogadja.	
5. Személyes példamutatás	– Szakmai tevékenységében, általános emberi értékek területén, valamint a szervezet iránti lojalitásában példát mutat.	– Szakmai tevékenysége és előlétele példaértékű. Megtestesíti az általános emberi értékeket. – A szervezetet hitelesen és méltón megjeleníti és képviseli.
6. Rugalmas alkalmazkodóképesség	– Képes a munkavégzés során felvetődő külső és belső problémák egyidejű kezelésére. – A változó helyzeteket felismeri, és azokhoz rugalmasan alkalmazkodik. – A stresszt hatékonyan kezeli.	– A külső, a szervezeti működés irányába ható negatív nyomást csökkenti, és pozitív átkeretezésre képes. – Inspirálja és támogatja a változásokat.

¹⁸ Uo.

7. Döntési képesség, felelősségvállalás	– A célok elérését segítő hatékony intézkedések érdekében, idejében, határozott, egyértelműen megfogalmazott döntést hoz. – A sikeres feladat végrehajtása érdekében szükség esetén döntését korrigálja, megváltoztatja, – ezért felelősséget vállal.	– A stratégiai célok elérését segítő döntéseket hoz; – illetve az alárendeltségébe tartozók döntéseit szükség esetén megváltoztatja, és ezért felelősséget vállal.
8. Munkatársak motiválása, fejlesztése	– Munkatársait ismeri, tisztában van a képességeikkel, erősségeikkel, fejlesztendő területeikkel. – Mindezt a munkakörülményekkel együtt figyelembe véve képes a beosztottait motiválni és fejleszteni. – Beosztottaival empatikus és toleráns. – Képes csapatot építeni.	– Az általa irányított és az alárendeltségébe tartozó szervezeti egységet, valamint a közvetlen munkatársait ismeri, azok célorientált fejlesztésére törekszik.
9. Konfliktuskezelés, érdekvényesítés	– A konfliktushelyzeteket felismeri az azokból adódó feszültségeket kezeli, hatékony megoldásokra törekszik. – A szervezeti egysége érdekeit hatékonyan, a másik fél érdekeit is figyelembe véve képviseli és érvényesíti. – Munkája során együttműködésre, partnerségre törekszik.	– A szervezetet érintő belső és külső (társszervek, civil intézmények stb. irányába) konfliktushelyzeteket felismeri, az azokból adódó feszültségeket kezeli, hatékony megoldásokat menedzseli. – Az általa irányított szervezet vagy szervezeti egység érdekeit befelé is kifelé hatékonyan, a másik fél érdekeit is figyelembe véve képviseli és érvényesíti.
10. Cél- és feladatorientáltság	– A célokat meghatározza és elfogadhatja, azok között fontossági sorrendet állít fel. – A célokhoz kapcsolódó feladatokat személyhez és határidőhöz kötötten delegálja, és visszaellenőrzi.	– Az egész szervezetet érintő stratégiai célokhoz kötődő feladatokat delegál és ellenőrzi.
11. Kommunikációs képesség	– Kommunikációja nyílt, őszinte, hiteles, kétirányú. – Szóban és írásban világosan, egyértelműen, érthetően fogalmaz. – Képes a különböző helyzetekben adekvátan kommunikálni.	– Strukturált, a szervezeti érdekeknek megfelelően felépített, lényegre törő, a másik fél érdekeit is figyelembe vevő kommunikációt folytat minden szinten, a szervezeten kívül és a szervezeten belül is. Az egész szervezetet érintő stratégiai célokhoz kötődő feladatokat delegál és ellenőrzi.

12. Kreativitás, innováció	– Kezdeményező, nyitott az újszerű megoldásokra, módszerekre, azokat gyakorlatban alkalmazza. – Felismeri, támogatja és ösztönzi az új kezdeményezéseket.	– Ösztönzi és támogatja az innovatív kezdeményezéseket és visszajelzéseket. – Részt vesz a szervezeti kultúra folyamatos megújításában.
13. Rendszerszemlélet, lényeglátás	– Rendszerben és folyamatokban gondolkodik, összefüggések felismerésére képes. – Elemző-értékelő szemléletmód (tevékenység) jellemzi.	– Stratégiában, rendszerekben egymáshoz kapcsolódó alrendszerekben és folyamatokban gondolkodik. – Szélesebb körű, távlati összefüggések felismerésére képes.

lyeződik a hangsúly, míg felső vezetői szinten a globális szervezet irányítása, innovatív, menedzser szempontú koordinálás és a külső kapcsolatteremtés hatékony működtetése jelenik meg.

A kulcskompetenciák a gyakorlati érthetőség és használhatóság kedvéért a következő alkompetenciákra bonthatók¹⁹:

1. Következetesség, kiszámíthatóság
 - szabálytudat, fegyelmezettség,
 - elvárások támasztása, következetesség;
2. Szakmai ismeretek
 - szakmai elméleti ismeretek,
 - szakmai összefüggések, folyamatok ismerete,
 - testületismeret (hely- és személyismeret),
 - szakmai tapasztalatok;
3. Vezetői funkciók ellátása
 - tervezés, szervezés,
 - irányítás, koordinálás, ellenőrzés;
4. Reális önismeret, önfejlesztési igény
 - reális önismeret,
 - önfejlesztési igény;
5. Személyes példamutatás
 - hitelesség,
 - szervezet iránti elkötelezettség,
 - minőségre törekvés, igényesség;
6. Rugalmas alkalmazkodóképesség
 - változó helyzethez való alkalmazkodás;
 - pszichés terhelhetőség, hatékony stresszkezelés;

¹⁹ Uo.

7. Döntési képesség, felelősségvállalás
 - döntés-előkészítés,
 - döntéshozás;
8. Munkatársak motiválása, fejlesztése
 - személyre szabott motiválás, fejlesztés,
 - személyészlelés, empátia, tolerancia,
 - hatékony együttműködés megteremtése;
9. Konfliktuskezelés, érdekérvényesítés
 - tudatos, adekvát konfliktuskezelés,
 - érdekképviselet és -érvényesítés,
 - felelősségvállalás;
10. Cél- és feladatorientáltság
 - célok meghatározása,
 - feladatok személyhez kötése;
11. Kommunikációs készség
 - Verbális kommunikáció,
 - Nonverbális kommunikáció;
12. Kreativitás, innováció
 - nyitottság, ösztönzés;
13. Rendszerszemlélet, lényeglátás
 - elemző gondolkodás, lényeglátás,
 - rendszergondolkodás,
 - stratégiai gondolkodás.

Zárásgondolatok

A Belügyi Tudományos Tanács Alkalmazott Pszichológiai Munkacsoportja által kezdeményezett belügyi vezetői kompetenciákhoz kapcsolódó kutatás a jelenlegi vezető-kiválasztási eljárás alapja. A kutatás 13 belügyi kulcskompetenciát határozott meg, majd az Új közszolgálati életpálya című ÁROP-projekt keretén belül hitelesítette, legalizálta és a vezető-kiválasztási eljárásba beépítette az új vezetői kompetencia-struktúrát, ezáltal a különböző belügyi szervek hivatásos állományú vezetői, illetve vezetőjelöltjei tudományosan jól körülírt ismérvek alapján vizsgálhatók, mérhetők és fejleszthetők. Természetesen a szervezetspecifikus különbségek továbbra is megtalálhatók, ezek megfelelő értelmezése azonban a vezető-kiválasztási eljárásban részt vevő értékelő személyek külön feladata. A belügyi vezetői kompetenciák mögött

meghúzódó részletes és példaértékű, a szervek összefogásán alapuló munka olyan tudásalapú megközelítés, amellyel a vezető kiválasztás intézménye nemzetközi szinten is elsőrangúvá vált. Ahhoz, hogy a továbbiakban is kiemelkedő, hiteles, megbízható és minőségi módon lehessen a belügyi szervek vezetőit kiválasztani²⁰, illetve képezni, a kiválasztási rendszer folyamatos monitorozására és az aktuális eredményekből levont következtetések rendszerhez igazítására van szükség.

IRODALOM

Antonakis, John – Avolio, Bruce J. – Nagaraj, Sivasubramaniam: Context and Leadership: An examination of the nine factor full-range leadership theory using the Multifactor Leadership Questionnaire. *The Leadership Quarterly*, vol. 14, 2003

Hegedűs Judit: A vezető-kiválasztás elméleti háttere. In: **Hegedűs Judit (szerk.):** Tanulmányok a belügyi vezető-kiválasztási eljárásról. Belügyminisztérium, Budapest, 2014, 5–9. o.

Klein Sándor: Munkapszichológia. Edge 2000 Kiadó, Budapest, 2004

Koncz Katalin: A munkaerőpiac nemek szerinti szegregációjának jellemzői, mechanizmusa és következményei. *Közgazdasági Szemle*, 2011/1.

Kopp Mária: Miért váltak a gender-kutatások központi jelentőségűvé a mai társadalomban? 2011. http://www.tavlatok.hu/net/cikk29kopp_k.htm.

Kovács Gábor: A rendészeti szervek szervezeti kultúrájának összetevői és sajátosságai, a téma feldolgozása a Rendőrtiszti Főiskola vezetéselméleti oktatásában. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A rendészet kultúrája – kulturált rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2009, 223–234. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.]

Kovács Gábor: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem, mint a közszolgálati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2012, 371–379. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.]

Kovács Gábor: Az alap- és felsőfokú határőr tisztképzés sajátosságai a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Határőr Tanszékén 2002 és 2008 között. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** A modernkori magyar határrendészet száztiz éve. Budapest, 2013, 257–273. o.

Malét-Szabó Erika: A belügyi vezető-kiválasztási rendszer tudományos megalapozása – avagy egy belügyi kutatás első eredményei. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013, 141–148. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.]

²⁰ Kovács Gábor: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem, mint a közszolgálati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2012, 371–379. o. [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.]

Malét-Szabó Erika – Horváth Ferenc: Az új vezető-kiválasztási eljárás és a biztonság kapcsolata. In: **Hegedűs Judit (szerk.):** Tanulmánykötet a belügyi vezető-kiválasztási eljárásról. Belügyminisztérium, Budapest, 2014, 13–19. o.

Malét-Szabó Erika: Az új belügyi vezető-kiválasztási rendszer elemeinek értékelése a szilárd erkölcsiség mutató mérésére javasolt SZEMmodell tükrében. In: **Malét-Szabó Erika (szerk.):** Az erkölcsi értékrend és a személyiség közötti kapcsolat vizsgálati szempontjai. Belügyminisztérium, Budapest, 2015, 156–191. o.

Nagy Beáta: Nők a vezetésben: nehézségek és lehetőségek. *Szociológiai Szemle*, 1993/3–4., 147–166. o.

Nagy Beáta – Vicsek Lilla Mária: Mít ér a női vezető szava? *Századvég*, 2006/41.

Nguyen, Luu Lan Anh: A férfiak és nők a munka világában. Nemi szerepek a munkahelyen. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2005/1.

Sümegi Bernadett: Nők a vezetésben: nehézségek és lehetőségek. 2007. <http://www.elib.kkf.hu>

Szabó Szilvia: Vezetői kompetenciaalapú képzés a rendvédelem (rendőrség, határőrség) állománya körében. *Kard és Toll*, 2006/3.

ESZTERI DÁNIEL – MÁTÉ ISTVÁN ZSOLT

Identitáslopás a virtuális világban

Ritkán adódik alkalom egy jogtörténeti pillanat megragadására, így ha lehetőség nyílik rá, az esemény megörökítése mellett szükséges annak részletes, tudományos igényű vizsgálata is. A részletes bemutatás alkalmat ad arra, hogy számba vegyük az eset sajátosságait – összevetve a jogfejlődés korábbi állomásainak megállapításaival –, és egyben útmutatást is adhatunk a jogalkalmazóknak, jogalkotóknak.

Noha Magyarországon az informatikai környezetben elkövetett bűncselekmények vizsgálatának működő gyakorlata van, ugyanúgy, mint a szerzői joggal kapcsolatos esetek értékelésének – sőt a két terület gyakran fedi is egymást –, 2015-ben azonban bekövetkezett az a pillanat, amikor a szerzői joggal összefüggő jogsértés különleges informatikai környezetben, a Second Life virtuális világában valósult meg.

Jelen tanulmányban jogi és informatikai szakértői megközelítésben mutatjuk be a cselekmény által felvetett kérdéseket, és a szerzők által javasolt válaszokat.

A virtuális világok jellemzői

A vizsgált bűncselekmény elkövetési környezete a Second Life volt, ami egy úgynevezett virtuális valóságot szimuláló szoftver. A virtuális valóságot szimuláló szoftverek napjaink népszerű internetes szolgáltatásai közé tartoznak. A szoftverpiacon való megjelenésük előfeltétele volt, hogy a XXI. század elejére a számítástechnika és az internet olyan fejlettségi fokot ért el, hogy a kiadott szoftverek képessé váltak teljes háromdimenziós virtuális világok modellezésére, legyen szó akár a körülöttünk lévő valós világ digitális leképezéséről, akár teljesen önálló, az emberi fantázia által teremtett világokról. A virtuálisvilág-szimulációkban egyszerre akár több százezer felhasználó egymással közvetlenül, valós időben érintkezhet, és alakíthatja az őket körülvevő programozott környezet történéseit.

A felhasználók egy általuk megszemélyesített karaktert (avatárt) irányítva léphetnek interaktív kapcsolatba a többi emberi játékossal, és ezen interakció

révén közösen alakíthatják a világ történeteit. Egy ilyen világ akkor is továbbél, ha az adott játékos kilép belőle, hiszen a szerverek napi huszonnégy órában működnek, hogy kiszolgálják a többi felhasználót, és ezzel folyamatosan fejlődik tovább, akkor is, ha valaki épp nem vesz részt benne.

A virtuális valóságban létrejött közösségek alapfeltétele a hálózatokon keresztül kommunikáló számítástechnikai rendszerek összessége. A virtuális közösségek mai formáját az internet keltette életre. A virtuális valóság kifejezés irodalmi eredetű, és metaforikus jelentések kapcsolhatók hozzá. Az internet korai terjedésének időszakában (1990-es évek eleje) a térben egymástól távol lévő emberek gyors érintkezési felületet kínáló közege lett, amelyre a valódi társadalomban már megtanult, rögzült viselkedési modellek fellazulása jellemző.¹

Az egyes felhasználók lehetőséget kapnak arra, hogy egy számítógépes grafika által megjelenített két- vagy háromdimenziós avatárt irányítva lépjenek át egy második valóság kapuján. Az avatár nem más, mint a játékos játékbeli megtestesülése. A virtuális egyéniség az avatárban ölt testet, emiatt szinte kézzelfoghatóvá válik, konkretizálódik. A gép előtt ülő ember irányítja a digitális – tehát valójában élettelen, önálló léttel nem bíró – képmását a képernyőn, amely így a személyiségének megtestesítője lesz az alternatív világban. A Second Life-ban is ilyen avatárokat irányítva képesek részt venni az egyes felhasználók az alternatív univerzum mindennapjaiban.

Jonathan Bishop meghatározása szerint a virtuális világ olyan online közösség, amelynek tere számítógép által szimulált környezet, ahol a felhasználók egymással kommunikálhatnak, valamint használhatnak és készíthetnek úgynevezett virtuális tárgyakat.²

Edward Castronova a virtuális valóság gazdasági összefüggéseit feltáró úttörő kutatása szerint a virtuális világok három alapvető tulajdonsága a következő:³

Interaktivitás: A virtuális világ számítógépen létezik, de egyszerre sok ember számára érhető el távolról (azaz internetkapcsolaton keresztül). Az egyik ember által kiadott parancsok hatással vannak mások parancsainak eredményeire.

¹ Parti Katalin: Devianciák a virtuális valóságban, avagy a virtuális közösségek személyiségformáló ereje. Infokommunikáció és Jog, 2007/2., 57. o.

² Jonathan Bishop: Enhancing the understanding of genres of web-based communities: The role of the ecological cognition framework. International Journal of Web-Based Communities, vol. 5, no. 1, 2009, pp. 4–17.

³ Edward Castronova: Virtual Worlds A First-Hand Account of Market and Society on the Ciberian Frontier. CESifo Working Paper, no. 618, 2001, p. 5.

Fizikai realitás: A program felülete olyan fizikai környezetet jelenít meg a felhasználó szemszögéből, ahol a Föld természeti törvényei uralkodnak⁴, az erőforrások elérhetősége pedig korlátozott.

Perzisztencia: A program folyamatosan fut, akár használják, akár nem. Megjegyzi az emberek és tárgyak helyét, valamint a tárgyak tulajdonosait.

A legtöbb virtuálisvalóság-szimulátor a kliensszerver-rendszert használva működik. A program, amely leképezi és fenntartja a „világot”, folyamatosan fut a központi szerveren, a játékosok pedig a beszerzett kliensszoftveren keresztül kapcsolódhatnak rá. A kliensszoftverért sok esetben fizetnie kell a végfelhasználónak, de egyre terjednek az ingyenesen hozzáférhetők is.

A tanulmányban tárgyalt bűncselekményt, azaz a szerzői jogok megsértését a Second Life virtuális valóságában, egy avatar tulajdonosa sérelmére követték el az általa a virtuális világban létrehozott felhasználói tartalom lemásolásával. Arra, hogy pontosan hogyan követték el ebben a különleges és jogi szempontból egzotikus környezetben a jogsértést, a következőkben derül fény.

A nyomozás megindítása

A büntetőeljárásról szóló törvény hatályos szabályozása szerint a szerzői joggal összefüggő jogsértéseket a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vizsgálja. Az adóhatóság Regionális Bűnügyi Igazgatóságához érkezett feljelentés és annak kiegészítése szerint: „*az »avatar!«⁵ nevű, fantáziám szülte, alkotó munkám következtében létrejött CGI (Computer-Generated-Imagery)⁶ szereplőt, ismeretlen tettes lemásolta és pornográf képek készítésére használta, mellyel anyagi és erkölcsi kárt okozott a számomra.*”

A feljelentés és annak kiegészítése alapján a nyomozó hatóság a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 385. § (1) bekezdésébe ütköző, és a (3) bekezdés szerint minősülő szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűntett elkövetésének gyanúja miatt indított nyomozást ismeretlen tettes ellen.

⁴ Castronova az „Ever Quest” nevű online szerepjáték fantáziavilágát vette alapul a tulajdonságok megalkotásánál, e világra valóban a Föld természeti törvényei érvényesek. Ettől függetlenül elképzelhető olyan virtuálisvalóság-szimuláció is, amelyre ez a részletszabály nem teljesen igaz.

⁵ Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2016. évi XXIX. törvény (Szaktv.) 40. § (1)–(2) és 42. § (1)–(2) bekezdései alapján az úgy adatait személyazonosításra alkalmatlan módon tárgyaljuk.

⁶ Habár a feljelentő a kissé pontatlan „Computer Generated Imagery” kifejezést használta az általa létrehozott online (virtuális) tartalom körülírására, a szaknyelv az ilyen kreatív, a felhasználó által alkotott összetevőkre a „felhasználói tartalom” („user generated content”) kifejezést használja.

A feljelentés és annak kiegészítése információkat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy a kérdéses figura (avatar1) a Second Life virtuális világban létrehozott háromdimenziós grafikai objektum. A tényállás tisztázása során az ügy előadója ezen a ponton észlelte, hogy a bizonyítandó tény megállapításához különleges szakértelem szükséges, így a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 99. § (1) bekezdése alapján igazságügyi informatikai szakértő kirendeléséről intézkedett.

Az ügy egyedisége okán a kirendelést megelőzően a szakértő ismertette a virtuális világokkal kapcsolatos alapvető műszaki-informatikai tényeket az ügy előadójával, ezáltal elősegítve a szakértőnek felteendő kérdések szakszerű megfogalmazását. A nyomozó hatóság a rendelkezésére álló adatok és az előzetes szakmai konzultáció alapján a következő kérdéseket tette fel a szakértőnek:

1. A szakértő rögzítse a nyomozás során megállapított „avatar1”, „avatar2”, „avatar3”, „avatar4”, „avatar5”, „avatar6”, „avatar7” azonosítójú 3D alakzatok és kiegészítőik komponenseinek informatikai alapú (forráskód) és vizuális alapú (dizájn) jellemzőit.
2. A szakértő a feljelentésben szereplő adatok alapján, az adatok összekapcsolása és további adatok beszerzése révén támogassa a cselekmény elkövetésével összefüggésbe hozható személy vagy személyek beazonosítását.
3. A szakértő rögzítse a gyanúsított számítógépes rendszerében az ügygel kapcsolatba hozható informatikai tartalmakat.
4. A szakértő vizsgálja meg a kinyert tartalmakat, megtalálható-e azok között a 3D alakzatok és kiegészítő komponenseinek forráskódja, vagy dizájnja.
5. Amennyiben megtalálhatók a fenti azonosítójú 3D alakzatok és kiegészítő komponensek adatai, úgy a szakértő vesse azt össze a feljelentésben és a további csatolt adatokban szereplő objektummal, és jelölje meg a „szülő”- „gyermek” objektumkapcsolatban betöltött szerepüket.
6. A szakértő egyéb észrevételei.

A nyomozó hatóság a kirendelés után a szakértő rendelkezésére bocsátott egy adathordozót (CD), rajta a sértett által átadott információkkal.

A szakértői vizsgálat

A szakértői vizsgálat rendszerint a kirendelő hatóságtól kézhez kapott dokumentumok és adatok tanulmányozásával kezdődik. Jelen esetben a kirendelő

határozat szövegén túl a sértett által összeállított információk álltak rendelkezésre 614 állomány formájában, köztük 534 különböző formátumú digitális kép (képernyőfelvételek), 40 dokumentum és 40 egyéb állomány.

Milyen jogi védelem alá tartozik az avatár?

Bár a szakértőnek feltett kérdések között nem szerepelt, de valamennyi kérdés azon a feltevésen alapult, hogy a sértett által létrehozott avatár szerzői jogi vagy valamilyen más jogi védelem alatt áll-e. A jogi értékelés igazolására keresve bizonyítékokat a dokumentumok vizsgálata során a szakértő megtalálta a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala és a sértett közötti levelezést, amelyben a sértett kérdésére a hivatal szerzői jogi főosztálya hivatkozott a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) vonatkozó rendelkezései közül arra, amely szerint „A szerzői jogi védelem azokat az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat védi, melyek egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek” [Szt. 1. § (2) és (3) bekezdés].

Az első kérdés tisztázásakor először is abból kell kiindulni, hogy a bonyolultabb számítógépes szoftverek egy összehangoltan működő csapat munkáját kívánják meg, amely adott esetben hónapokig vagy évekig fejleszti a programot. Ezt különösen a játékszoftverek, jelen esetben a Second Life fantáziavilágát szimuláló szoftver esetében nagyon jól meg lehet figyelni, mivel itt egyszerre van jelen szinte az összes külön is védett szerzői alkotás, összemosódva egy nagy, teljes kompozícióvá, ami majd a közösen létrehozott műben, a szoftverben jelenik meg. Az ilyen programok megalkotásában külön csapat végzi a programozást, mások a grafikai megjelenítésen dolgoznak, de részt vesznek az alkotásban sokszor zeneszerzők is, akik a játszható környezet aláfestő muzsikáját komponálják. Az ő munkájuk mind-mind egyéni eredeti alkotásnak minősül, ami ezért élvezi a szerzői jogi védelmet. Az ilyen bonyolult szoftvereket úgynevezett közös műnek kell tekinteni, ha a végső terméket (a szoftvert) egészében vizsgáljuk. Az ilyen művek esetében az egysegesülés olyan fokú, hogy az összeolvasztott művek szerzői egyénileg nem tudják a jogaikat a hozzájárulásaik tekintetében gyakorolni.⁷

A játékszoftverek részei nem használhatók fel általában önállóan. Kivétel lehet ez alól például a szoftver aláfestő zenéje, amelyet akár külön is meg lehet jelentetni, illetve ilyen helyzet az is, ha a cég önállóan értékesíti adott já-

⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. HVG-ORAC, Budapest, 2014

ték grafikus motorját.⁸ Már az 1993/545. BH kimondta, hogy a számítógépi programfejlesztő folyamat egyes elkülöníthető szakaszai is létrehozhatnak olyan önálló alkotásokat, amelyek külön szerzői jogi ortalomban részesülhetnek. A problémát a Szerzői Jogi Szakértő Testület is feldolgozta egyebek között a 02/07/1. SZJSZT számú szakvéleményében, amely a szoftverfejlesztés során létrejött összekapcsolt művek kapcsán állapítja meg, hogy a szerzők a saját rész tekintetében szerzői jogaikat önállóan gyakorolhatják.⁹ A szerzői mű felhasználásának módjáról, terjedelméről és tartalmáról egyedül az azt megalkotó szerző dönt.

A szoftvert megalkotó szerző jogaitól élesen el kell választanunk az egyes végfelhasználók jogait, amelyeket a szoftver használata során esetlegesen gyakorolhatnak. A végfelhasználók, tehát esetünkben a Second Life játékosai által gyakorolható jogok kereteit a szoftverhez mellékelte végfelhasználói szerződés tartalmazza, amelyet mindenkinek el kell fogadnia, mielőtt megkezdí az online virtuális valóság használatát a szoftveren keresztül. A játékosok a szoftver tekintetében ilyenkor szerzői jogi értelemben műélvezetet gyakorolnak. A szerzői jogosult a végfelhasználókkal egy általános szerződési feltételeket tartalmazó dokumentumot fogadtat el a telepítés során, ennek kapcsán öket csupán azok elfogadásának, vagy elutasításának joga illeti meg. A kereskedelmi forgalomban megszerzett szoftver műpéldányához tartozó szolgáltatás igénybevételeire irányuló szerződés kialakításában, és az ahhoz tartozó alkufolyamatban a végfelhasználó jellemzően nem vesz részt. Az ilyen egyoldalúan kialakított, általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályokat a Ptk. 6:77. §-a tartalmazza.

A szoftverekhez mellékelte végfelhasználói szerződésekben a szerző engedélyezi a felhasználónak műve használatát, és meghatározza a felhasználás feltételeit, körülményeit. Mivel a legelterjedtebb virtuális valóságot szimuláló programok amerikai egyesült államokbeli fejlesztők által készített szoftverek, az általános szerződési feltételeket leggyakrabban az *End User Licence Agreement* (EULA) megnevezésű dokumentumban fektetik le, amelyet a felhasználónak a szoftver telepítése során, illetve első futtatása előtt kell elfogadnia. A szoftver használatának megkezdésére csak a szerződés elfogadása után nyílik lehetőség. Ez a szerződés sorolja fel a program jogszerű felhasznál-

⁸ A videojáték-motor (vagy grafikus motor) egy úgynevezett belső mag egy videojátékban, vagy más interaktív programban, aminek valós idejű grafikája van. Ez a motor adja az alapul szolgáló technológiát, így megkönnyíti a fejlesztést és gyakran ennek segítségével lehet futtatni a programot többfajta platformon is.

⁹ A Szerzői Jogi Szakértő Testület 02/07/1. számú szakvéleménye. 2007. április 10.

nálásához szükséges feltételeket. Az EULA-ban foglalt feltételek megsértése megalapozhatja a szoftver szerzői jogosultjának keresetét a végfelhasználó irányába.

A szerződésekben általában kellően részletesen szabályozva vannak, hogy a szoftvert használó személyt milyen jogok illetik, és milyen kötelezettségek terhelik a program használatával kapcsolatban. Az online játékok világában ezek a szerződések igen terjedelmesek, és részletesek szoktak lenni, mivel a végfelhasználók világát alakító aktív tevékenysége következtében rengeteg jogi és nem jogi probléma vetődhet fel.

A Second Life egyik legismertebb jellemzője, hogy a lakók és nem a Linden Lab (a szoftvert fejlesztő vállalat) építik fel a játékban szereplő virtuális világot, ellentétben a legtöbb hasonló online szoftverrel. A lakók, akik már különböző tárgyakat és eszközöket készítettek, az általuk előállított felhasználói tartalommal kapcsolatban szabadon rendelkezhetnek. A Second Life virtuális világ tulajdonos-üzemeltetője (a Linden Lab), a *Terms of Service* (Általános szolgáltatási feltételek) „2. Content Licenses and Intellectual Property Rights” (2. Tartalom engedélyek és szellemi tulajdonjog) című fejezetében biztosítja a felhasználók által feltöltött tartalmak, valamint a virtuális világban létrehozott és módosított objektumokra vonatkozó rendelkezési jogot.

A felhasználási feltételek azonban korlátozzák is ezeket a jogokat, hiszen azt is előírják az előbbieken túl, hogy a felhasználók az általuk létrehozott kreatív virtuális tartalommal kizárólag a Second Life-on belül jogosultak rendelkezni, így azt értékesíteni, továbbadni, fejleszteni stb.¹⁰ A korlátozás észszerűnek tűnik, hiszen a virtuális világban létrehozott tartalom ebben a formában csak a világon belül tehető forgalomképes. A korlátozás tágabb célja pedig valószínűleg az, hogy a fejlesztő a virtuálisan tervezett javak forgalmát az általa támogatott átváltási és kereskedelmi platformokra szeretné korlátozni, és nem támogatja a harmadik személyek által fenntartott ilyen szolgáltatásokat.

Az avatar pénzben kifejezhető értékének meghatározása a virtuális gazdaságban

Az előbbiek alapján a feljelentésben szereplő – a sértett nyilatkozata szerint saját maga által készített – avatar objektumok felett a szolgáltató által elismert módon a felhasználók szabadon rendelkezhetnek. A virtuális valóságban létrehozott virtuális termékeket és tárgyakat a végfelhasználói szerződés és a

¹⁰ Second Life Terms of Service 7.1 pont.

szoftver technikai kialakítása forgalomképességgel ruházza fel, amely alapján a tárgyak feletti rendelkezés a végfelhasználó vagyoni értékű jogának tekinthető.

Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy a Second Life-nak saját működő gazdasága és devizája is van, amelyet Linden-dollárnak (L\$) neveznek. A lakók új tárgyakat, eszközöket készíthetnek, amelyet később értékesíthetnek, valamint szolgáltatásokat adhatnak el és vehetnek igénybe. A virtuális deviza bármikor átváltható a valós életben is használt amerikai dollárra. Bár a deviza árfolyama ingadozik, általában 230 és 250 Linden-dollár/amerikai dollár közötti értéket képvisel.¹¹ A mindenkori árfolyamértéket a piac diktálja, de néha a Linden Lab is módosítja árfolyam-lebegtetéssel, hogy stabil maradjon. Az itt lakók csekély százaléka szántól néhány ezer amerikai dollárig terjedő jövedelmet is profitál a játékból havonta. A virtuális valóságban létrehozott tartalmak tehát meghatározott pénzben kifejezhető értéket képviselnek, azok jogszerűtlen elvonása, duplikálása vagyoni hátrányt keletkeztethet az eredeti jogosult oldalán. A virtuális tartalmak értékének megállapítása bonyolult értékebecslési módszereket feltételező (közgazdasági) szakértői kérdés, hiszen elsősorban a virtuális valóság mikrogazdaságának keresleti-kínálati viszonyaira kell figyelemmel kell lenni.

Mivel a tárgyak funkciójukat tekintve kizárólag a Second Life-on belül értékelhetők és használhatók, így azok nem függetleníthetők a virtuális tértől. Igaz, hogy a Second Life tervezőkészletével sokszögekből létrehozott és kiszínezett háromdimenziós objektum egyéni eredeti kialakítása ezek alapján csak a szoftveren belül élvezhet jogvédelmet, azonban annak tágabb értelemben vett megjelenése, kialakítása a virtuális világtól függetleníthető szellemi termék is lehet (például egy a Second Life tervezőkészletével létrehozott bútor kinézete, kialakítása). A végfelhasználók által létrehozott tartalmak tekintetében így különbséget lehet tenni a virtuális objektum sokszögekből kialakított kódja és azok vizuális/formai megjelenése, kialakítása által felvetett rendelkezési jogosultságok tekintetében. Az utóbbi esetekkel azonban jelen tanulmány nem kíván foglalkozni, tekintettel arra, hogy esetünkben a jogsértést a virtuális valóságon belül – a végfelhasználói szerződés általi védelem alatt álló objektum paramétereinek lemásolásával – követték el.

¹¹ Példaként lásd az Anshex.com virtuális ingatlanözsdéjét:

http://www.anshex.com/sl.php?gclid=CN2y_L3vyqQCFYHozAodeGU1Bg

A virtuális objektumok jogi védelmének vizsgálata után meg kellett határozni azokat az alapfogalmakat, amelyek a szakértői véleményt felhasználó jogalkalmazók s egyben a szakértő számára is leírják az egyes rendszerelemeket. A meghatározásokat a szakértő a Second Life hivatalos angol nyelvű online dokumentációja alapján végezte el. A következő fogalmak kiemelésére került sor:

*Second Life*¹² – a Linden Lab cég által létrehozott virtuális világ, amely a lakosok (felhasználók) által megalkotott tartalmakból áll.

*Avatar*¹³ – az avatar egy valós személy megjelenítése a virtuális világban.

*Body part (testrész)*¹⁴ – készlettypus, amely teste szabható jellemzőket tartalmaz az avatar megjelenítéséhez: alak, bőr, haj, szem. Ellentétben a ruházat hálótervével és kellékeivel, a testrészek nem távolíthatók el – azok cserélhetők azonos típusú testrészekkel.

*Grid (hálózat)*¹⁵ – kiszolgáló számítógépek csoportja, amelyek a virtuális térrészeket (*region*) működtetik (szimulálják), valamint támogatják az adatbázisok és a hálózati kapcsolatok működését is. Együttesen teszik lehetővé a felhasználók részére a bejelentkezést a háromdimenziós virtuális világba, illetve a látvány és interakció megvalósítását is. A Second Life alaphálózatát „Agni”-nak nevezik.

*Mapregion (virtuális tér alaprajza)*¹⁶ – minden kiszolgáló számítógép az *agni.secondlife.com* tartományon belül több szimulátorprogram-példányt futtat, amelyek mindegyike egy 256 × 256 méteres alapterületű térrészt szimulál (ez a régió). Amikor a felhasználó az egyik régióból a másikba megy át, a régiót kezelő kiszolgáló számítógépek (*server*) is átadják egymásnak a felhasználót, ezzel nyújtva a nagyméretű háromdimenziós világ benyomását a felhasználók részére. Jelenleg az alaphálózat (Agnigrigrid) mintegy harmincegyezer régióalaprajzot tartalmaz.

*Mesh*¹⁷ – külső alkalmazással (például Maya, 3D Studio Max, Blender) fejlesztett objektummodell-típus (háromdimenziós, egyszerű objektumokból, úgynevezett grafikus primitívekből álló drótváz modell), amely COLLADA szabványos adatcsere formátumban feltölthető a Second Life-ba.

¹² http://wiki.secondlife.com/wiki/Second_Life_Glossary#S

¹³ <http://wiki.secondlife.com/wiki/Avatar>

¹⁴ http://wiki.secondlife.com/wiki/Second_Life_Glossary#B

¹⁵ http://wiki.secondlife.com/wiki/User's_Manual

¹⁶ Uo.

¹⁷ <http://wiki.secondlife.com/wiki/Mesh>

*Linden Lab*¹⁸ – a Second Life szoftver fejlesztője és a brand tulajdonosa. Címe: 945 Battery Street, San Francisco, CA 94111.

*Objectpermission (objektum engedélyek)*¹⁹ – az engedélyek lehetővé teszik az ellenőrzést a felhasználó által létrehozott objektumok felett. Az engedélyek a következők:

- *Módosíthatóság (modify)*: bekapcsolva lehetségessé válik, hogy az objektum következő tulajdonosa módosítsa az objektumot. Kikapcsolása esetén bármilyen módosítás tiltott lesz.
- *Másolhatóság (Copy)*: bekapcsolva lehetségessé válik, hogy az objektum következő tulajdonosa másolatot készítsen az objektumról. Ha az objektumot a készletből (*inventory*) a virtuális világba (*inworld*) mozgatja a felhasználó, az objektum egy példánya a készletben marad. Kikapcsolásával mindenféle másolás tiltottá válik; ebben az esetben, ha az objektumot a készletéből (*inventory*) a virtuális világba (*inworld*) mozgatja a felhasználó, az objektum kikerül a készletéből, amíg a felhasználó vissza nem teszi oda.
- *Átadhatóság (transfer)*: bekapcsolva lehetségessé válik, hogy az objektum következő tulajdonosa átadja az objektumot másnak. Ha az objektum lehetővé teszi a másolást (*copy* tulajdonság bekapcsolva), akkor az objektum egy másolata adható el (az eredeti példány megmarad). Ha az objektum nem engedélyezi a másolást (*copy* tulajdonság kikapcsolva), akkor csak az eredeti objektumpéldány adható el. Ha az objektum engedélyezi a másolást (*copy*), de az átadást (*transfer*) nem, akkor saját használatra annyi másolat készíthető, amennyit az objektum tulajdonosa akar, de egyik másolat sem adható át vagy nem adható el.

Az objektumengedélyek a felhasználói tartalom feletti kizárólagos rendelkezési jog gyakorlásának technikai garanciái, amelyek szavatolják, hogy csak olyan típusú tranzakciók jöhetnek létre a Second Life virtuális gazdaságában, amelyekhez az objektum megalkotója előzetesen hozzájárulását adta, tehát engedélyezte a programon belül.

*Viewer (megjelenítő)*²⁰ – az a program, amely a felhasználó számítógépén fut és kapcsolatot tart a Second Life kiszolgáló számítógépeivel az interneten keresztül. Lehetővé teszi a bejelentkezést a hálózatba (*grid*), és rajta keresztül történik a betekintés, és az interakció az objektumok és avatárok körül az aktuális térrészben (*location*) a virtuális világban.

¹⁸ <http://www.lindenlab.com/contact>

¹⁹ <https://community.secondlife.com/t5/English-Knowledge-Base/Object-permissions/ta-p/700129>

²⁰ http://wiki.secondlife.com/wiki/User's_Manual

*Az objektumok feletti virtuális rendelkezési jogok
megsértéséért való felelősség jogi alapja,
és az okozott vagyoni hátrány kiszámítása*

Az ügyben rendelkezésre álló adatok szerint a sértett a Second Life virtuális világában – ami egy háromdimenziós virtuális világot szimuláló programnak tekinthető – létrehozott több háromdimenziós, embert ábrázoló alakzatot (avatár), amelyekről ismeretlen személy(ek) egy különleges szoftver segítségével illegális másolatot készített(ek), majd e másolatokat az avatárokat ábrázoló pornográf képek és videoanyagok előállításához használtá(k) fel, és publikáltá(k) őket népszerű kép- és videomegosztó oldalakon.

Mivel a Second Life végfelhasználói szerződése tartalmazza, hogy a felhasználók által létrehozott tárgyak kódja felett a felhasználó önálló rendelkezési jogot gyakorol a tárgy elkészültével, ezért a tárgy lemásolása, engedély nélküli felhasználása és „meghamisítása” sérti az adott tárgy létrehozójának a végfelhasználói szerződés által garantált ezen jogát. Esetünkben azonban nem magával a tárggyal követtek el jogsértést, hanem az annak megjelenítéséért felelős kóddal. Ha az objektumnak a virtuális valóságtól függetlenül történő megjelenésére (kinézetére) követnek el jogsértést, akkor az esetben meg kell vizsgálni, hogy alkalmazhatók-e a szerzői jog előírásai. A felhasználók által létrehozott tartalom kinézete feletti kizárólagos „szerzői” jogosultságot is szabályozza a Second Life végfelhasználói szerződése. Ezek szerint a létrehozott egyedi virtuális objektumok képét csak abban az esetben lehet más művekben (például képek, videók) szerepeltetni, ha ehhez a tárgy eredeti tervezője hozzájárult.²¹

Az eset kapcsán tehát először is a szerzői jogok megsértése bűncselekmény elkövetésének gyanúja vetődött fel, és vizsgálatot meg. A szerzői jogok megsértéséhez kapcsolódó büntügyi felelősséget a Btk. 385. §-a a következők szerint rendezi.

A bűncselekményt az követi el, „*aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti.*”²² A büntetési tétel mértéke a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány mértékéhez igazodik. Tehát minél nagyobb vagyoni hátrányt okoz az elkövető a szerzőijog-sértés következményeképpen, annál súlyosabb szankcióval kell számolnia.

²¹ http://wiki.secondlife.com/wiki/Linden_Lab_Official:Snapshot_and_machinima_policy

²² Btk. 385. § (1) bek.

A bűncselekmény elkövetési magatartása valamennyi, az Szjt. hivatkozott bekezdéseiben felsorolt szerzőt, illetve kapcsolódó jogi teljesítmény jogosultját megillető vagyoni jogok megsértése. A cselekmény eredmény-bűncselekmény, így annak befejezett alakzata akkor valósul meg, ha az elkövető magatartásával (a szerzői jogok megsértésével) okozati összefüggésben a jogosulti oldalon vagyoni hátrány következik be.²³

Lényegét tekintve a szerzői jogok megsértése bűncselekmény mindig vagyoni hátrányt jelent a jogosult oldalán, ezért a cselekmény minősülése szempontjából a vagyoni hátrány meghatározása szükségszerű.²⁴

A vagyoni hátrány fogalmát a Btk. zárórészében található értelmező rendelkezések között találjuk. Ezek szerint vagyoni hátrány a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny.²⁵ A kár fogalma szintén e rész meghatározása szerint: a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés.²⁶ Ilyen például sikkasztás esetén az összeg, amellyel a sértett vagyona csökken; rongálásnál az eredeti állapot helyreállítására fordított összeg, teljes megsemmisülése esetén a dolog értéke. Összegezve: a dologban bekövetkezett kár összege a dolog elkövetéskori forgalmi értékéhez igazodik. Értéken a kiskereskedelmi forgalmi árat kell érteni, ha van ilyen.²⁷

Ennél a viszonylag egzakt fogalomnál nagyobb gondot szokott okozni a vagyoni hátrány másik fogalmi elemének, az elmaradt vagyoni előnynek az értelmezése. A Btk. ugyanis nem határozza meg konkrétan, hogy mit értünk elmaradt vagyoni előnyön, így annak értelmezése a joggyakorlat és a szakirodalom feladatává vált.

A polgári jogi dogmatika szerint a vagyoni előny lehet pénzbeli, természetbeni, anyagi értékkel bíró juttatás, szolgáltatás. Az elmaradt vagyoni előny ezek alapján az az érték, amellyel a sértett vagyona a bűncselekmény hiányában gyarapodott volna.²⁸

Mivel a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekmény esetén az elkövetési tárgy a mű szerzőjének a művén fennálló vagyoni jog sérthetetlensége, ennél a bűncselekménynél az okozott vagyoni hátrány megállapításakor nem lehet konkrét dolgok, tárgyak értékéből, értékcsökkenéséből kiindulni, hanem bonyolultabb értékbecslési módszereket kell

²³ BH, 1996/137. II.

²⁴ Lásd az „új” Btk. hatálybalépése előtt annak 385. §-ához fűzött miniszteri indokolás.

²⁵ Btk. 459. § (1) bekezdés 17. pont.

²⁶ Btk. 459. § (1) bekezdés 16. pont.

²⁷ Kiss Zoltán: A vagyoni hátrány megállapítása szerzői és szomszédos jogok megsértése miatt indított eljárásokban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2001. június

²⁸ Uo.

alkalmazni, amely jellemzően egy igazságügyi (informatikai) szakértő feladata szokott lenni.²⁹

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szerint a szoftverekkel kapcsolatos jogsértésekre vonatkozóan a vagyoni hátrány mértékét az érintett műpéldányok nettó kiskereskedelmi ára jelöli ki. A testület véleményében egy korábbi bírói ügyben eljáró tanács indokolására is hivatkozik: „Az okozott vagyoni hátrányt tehát úgy kell meghatározni, hogy a jogosulatlanul használt szoftver példányszámát megszorozzuk annak egységárával. Az ár itt természetesen nettó (ÁFA nélküli) árat jelent. Ez az ár vagy a terjesztésre jogosult természetes vagy jogi személy valamelyikének nyilvános árlistájából tudható meg vagy a szoftver előállítására vonatkozó szerződésből következik.”³⁰

A Second Life-ban létrehozott felhasználói tartalom jogosulatlan lemásolása és felhasználása kapcsán értelemszerűen nem az egész szoftver – tehát a végfelhasználók számítógépére feltelepített Second Life kliensszoftver, az úgy nevetett „viewer” – kiskereskedelmi árából kell kiindulni, mivel a jogsértést nem annak egészére, hanem csupán egy kisebb részére, egy konkrét, a szoftverrel létrehozott felhasználói tartalomra követték el. Az egyes felhasználói tartalmak „beárázása”, értékük meghatározása bonyolult feladat, ennek kapcsán először is abból érdemes kiindulni, hogy a Second Life által modellezett virtuális mikrogazdaságban – a világ belső valutájának, a Linden-dollárnak amerikai dollárra való átválthatósága miatt – minden felhasználói tartalomnak megvan a valós pénzben is kifejezhető ára. A konkrét ügyben a sértett a feljelentésében arról számolt be, hogy öt minimum négyezer amerikai dollárnak megfelelő vagyoni hátrány érte. Erre abból következett, hogy a Second Life piacon egy jól kidolgozott avatar drótváza nagyjából ilyen értéket szokott képviselni. A bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány kiszámításakor tehát elsősorban a piaci viszonyok, és a kereslet-kínálat alapján kialakult szokásos átlagárak értékéből kell kiindulni, valamint figyelembe kell venni a felhasználói tartalom egyedi tulajdonságait is. Ez sajnos rendkívül bonyolult feladatnak tűnik egy ilyen ügyben, hiszen a szakértőnek igen jól kell ismernie az egyedi, zárt virtuális mikrogazdaság működését és piaci sajátosságait, valamint ezen felül a konkrét, a bűncselekmény elkövetésével érintett objektum beállításait, paramétereit és kinézetét is. Az ügyben az avatar értékének igazságügyi szakértői vizsgálatára nem került sor, mivel a nyomozó hatóság kirendelése erre a feladatra nem terjedt ki.

²⁹ Magyar Csaba: Mennyit ér a szoftver? Infokommunikáció és Jog, 2004. június

³⁰ A Szerzői Jogi Szakértő Testület 15/00. számú szakvéleménye. Bírói hivatkozási száma a Pécsi Városi Bíróságnál 9.B.1122/1999/27. Idézi Kiss Zoltán: i. m.

A cselekmény rekonstruálásához a szakértő megvizsgálta a Second Life-objektumok egyedi azonosításra szolgáló rendszerét. Megállapította, hogy a Second Life virtuális világban létrehozott objektumok – ábrázoljanak azok személyeket, élőlényeket, vagy tárgyakat, illetve legyenek azok egyéb objektumok – egyedi azonosítóval, úgynevezett általános egyedi azonosítóval (*Universally Unique Identifier; UUID*) bírnak. Az UUID egy 128 bit hosszúságú szám, amely oly módon keletkezik, hogy az ütközés (két objektum azonos UUID-vel) nagyon valószínűtlen legyen a variációk nagy száma miatt³¹. Az UUID formátuma a következő:

keyuuid = "xxxxxxxx-xxxx-4xxx-yxxx-xxxxxxxxxxxx"

ahol a „4” karakter 4-et jelent, az „x” karakter hexadecimális számokat jelent „0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, a, b, c, d, e, f” tartományban, az „y” karakter „8-9a-b” értékeket jelent.

Az egyes avatárok alap testalkatát (*shape*) kilenc testrészbjektum határozza meg³²: body (test); head (fej); eyes (szemek); ears (fülek); nose (orr); mouth (száj); chin (áll); torso (törzs); legs (lábak).

A testrészbjektumok összesen 77/79 (az egyes források eltérően adják meg) paramétere egyenként 0–100 közötti értéket vehet fel a grafikus tervezőfelületen³³. Az egyes avatárok azonosíthatósága érdekében a szakértő bekezdte a sértettől a feljelentésében szereplő avatárok testalkat-paramétereit.

Az avatárok shape-paramétereivel kapcsolatos adatgyűjtés eredményéből a szakértő megállapította, hogy a vizsgálat tárgyul szolgáló képző objektumokkal való azonosságot vagy hasonlóságot a shape-paraméter-csoportok értékeinek összevetésével lehet meghatározni. Ez a módszer kizárja a vizuális összevetés során felvetődő szubjektív elemeket.

Ez után a szakértő megvizsgálta, hogy az avatár objektumparamétereit milyen módszerrel férhetők hozzá jogszerűen. Megállapította, hogy az objektumok paramétereit a tulajdonos felhasználói fiókjába bejelentkezve, a készletből (*inventory*) kiválasztva a kérdéses objektumot, az egyes alakzattulajdonosságok egyedi megtekintésével vizsgálhatók. A paraméterek megtekinthetők

³¹ <http://wiki.secondlife.com/wiki/UUID>

³² <http://wiki.secondlife.com/wiki/Appearance>

³³ http://wiki.secondlife.com/wiki/Appearance#Shape_Tab

továbbá a `\ProgramFiles\SecondLifeViewer\character` könyvtárban megtalálható `avatarlad.xml` állományban is.

Az objektumok paraméterei lekérdezésének illegális módja az úgynevezett CopyBot szoftver használata, amely „... egy program, melyet a »libsecond life« projektben fejlesztettek (nem áll kapcsolatban a libsecond life csapattal, akik nem terjesztik azt) amelyik kapcsolódik a Second Life-hoz és lehetővé teszi a használójának, hogy másolatot készítsen az objektumokról a létrehozójuk engedélye nélkül”.

A CopyBot szoftverrel olyan objektumok másolhatók le a virtuális világban, amelyeket a CopyBot használója „lát”, azaz a saját avatárja közvetlen közelében van a másolandó objektumnak. A CopyBot szoftver annak a felhasználónak a számítógépén fut (működik), aki a másolást el kívánja végezni. A CopyBot avatárként jelentkezik be a rendszerbe, és másolatot képes készíteni a közelében lévő avatárokról, objektumokról vagy textúrákról. Az előzőekben részletezett magatartás – az általános szolgáltatási feltételek szerint – ellentétes az Egyesült Államok szerzői jogi törvényével is (*Digital Millennium Copyright Act; DMCA*), az ennek megsértésével kapcsolatos ügyekkel összefüggésben a Linden Lab önálló eljárást tesz lehetővé a saját rendszerén belül (részletesen lásd később).

A Linden Lab Külső fejlesztők megjelenítő programjaira vonatkozó irányelvek (*Policy on Third-Party Viewers*) című dokumentumának³⁴ tiltott jellemzők és funkciók (*2. Prohibited Features and Functionality*) című részében tételesen tiltja a Second Life jogosultságszisztemének megkerülését.

Fontos megemlíteni, hogy a felhasználó által létrehozott egyéni-eredeti tartalomról történő, engedély nélküli másolatkészítés azonban nem csak a Second Life végfelhasználói szerződésében garantált felhasználói jogosultságok megsértését jelenti. A szerzői jogi szabályozás generálisan is megtiltja a jogvédelem alatt álló műről történő engedély nélküli másolatkészítést és a mű másolatának felhasználását. Az Szjt. 18. §-a szerint a szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. A mű többszörözésének minősül különösen a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön. A szerző a másolás engedélyezését előzetesen lehetővé teheti a többi felhasználónak, ha az általa létrehozott tartalmat „szabadon másolható” virtuális tárgynak állítja be. A Second Life technikai beállításai és végfelhasználói szerződése tehát lehetővé teszik a szerzőnek, hogy akár előre is engedélyezze a másolási jogot a többi felhasználónak. Ezzel ellentétes,

³⁴ <http://secondlife.com/corporate/tpv.php>

engedély nélküli többszörözésnek tekinthető a CopyBot használata és ezzel a másolásvédelmi beállítások megkerülése.

A szolgáltató szerzői joggal összefüggő ügykezelése

A Linden Lab általános szolgáltatási feltételei tartalmazzák azokat az intézkedési lehetőségeket, amelyek jogsértés gyanúja esetén alkalmazhatók (7.1 DMCA Notice). Ezek szerint a szerzői jog tulajdonosának írásban kell értesítenie a szolgáltatót, ennek a következőket kell tartalmaznia:

- a) A levél tárgya a következő legyen: DMCA Copyright Infringement Notice (értesítés a szerzői jogi törvény megsértéséről);
- b) a szerzői jog által védett mű leírása, amelyre a jogsértés vonatkozik, vagy ha több szerzői jog által védett műről van szó, akkor a művek listája;
- c) annak a leírása, hogy a feltételezett jogsértő tárgy vagy jogsértő tevékenység hol található, ez lehetővé teszi a szolgáltató számára a kérdéses anyag megkeresését (a leírás tartalmazza a webhely URL-címét, ahol az anyag megjelenik);
- d) a bejelentő teljes neve, címe, telefonszáma és e-mail címe;
- e) a bejelentő nyilatkozata arról, hogy meggyőződése szerint a vitatott anyag felhasználását nem engedélyezte a szerzői jog tulajdonosa, vagy valamely törvény;
- f) a bejelentő nyilatkozata, amelyben büntetőjogi felelőssége tudatában kijelenti, hogy valamennyi megadott információ pontos és hogy a bejelentő a szerzői jog tulajdonosa (vagy ha nem, akkor nyilatkozzon arról, hogy jogosult eljárni a szerző nevében a jogsértésre vonatkozó kizárólagos joggal); valamint
- g) fizikai aláírás, vagy ha e-mail útján küldi, akkor (a dokumentumot csatolja az e-mailhez), a bejelentő neve a következő sablon szerint írva „// aláírás //”, amely elektronikus aláírásként szolgál majd.³⁵

A végfelhasználói szerződésekben a szoftverfejlesztők általában élnek az abból eredő jogviták elbírálása szempontjából adott állam jogának kikötésével, amely jellemzően az Amerikai Egyesült Államok joga, lévén hogy a legnépszerűbb virtuálisvilág-szoftverek fejlesztői ebben az országban fejtik ki gazdasági és fejlesztői tevékenységüket. Nincs ez másképp a Second Life esetében sem, így a szerzői jogi viták elbírálása szempontjából a fejlesztő a felhasználói megke-

³⁵ Forrás: TERMS OF SERVICE 7.1 DMCA Notice (a szerző fordítása).

reséseket az Egyesült Államok vonatkozó szerzői jogi előírásai alapján fogja kezelni. Fontos azonban arra is felhívni a figyelmet, hogy a büntetőjogi felelősség elbírálására irányadó jog fő szabály szerint annak az államnak a joga, ahol a bűncselekményt elkövették. Egy szerzői jogokat érintő bűncselekmény esetén előfordulhat, hogy a védett mű szerzői jogi védelmének megítélése szempontjából az Egyesült Államok szerzői jogát kell figyelembe venni, mivel a szerzői jogok gyakorlója ebben az országban hozta létre a művet, továbbá ennek az államnak a jogát köti ki alkalmazandó jogként a végfelhasználói szerződésben. Ezzel szemben az esetleges büntetőjogi felelősség megítélése szempontjából a bűncselekmény elkövetésének helye szerinti büntető anyagi jogi előírásokat kell alkalmazni. Ez jelen esetben a magyar büntetőjog, mivel az elkövető feltehetően Magyarország területén követte el a bűncselekményt. A nyomozó hatóságnak így az Egyesült Államok szerzői joga tekintetében kell alkalmaznia a magyar büntetőjog szabályait, ami tovább bonyolítja az eset megítélését. A tanulmányban az egyszerűség kedvéért a szerzők hipotetikusán a magyar szerzői jog előírásait tekintették irányadónak, és eltekintettek a vonatkozó egyesült államokbeli törvények részletes elemzésétől. Ennek indoka, hogy a szakértői kirendelő határozat elsősorban az elkövető azonosíthatósága tekintetében fogalmazott meg kérdéseket. Az interneten megvalósuló bűncselekmények joghatóságának elemzését lásd később a tanulmányban.

Digitális bizonyítékok megszerzése szimulált virtuális környezetből

A szakértői vizsgálat folytatásában – figyelemmel a bemutatott informatikai és jogi tényekre – az ügyben releváns digitális bizonyítékok megszerzésének lehetőségeit vizsgálta meg a szakértő a virtuális környezetre vonatkozóan.

A Second Life szolgáltatás az összegyűjtött adatok alapján kiszolgáló számítógépek csoportján működtetett szimulációs szoftverként határozható meg, amelyben a felhasználók egyéni tartalmakat hozhatnak létre. Ez a meghatározás megfelel a szoftver mint szolgáltatás típusú felhőszolgáltatás (*Software as a Service; SaaS*), meghatározásában szereplő tartalmi elemeknek, ahol maga a virtuális tér (a Second Life) a szolgáltatásként működő szoftver.

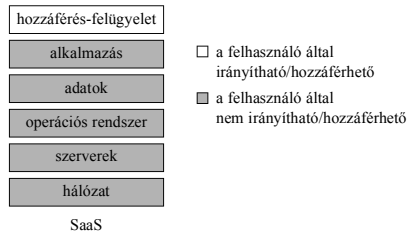
A felhőszolgáltatások esetén általánosságban a számítási teljesítményt és az egyéb erőforrásokat (memória és tárterület stb.) kiszolgáló számítógépek (*server*) csoportjai nyújtják, amelyeket nagy átviteli sebességű hálózati közeg (optikai kábel) köt össze. Ezt a fizikai közeget az úgynevezett hypervisor programok kezelik oly módon, hogy a számítógépek csoportjából egy-egy nagy teljesítményű virtuális gépet alkotnak. Az így kialakított virtuális gépe-

ken futhatnak operációs rendszerek és alkalmazások, elhelyezhetők felhasználói adatok, és működhet a felhasználói hozzáférést szabályozó rendszer is.

A Second Life esetében a szolgáltatás 3D-s virtuális terek csoportjából fűződik össze, itt egy-egy kiszolgáló számítógép négy darab virtuális teret (*region*) szimulál, amelyek egyenként 256 x 256 (virtuális) méter terjedelműek. A Second Life további funkcionálisait külön-külön szervertípusok végzik, így az üzenetek kezelése a koordinátaalapú *Spaceserver*en működik, a kapcsolódások központi adatbázisait a naplófájlokat és a készletek (*inventory*) adatait, továbbá a keresési adatokat a *Dataserver* kezeli, míg a bejelentkezés a korábban már említett *Login Server*en történik.³⁶

A felhőszolgáltatások környezetében az egyes rendszerszintekhez történő hozzáférés erősen korlátozott, így például az SaaS környezet fő jellemezője, hogy a felhasználó csak a rendszer legfelső szintjéhez – a szoftverhez – fér hozzá (1. számú ábra).

1. számú ábra
A felhasználó hozzáférési szintjei az SaaS szolgáltatási modell esetén³⁷

A vizsgált esetben a Second Life hardver és hálózati szintje (az adatközpontok és a köztük kialakított kommunikációs kapcsolat), az egyes kiszolgáló gépeken (*server*) működő operációs rendszerek, a virtuális környezetet kialakító hypervisor programok, a tényleges szimulációt megvalósító alkalmazások és az általuk kezelt adatok a felhasználók számára nem hozzáférhetők. A felhasználók a szimulációs program által generált grafikus felhasználói felülethez férnek hozzá egy megjelenítő alkalmazás (*viewer*) segítségével, valamennyi te-

³⁶ http://wiki.secondlife.com/wiki/Server_architecture

³⁷ Shams Zawoad – Ragib Hasan: Cloud Forensics: A Meta-Study of Challenges, Approaches, and Open Problems. arXiv:1302.6312, 2013, p. 3.

vékenységük (például profiladatok megadása, avatar-hálóterv feltöltése, az objektumok kezelése stb.) ezen keresztül zajlik az egyes szervereken.

Az SaaS rendszer kialakításából adódóan a működési adatokhoz csak a szolgáltató (esetünkben a Linden Lab) férhet hozzá korlátozás nélkül. Így a virtuális környezetben elkövetett jogsértésekre vonatkozó digitális bizonyítékok megszerzése csak a szolgáltató együttműködésével történhet.

A felhőszolgáltatások környezetéből történő digitálisbizonyíték-szerzésre vonatkozóan *Josiah Dykstra* és *Alan T. Sherman* végzett kutatást, s egy esettanulmány keretében megkísérelték az adatok megszerzését egy felhőszolgáltatásból³⁸. Az esettanulmány nyomán megállapítható, hogy a felhőszolgáltatások környezetéből akkor lehet digitális bizonyítékokat szerezni, ha a szakértő a rendszer valamennyi szintjéhez (*1. számú ábra*) hozzáfér. A gyakorlatban nincs példa a külső szakértő által történő teljes hozzáférés eléréséhez, az esettanulmányban szereplő és a gyakorlatban is megvalósítható egyetlen megoldás a szolgáltatótól megrendelt adatexport, amely tartalmazza az ügy szempontjából releváns adatok teljes körét.

A felhőszolgáltatásból történő digitális bizonyítékok megszerzésére vonatkozó további kutatások, például az adatok múltbéli birtoklásán alapuló bizonyítás (*Proof of Past Data Possession; PPDP*³⁹), vagy a leszármazási adatok tároló rendszerén (*Provenance Aware Storage System; PASS*⁴⁰) alapuló vizsgálatok mindegyikénél kiemelt szerephez jut a szolgáltatóval történő együttműködés, ennek hiányában a digitális bizonyítékok megszerzése nem valósítható meg.

Összefoglalva: a rendelkezésre álló adatok, a vizsgált informatikai rendszer jellemzői és a tárgyban végzett kutatás nyomán a szakértő megállapította, hogy a feljelentésben szereplő állítások igazolása, vagy cáfolata csak a szolgáltatóval (Linden Lab) történő együttműködés keretében valósítható meg.

Az avatarok azonosításához szükséges paraméterek és azok értékelése

A vizsgálat folytatásában a szakértő meghatározta a szolgáltató által történő digitális bizonyíték megszerzésének adatkörét, illetve a szolgáltató jogosultságával elvégzendő feladatokat, amelyek a következők:

38 Josiah Dykstra – Alan Sherman: Acquiring forensic evidence from infrastructure-as-a-service cloud computing: Exploring and evaluating tools, trust, and techniques. *Digital Investigation*, vol. 9, 2012, p. 93.

39 Shams Zawoad – Ragib Hasan: Towards Building Proofs of Past Data Possession in Cloud Forensics. *Academy of Science and Engineering Journal*, vol. 1, no. 4, 2012, p. 202.

40 Kiran-Kumar Muniswamy-Reddy – Peter Macko – Margo Seltzer: Provenance as First Class Cloud Data. *FAST*, vol. 10, 2010, p. 2.

1. A sértett által megadott egyedi azonosítójú (UUID) objektumok paramétereinek (hálótervénék) mentése;
2. A sértett által megadott egyedi azonosítójú (UUID) objektumok létrehozási adatainak megszerzése;
3. A sértett által megadott egyedi azonosítójú (UUID) objektumok paramétereivel végzett keresés a felhasználók készletei (*inventory*) között
4. Azonosság esetén az objektumok létrehozási időpontjainak összevetése, és időbeli sorrendiségük megállapítása.

A szolgáltató által végzendő vizsgálat kritikus pontja az objektumok azonosság-
gi hibahatárának megállapítása: hány paraméter milyen mértékű eltérésekor
tekinthető egy objektumpár azonosnak, vagy igazolhatóan szülő-gyermek kap-
csolatban állónak? Az avatárok paraméterein alapuló variációk száma 79 para-
métert feltételezve, paraméterenként 100 értékkel: 100⁷⁹, azaz 101⁸⁸ lesz.

A paraméterek darabszámának egyezősége alapján kialakítható a hagyomá-
nyos szakértői bizonyítás megalapozottságára vonatkozó skála (*táblázat*).

Szakértői bizonyítás megalapozottsági skálája

Megalapozottság (%)	Következtetés fajtája	Azonosnak talált avatárparaméter
100	katégorikus	79
99–51	valószínűségi	41–78 között
50 alatt	lehetőségi	41 alatt

Figyelembe véve azt a körülményt, hogy az avatárok paraméterei vizuális jel-
lemzőket írnak le, meg kell határozni a paraméterek azonosságának feltételeit,
hibahatárát is. A hibahatár ebben az összefüggésben azt jelöli ki, hogy egy adott
paraméter milyen plusz-mínusz eltéréssel tekinthető azonosnak. Tekintettel ar-
ra a körülményre, hogy a jelen ügýtípusra vonatkozóan nincs kidolgozott mód-
szertan, így a hibahatárookra vonatkozó információ sem áll rendelkezésre, a
szakértő a hibahatárt ± 3 értékre javasolta (az egyes paraméterek értéktartomá-
nyának hat százaléka) az avatárok egyes paraméterei tekintetében, figyelembe
véve a paraméterek által kiváltott vizuális eltérést az avatárok külalakjában.

Összefoglalva: a sértett feljelentésben szereplő avatárjainak paraméterei
akkor egyeznek meg a szolgáltató által megszerzendő, a feltételezett elköve-
tő által lemásolt avatárok paramétereivel, ha azok értéke egymáshoz képest
maximum ± 3 mértékű eltérést mutat a paraméterek számértékét tekintve.

A digitális bizonyítékok értékelésének bemutatott módszere a szolgáltató-
tól beszerzendő adatok rendelkezésre állása esetén pontosítható.

Az elkövető azonosításának módszerei

Ha a szolgáltató az előző fejezetben írt keresést elvégzi a saját rendszerén belül, akkor egyezés esetén meghatározható az a virtuális identitás, amely összefüggésbe hozható a feltételezett cselekmény elkövetésével. A virtuális identitás és a mögötte lévő természetes személy összekapcsolása a Second Life-fiókba történő bejelentkezéseket naplózó alrendszer (*Login server*) bejegyzései alapján valósítható meg. Ha a fiókba, vagy a fiókokba történő bejelentkezésekhez kapcsolódó IP-címek magyarországi internetszolgáltatóhoz kapcsolódnak, akkor az előfizető adatait a nyomozó hatóság kikérheti az internetszolgáltatótól.

Ezen a ponton kell megemlíteni, hogy sajnos eljárásjogi szempontból nehézséget okozhat az szoftvert kiszolgáló szerverek üzemeltetőinek elérése a nyomozó hatóság részéről, mivel azok nem ugyanabban az országban tevékenykednek. Ha a magyarországi nyomozó hatóság, tehát jelen esetben a Nemzeti Adó- és Vámhivatal illetékes büntügyi szerve információkat szeretne beszerezni egy adott Second Life-ban regisztrált felhasználói fiók tulajdonosáról, akkor az amerikai szolgáltatótól általában csak hivatalos büntügyi jogsegélykérelmi eljárás keretében van lehetősége a büntetőeljárás során ilyen adatokat bekérni, ez pedig a fordítási munkálatok és elbírálás miatt jellemzően hosszabb időt (több hónapot, vagy akár egy egész évet) vesz igénybe. Ezen eljárás szabályairól a nemzetközi büntügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény rendelkezik. Sajnos a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a hivatalos jogsegélykérelem teljesítésének ideje alatt előfordulhat, hogy a kérdéses log-adatokat (például a profilba történő bejelentkezések IP-címeit) az adatvédelmi és hírközlési jogszabályi előírásoknak megfelelően a cég már törölte az adatbázisából. A nyomozáshoz szükséges adatok könnyebb beszerzése érdekében célszerű lenne az egyes virtuálisvilág-szimulációt üzemeltető fejlesztők részéről egy online megkereső felület létrehozása az egyes bűnüldöző szervek részére, mint ahogy arra a közösségi oldalak és aukciós portálok (például Facebook, eBay) részéről léteznek már jó példák. A Second Life esetén ilyen felület létrehozására egyelőre nem került sor.

A vizsgált cselekmény elkövetési helyszíne

A vizsgálat folytatásában a feljelentésben szereplő cselekményt leíró adatoknak (digitális bizonyíték) a fizikai helyét határozta meg a szakértő. A hely meghatározásához a Second Life dokumentációjában a szakértő felkutatta a rendszer fizikai működésére vonatkozó paramétereket.

Elsőként a Second Life-ba történő bejelentkezést kiszolgáló számítógép(ek) földrajzi helyzetét határozta meg. Az operációs rendszer nyomkövetésre használt *tracert* parancsának segítségével a szakértő meghatározta a *login.agni.lindenlab.com* domén IP-címét. Megállapította, hogy a domén a 216.82.8.55 IP-címet használja. Az IP-cím tulajdonosának visszakeresése az *ip-lookup.net* webhely szolgáltatásával történt. A kapott információ alapján megállapítható volt, hogy a 216.82.0.0 és 216.82.63.255 közötti IP-tartomány a Linden Lab tulajdonában van.

A Second Life szolgáltatásba történő bejelentkezést lehetővé tevő kiszolgáló számítógép IP-címe alapján a szakértő az *iplocation.net* webhely geolokációs szolgáltatása segítségével visszakereste a címet használó kiszolgáló gép(ek) földrajzi elhelyezkedését. Az adatbázis információi szerint a kérdéses IP-címet használó szervert(ek) San Franciscóban találhatók. Az adatok ellenőrzése az *ip2country.net* ingyenes IP-Country-Region-City-ISP mapping Database rendszerével történt. A napi tizenöt keresésre korlátozott ingyenes szolgáltatás kereskedelmi változata – a szolgáltató adatai alapján – 98 százalék pontosságú. A vizsgálat során használt adatbázis 2015. augusztus 1-jei frissítésű volt (2. számú ábra).

A login szervert(ek) földrajzi elhelyezkedésének meghatározása után a Second Life 3D szimulációinak futtatására szolgáló adatközpontok (*Data Center*) földrajzi elhelyezkedésére vonatkozóan gyűjtött adatokat a szakértő. Az *Informations Week* online folyóirat archívumában található adatok (Inside Second Life's Data Centers, 2007. 03. 05.) szerint a szimulációt kiszolgáló adatközpontok Dallasban és San Franciscóban működnek.

2. számú ábra

Geolokáció IP-cím alapján

Free demo to lookup Country Region City ISP by IP address

Instructions

1. Enter the IP address separated by a single space in the search box.
2. Press the 'Lookup IP Address' button.

IP Address to locate:

(14 lookups left today)

LOOKUP IP ADDRESS

Country Information				
IP:	216.82.8.55	Country:	United States	Country Code:
Region:	CALIFORNIA	City:	Los Angeles	US
ISP:	Internet Design Group			

Note: This demo application is limited to 15 lookups per day only for evaluation. The database contains our best estimate for the location for every IP address, but may not be accurate or complete in all cases.

Copyright ©2001-2013 IP2Country.net. All rights reserved.

A megtalált adatok alapján megállapítható volt, hogy a vizsgált cselekményt leíró adatok (digitális bizonyítékok) nagy valószínűséggel az egyesült államokbeli Dallasban és San Franciscóban működő adatközpontokban futó szimulációs környezetben találhatók meg.

A vizsgált cselekményre vonatkozó büntetőjogi joghatóság vizsgálata

Jogi szempontból az adatok tárolásának földrajzi helyétől élesen el kell különíteni a bűncselekmény elkövetésének helyét. Az elkövetés helye határozza meg, hogy melyik állam büntető joghatósága alá tartozik az elrendelt büntető-eljárás lefolytatásának kizárólagos joga, és hogy az elkövetett cselekményt melyik állam büntetőtörvényei alapján kell megítélni. Az előbbiek kapcsán fontos megjegyezni, hogy az információs rendszereket érintő bűncselekményeknél az elkövetés helye az a helyszín, ahol a tettes a bűncselekmény elkövetésének idejében tartózkodott, és ahonnan a jogosulatlan hozzáférésre, adatok megváltoztatására, működés akadályozására, illetve esetünkben a szerzőijog-védelmet élvező alkotás jogosulatlan lemásolására és felhasználására irányuló parancsot – akár távoli eléréssel – a rendszernek kiadta. Helytelen az az álláspont, amely szerint a bűncselekmény elkövetésének helye a visszaélésben érintett adatok, tehát az érintett számítástechnikai rendszer fizikai helye. Ez a feltételezés abból fakadhat, hogy a visszaéléssel érintett rendszerben (például egy szervergép) vannak tárolva az adatok, amikre tekintettel a bűncselekményt elkövetik, az adatok felhasználása végső soron itt következik be. Az informatika sajátossága, hogy egy számítógépes rendszerhez akár távolról, a Föld másik pontjáról is hozzá lehet férni. A büntető törvénykönyvben szabályozott bűncselekmények azonban nem önmagukban az adatok *megváltoztatását*, hanem azok *megváltoztatását, meghamisítását, felhasználását*, tehát minden esetben egy emberi magatartást rendelnek büntetni. Az adatmanipuláció, a jogosulatlan belépés vagy a rendszer működésének akadályozása kizárólag személyes behatásra történhet. A büntetni rendelt emberi magatartás tehát a jogosulatlan használatot, manipulációt tartalmazó parancs kiadása, ami ott valósul meg, ahol az elkövető éppen fizikailag tartózkodik, ahol a számítógép előtt ül. A szerzői jogok megsértése esetén tehát a legfőbb körülmény, hogy a vagyoni hátrány bekövetkezését okozó emberi magatartást hol tanúsították. A joghatóság előkérdésének eldöntése tehát attól függ, hogy az elkövető melyik országban tartózkodott, amikor a CopyBot szoftverrel lemásolta a sértett szellemi tulajdonát képező avatar drótvázát, és annak jogosulatlan felhasználásával létrehozta, majd publikálta az azt ábrázoló pornográf felvétele-

ket. Ha az elkövető e visszaéléseket Magyarország területén követte el, a magyar büntetőjogot kell alkalmazni, ha viszont külföldön, akkor elképzelhető, hogy a későbbiekben egy másik állam bűnüldöző hatóságainak az ottani jog szerint kell lefolytatniuk a nyomozás hátralévő részét.

A vizsgálat megállapításai

A szakértői vizsgálat során beszerzett adatok és a Second Life virtuális világra vonatkozó információk alapján a nyomozó hatóság által feltett kérdésekre a következő tartalmú válaszok születtek:

1. A virtuális világban létrehozott avatár objektumok egyediségét az objektumok hálótervének paraméterei adják meg, így az objektumok azonosságának megállapításához elegendő ezeknek a paramétereknek a rögzítése. A vizuális tartalom rögzítése a 3D objektumokról készülő 2D képernyőfelvételek formájában nem alkalmas azonosításra, illetve az azonosság, vagy hasonlóság megítélésére a vizuális jellemzők szubjektív jellege miatt. Az egyes objektumok azonosíthatóságához az UUID rögzítése is szükséges.
2. A feljelentésben szereplő cselekmény elkövetésével gyanúsítható természetes személy kiléte a jogszerűen beszerezhető adatok alapján nem volt megállapítható, tekintettel arra a körülményre, hogy a releváns digitális bizonyítékokhoz csak a szolgáltató közreműködésével lehetséges a hozzáférés.
3. A feladat a szolgáltatói adatok hiányában nem hajtható végre.
4. A feladat a szolgáltatói adatok hiányában nem hajtható végre.
5. A feladat a szolgáltatói adatok hiányában nem hajtható végre.
6. A szakértő ebben a pontban sorolta fel azokat a körülményeket és megoldási lehetőségeket, amelyeket a vizsgálat során feltárt, illetve kidolgozott. Ezek felsorolásszerűen a következők voltak:
 - A cselekményt leíró adatok (digitális bizonyítékok) tárolásának földrajzi helye.
 - A Linden Lab panaszkészítési rendszere.
 - Digitális bizonyítékok beszerzési módjai.

Egyéb feltételezett jogsértések és értékelésük

A vizsgálat alatt a dokumentumok tanulmányozása során a szakértő a kirendelő határozatban nem szereplő, de a sértett által átadott elektronikus doku-

mentumokban fellelhető feltételezhető jogsértésekkel kapcsolatosan is nyilatkozott. A sértett által leírt cselekmények két típusba voltak besorolhatók:

1. Nyomon követés a virtuális térben virtuális személyek (mások által irányított avatárok) által: A sértett leírta, hogy „*Valaki vagy valakik, folyamatosan figyelik, mikor-hol (mely időpontban - melyik szerveren), milyen néven (milyen accounttal) vagyok online. Kvázi követnek a virtuális téren belül, kémkednek utánam.*”⁴¹
2. Fenyegető jellegű üzenetek: A sértett szerint: „*...a megtalálás időpontjában egy angol nyelvű, fenyegető jellegű üzenet volt olvasható, mely arról szólt, hogy »ne figyeljek a megfigyeltségre, mert ez az életem végéig fog tartani«.*”⁴²

A sértett által előadottak elsődleges értékelése nem informatikai szakértői feladat, ugyanis elsőként azt kell tisztázni, hogy a leírás szerint megvalósult-e bármilyen bűncselekmény elkövetésnek gyanúja.

Büntetőjogi szempontból először is arról érdemes szólni, hogy az online közösségekben a felhasználók szabadon kommunikálhatnak egymással, egy teljes virtuális tömegkommunikációs interaktív rendszert teremtve. A környezet alkalmas lehet arra, hogy az egyes felhasználók másokat sértőn, zaklatón lépjenek fel egymás ellen. A virtuális valóságban elkövetett személy elleni bűncselekmények a fizikai világban is elkövethető bűncselekmények alternatíváiként jelennek meg, így nincs feltétlenül szükség új törvényi tényállások megalkotására.⁴³ A klasszikus büntetőjog a fizikai világ perspektíváit követi, de nem nehéz e tényállásokat a digitális környezetbe helyezni, hogyha azt is egyfajta alternatív fizikai valóságnak fogjuk fel és éljük meg.

A személy elleni bűnelkövetés itt nem egy konkrét személy, hanem például az általa irányított avatár – és így közvetetten mégis az irányító felhasználó – ellen irányul. Jellemző, hogy például az ilyen típusú kényszerítések, zaklatások annyira függenek a virtuális tértől, amelyben elkövetik őket, hogy a sajtós kifejezések használatára miatt a konkrét sérelem értelmezhetetlen lenne az adott környezeten kívül⁴⁴, azonban az sokszor mégis alkalmas az avatárt

41 02 - DVD\KÉRDÉS-VÁLASZ\2 - HOGYAN LEHETSÉGES\Hogyan Lehetséges.doc

42 02 - DVD\KÉRDÉS-VÁLASZ\3 - HOL LEHETNEK\Hol van «avatar1»\«avatar1» ismeretlen.doc

43 Susan W. Brenner: Is There Such a Thing as “Virtual Crime”? California Criminal Law Review, vol. 4, 2001, pp. 101–102.

44 Nicholas Yee: The Psychology of Massively Multi-User Online Role Playing Games: Motivations, Emotional Investment, Relationship and Problematic Usage. In: Ralf Schroeder – Ann-Sofie Schroeder (eds.): Avatars at Work and Play: Collaboration and Interaction in Shared Virtual Environments. Springer Verlag, London, 2006, p. 198.

irányító játékos személyhez fűződő jogainak megsértésére. Ezt a jelenséget látjuk a sértett által leírt helyzetekben is, ahogy leírja azt, hogy elmondása alapján valaki folyamatosan követi, megfigyelés alatt tartja és így zaklatja a virtuális világban az avatárját, tehát közvetetten őt magát. A Btk. 222. § szabályozza a zaklatás bűncselekményét, amelyet az követ el, aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja (ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg). Ha egy másik felhasználó a virtuális valóságon belüli követést, üzengetést, félelemkeltést rendszeresen és tartósan végzi abból a célból, hogy a sértettet ezzel háborgassa és a magánéletébe így önkényesen beavatkozzon, felvetődhet a zaklatás bűncselekmény elkövetésének gyanúja.

Fontos azonban azt is kiemelni, hogy a legtöbb online virtuálisvilág-szimuláció, így a Second Life végfelhasználói szerződésébe, illetve a kapcsolódó dokumentumokba is beleírják a fejlesztők, hogy az üzemeltetőknek joguk van kitiltani az olyan felhasználókat, akik nem rendeltetésszerű módon, vagy másokat sértve játszanak. A magatartási szabályokat összefoglaló dokumentációt legtöbbször a *Code of Conduct* megnevezéssel illetik. A szabályzatok alapján az azokban lefektetett előírások betartatása és kikényszerítése a fejlesztők, tehát esetünkben a Linden Lab feladata és joga. A magatartási szabályok megsértése esetén a fejlesztő fenntartja a jogot az érintett felhasználó profiljának egyoldalú módosítására, abban tartalmak átírására, törlésére, illetve súlyosabb esetben a profil részleges, vagy örök kitiltására a világból.

Ezekben az esetekben kevésbé célszerű hatósági útra terelni az ügyet, hiszen a leggyorsabb és leghatékonyabb megoldás az üzemeltetőkhez fordulás, a zaklatás jelentése, ez pedig a szoftver beépített közösségi funkciója. A legtöbb, csupán a végfelhasználói szerződésbe, illetve a játékosokkal szemben támasztott magatartási szabályokba ütköző szoftverhasználat esetén nincs is mód a nyomozó hatósághoz fordulásra, kivéve, ha a tanúsított magatartás egyben bűncselekmény gyanúját is kelti. A közösségek önszabályozó mechanizmusai mellett, az egyes csatornák, weboldalak vagy szoftverek adminisztrátorai gyorsan fel tudnak lépni a visszaélések elkövetői ellen, ami legtöbbször a legobjektívabb és legcélszerűbb megoldás. Ha azonban a devianciák túlmutatnak ezeken a kereteken, határozott külső, hatósági fellépésre is szükség lehet.

A hatósági fellépés egyik formája lehet az egyes nyomozó hatóságok informatikai bűnözésre szakosodott részlegeinek bevonása, amelyeknél rendelkezésre áll a cselekmény megértéséhez és felderítéséhez szükséges szaktudás

és tapasztalat. A cselekmények gyakoriságát figyelemmel kísérve a nyomozó hatóságok részéről megfontolandó lehet az ideiglenes jelenlét a leginkább érintett virtuális világokban. A tényleges valóság virtuális világokba történő leképeződése révén szerephez juthatnak a vitarendezés enyhébb formái a mediátor avatárok révén, illetve a magánnyomozás virtuális módjai. Mindkét esetben – jogi szabályozás híján – a végfelhasználói szerződés alapján történhet a tevékenység végzése.

Nem utolsósorban szerepet kaphatnak az igazságügyi informatikai szakértők is, leginkább a tények rögzítésekor, illetve a virtuális személyiség természetes személyhez történő hozzárendelésénél.

Összegzés

Bár a virtuális világok a magyar állampolgárok többsége számára – a digitális írástudás alacsony szintje, vagy az ismeretek vagy az érdeklődés hiánya miatt – olyanok, mintha nem is léteznének, nem kerülhető meg a bennük lezajló események, cselekmények vizsgálata és értékelése. E tevékenység eleme lehet a hagyományos jogi terminológia megfeleltetése az új digitális környezet paramétereinek ugyanúgy, mint egyes tevékenységek (mediáció, nyomozás) virtuális térbe történő leképezése. Az előzők mellett fontos szerephez jut a virtuális környezetben elkövetett bűncselekmények vizsgálati módszereinek kidolgozása és publikálása (elsősorban) a hivatásos jogalkalmazók irányába, megelőzendő az ismerethiányon alapuló téves álláspontok, döntések kialakulását.

IRODALOM

Bishop, Jonathan: Enhancing the understanding of genres of web-based communities: The role of the ecological cognition framework. *International Journal of Web-Based Communities*, vol. 5, no. 1, 2009

Brenner, Susan W.: Is There Such a Thing as “Virtual Crime”? *California Criminal Law Review*, vol. 4, 2001

Castronova, Edward: Virtual Worlds A First-Hand Account of Market and Society on the Siberian Frontier. *CESifo Working Paper*, no. 618, 2001

Dykstra, Josiah – Sherman, Alan: Acquiring forensic evidence from infrastructure-as-a-service cloud computing: Exploring and evaluating tools, trust, and techniques. *Digital Investigation*, vol. 9, 2012

Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. HVG-ORAC, Budapest, 2014

Kiss Zoltán: A vagyoni hátrány megállapítása szerzői és szomszédos jogok megsértése miatt indított eljárásokban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2001. június

Magyar Csaba: Mennyit ér a szoftver? *Infokommunikáció és Jog*, 2004. június

Muniswamy-Reddy, Kiran-Kumar – Macko, Peter – Seltzer, Margo: Provenance as First Class Cloud Data. *FAST*, vol. 10, 2010

Parti Katalin: Devianciák a virtuális valóságban, avagy a virtuális közösségek személyiség-formáló ereje. *Infokommunikáció és Jog*, 2007/2.

Yee, Nicholas: The Psychology of Massively Multi-User Online Role Playing Games: Motivations, Emotional Investment, Relationship and Problematic Usage. In: **Schroeder, Ralf – Axelsson, Ann-Sofie (eds.):** Avatars at Work and Play: Collaboration and Interaction in Shared Virtual Environments. Springer Verlag, London, 2006, p. 198.

Zawood, Shams – Hasan, Ragib: Cloud Forensics: A Meta-Study of Challenges, Approaches, and Open Problems. *arXiv:1302.6312*, 2013

Zawood, Shams – Hasan, Ragib: Towards Building Proofs of Past Data Possession in Cloud Forensics. *Academy of Science and Engineering Journal*, vol. 1, no. 4, 2012

ELEKTRONIKUS FORRÁSOK

<http://secondlife.com/corporate/tpv.php>

<http://wiki.secondlife.com/wiki/Appearance>

http://wiki.secondlife.com/wiki/Appearance#Shape_Tab

<http://wiki.secondlife.com/wiki/Avatar>

<http://wiki.secondlife.com/wiki/Mesh>

http://wiki.secondlife.com/wiki/Second_Life_Glossary#B

http://wiki.secondlife.com/wiki/Second_Life_Glossary#S

http://wiki.secondlife.com/wiki/Server_architecture

http://wiki.secondlife.com/wiki/User's_Manual

<http://wiki.secondlife.com/wiki/UUID>

<http://www.lindenlab.com/contact>

<https://community.secondlife.com/t5/English-Knowledge-Base/Object-permissions/tap/700129>

http://www.anshex.com/sl.php?gclid=CN2y_L3vyqQCFYHozAodeGU1Bg

http://wiki.secondlife.com/wiki/Linden_Lab_Official:Snapshot_and_machinima_policy

JOGSZABÁLYOK

1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról
2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről
2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről

SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNYEK

Máté István Zsolt: 19/2015. sz. igazságügyi informatikai szakértői vélemény. 02 – DVD\KÉRDÉS-VÁLASZ\2 - HOGYAN LEHETSÉGES\Hogyan Lehetséges.doc

Máté István Zsolt: 19/2015. sz. igazságügyi informatikai szakértői vélemény 02 – DVD\KÉRDÉS-VÁLASZ\3 - HOL LEHETNEK\Hol van «avatar1»\«avatar1» ismeretlen.doc

Szerzői Jogi Szakértő Testület 02/07/1 számú szakvéleménye. 2007. április 10.

Szerzői Jogi Szakértő Testület 15/00 számú szakvéleménye; bírósági hivatkozási száma a Pécsi Városi Bíróságnál 9.B.1122/1999/27. Idézi Kiss Zoltán: i. m.

CSEGE GYULA

A bevándorlással összefüggő törvénysértések és ellenőrzések

A magyar és nemzetközi sajtóban, valamint szakértői nyilatkozatokban szereplő bevándorlási hullám, hazánk szerepének felértékelődése, illetve az európai uniós külső határ szerepe kiemelt figyelmet érdemel a migrációs változások miatt. Az illegális úton, zöldhatáron¹ átkelve hazánk területére érkezők sok esetben embercsempész segítségével lépik át az államhatárt. Ha *Juhász Judit* embercsempészzel összefüggésben végzett széles körű kutatását vesszük alapul, jelentős lehet a latenciában maradó cselekmények száma. Az 1990 és 1998 közötti időszak adatai szerint igen jelentős az embercsempészek vagy a segítők szerepe a hazánkba illegálisan érkező emberek esetében.²

Az államhatáron kívül történtek nem tartoznak szorosan a magyar rendvédelmi szervek tevékenységéhez, de az 1995. évi CXXV., azaz a nemzetbiztonsági törvényben foglalt kötelezettségek szerint a jelenlegi migrációval kapcsolatos nennivalók az Információs Hivatal³ és közvetve a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat⁴ feladatkörébe tartoznak, tekintettel arra, hogy Magyarország Nemzeti biztonsági stratégiájában⁵ biztonsági kihívásként szerepel a 37. szakasz szerinti migrációs kérdéskör.⁶ Magyarország biztonsági érdekeit külföldön a polgári területen a nemzetbiztonsági törvény értelmében az Információs Hivatal látja el, de a feladatkör és az együttműködés tekintetében ehhez további rendvédelmi szervek is segítséget kell hogy nyújtsanak. Az Alkotmányvédelmi Hivatalnak⁷ is vannak feladatai a migráció témakörében, külföldi és embercsempészési vetületei tekintetében, valamint az illegális migrációval összefüggésben a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat felderítő tevékenysége is fontos.

A Magyarország külső schengeni országhatárán jogellenesen átlépők a rendvédelmi szervek országhatáron belül tevékenykedő első vonalával, a rendőrséggel, azaz az általános rendőri szerv⁸ határrendészeti szolgálati ág munkatársaival találkoznak. Alapvetően a határrendészeti szolgálati⁹ ág látja el a magyar államhatár védelmét¹⁰, a legális migrációs folyamatok ellenőrzését, az illegális migráció felderítését, és teszi meg az ezzel összefüggő intézkedéseket.

A 2013 óta tartó illegális bevándorlás leginkább a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságot érinti. A területi illetékességi szabályok miatt a me-

gyei rendőr-főkapitánysághoz tartozó három határrendészeti kirendeltség látja el a Szerbia felől érkező bevándorlók kezelését, és első érintkezését a magyar hatóságokkal. Földrajzilag pedig a szegedi¹¹, a nagylaki¹², a kiszombori¹³ határrendészeti kirendeltségek illetékesek.

A szegedi és kiszombori határrendészeti kirendeltséghez öt határrendészeti alosztály tartozik, a Nagylaki Határrendészeti Kirendeltség pedig négy határrendészeti alosztállyal végzi feladatait.

Az állandó, úgynevezett zöldhatár-felügyeletet a járőrök¹⁴ látják el, és az illegális úton érkező külföldiek észlelése után intézkedés alá vonják az érintetteket. Az intézkedés során a rendőrségi törvény¹⁵ 30. §-a alapján ellenőrzik személyazonosságukat és a Magyarországon való jogszerű tartózkodásukat. Azok, akik nem nyújtnak be menedékkérelmet, idegenrendészeti őrizetbe kerülnek, és az államhatáron visszairányításuk, illetve kiutasításuk iránt intézkednek az eljáró hatóságok. A hatósági elrettentő erő ebben az esetben azonban nem nevezhető visszatartónak, mivel ha az úti okmányok nélkül érkezők nem mondanak le a céljukról, néhány óra vagy nap múlva ismét megkísérelhetik a belépést az Európai Unió területére. A szankció ebben az esetben alapvetően a szabálysértési törvény¹⁶ értelmében tiltott határátlépés¹⁷ szabálysértés.

Annak a menekültnek a tartózkodása azonban¹⁸, aki a magyar hatóságoknál benyújtja az igényét a menekültügyi eljárás elkezdésére, a menekültügyi eljárás idejére jogszerűvé válik¹⁹. Ez azonban nyilvánvalóan ez nem mentesíti a tiltott határátlépéssel elkövetett szabálysértésért való felelősségre vonás alól²⁰.

A rendőrségi előállítás²¹ végén az érintettet szabadítják²², ez után nyomban egy másik hatóság eljárása kezdődik ellene. A kérelmező, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal idegenrendészeti szakterülete eljárásának hatálya alá kerül. Az idegenrendészeti őrizet feltételeinek teljesülése esetén²³ két migrációs jogszabály alapozta meg a külföldiekkel kapcsolatos őrizet szabályait. Ezeken kívül a végrehajtáshoz az őrzési feladatokkal megbízott szerv, a rendőrség jogszabályai is meghatározták a külföldiekre vonatkozó kényszerintézkedéseket. A rendőrségről szóló törvény²⁴ rendelkezésein túl a rendőrség őrzött szállásainak szabályzatáról szóló utasítás²⁵ is fontos forrás.

Az a hazánkba illegális úton érkező külföldi, aki Magyarországon menekültkérelmet nyújt be, az előbbieken felsorolt a jogszabályok rendelkezései alapján akár őrizetbe is kerülhet az erre kialakított őrzött szállások egyikén. Idegenrendészeti őrizetbe az zárható, aki a kitoloncolás elkerülése céljából elrejtőzéssel vagy más módon akadályozza a hatóságot, illetve a távozást megtagadja, vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy megghiúsítja, illetve szökés veszélye áll fenn.²⁶ Az őrizet időtartama

fél év, ez újabb hat hónappal meghosszabbítható. Egy 2010-es törvénymódosítás után ez fél évről a jelenlegi maximum egy év határidőre emelkedett, illetve a beadott jogorvoslati kérelem esetén is megszűnt a halasztó hatály.

Az idegenrendészeti őrizetre őrzött szálláson kerül sor, ez a jogszabály szerint a személyes szabadságában korlátozott külföldi elhelyezésére szolgáló létesítmény.²⁷ Őrzött szállások Budapesten, Győrben, Kiskunhalason és Nyírbátorban találhatók²⁸.

Új iránynak tekinthető – az előbbi jogszabályok kiegészítéseként – a menekültügyi őrizet végrehajtásának szabályairól és a menekültügyi óvadékról szóló 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet. Ezzel az idegenrendészeti őrizethez hasonló kényszerintézkedést elősegítő lehetőség került a migrációs intézményrendszer kezébe. Az őrzés gyakorlati végrehajtását a 41/2013. (X. 25.) ORFK utasítás és az Országos Rendőr-főkapitányság saját szervezetében létrehozott fegyveres biztonsági őrseg tevékenységéről szóló 52/2010. (OT 30.) ORFK utasítás módosításáról szóló szabályzatok tárgyalják.

A törvényi meghatározás szerint őrzött befogadóközpont a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal által fenntartott, a menekültügyi őrizet végrehajtására szolgáló intézmény, ezekben az objektumokban a külföldiek elhelyezését a menekültügyi hatóság rendelheti el. A hatóság akkor él e személyi szabadságjogokat korlátozó lehetőséggel, ha a menedékkérő személyes körülményei alapján feltehető, hogy a kérelmező jelenléte más módon nem biztosítható. Továbbá azt is figyelembe veszik, ha a migráns korábbi eljárásokkor ismeretlen helyre távozott, vagy nem működött együtt a hatóságokkal. Az előzőekből következően, ha őrizettel megoldható a menedékkérő jelenléte, a menekültügyi hatóság kijelölt helyen való tartózkodást rendelhet el, ez lehet befogadóállomás vagy magánszállás.

A jogszabály azonban engedményt tesz abban az esetben, ha a menekültügyi hatóság menekültügyi óvadék letételét írja elő a kérelmezőnek. Az óvadék összege ötszáztól ötezer euróig terjed, letétele esetén – személyes körülményeinek figyelembevételével – magánszálláson is elhelyezhető a menekültkérelem benyújtója. A menekültügyi óvadék szintén 2013 óta meglévő lehetőség.

A menekültügyi őrizetben elhelyezetteknek lehetővé kell tenni az épületen belüli szabad mozgást, de a létesítményt nem hagyhatják el. A menekültügyi őrizet időtartama 72 óra, ezt a bíróság háromszor két hónappal meghosszabbíthatja, és legfeljebb hat hónapra rendelhető el. Fontos körülmény lehet, hogy a menekültügyi őrizet időtartama nem számít bele az idegenrendészeti őrizet időtartamába.

A menekültügyi őrizetre a párhuzamosan alkalmazott idegenrendészeti őrizetnek helyet adó őrzött szállásokhoz hasonló objektumokban kerül sor. Ezek Kiskunhalason, Békéscsabán és Nyírbátorban vannak²⁹.

Különbség, hogy amíg az idegenrendészeti őrzött szállásokat a rendőrség irányítja és védi, addig a menekültügyi őrizetre szolgáló létesítményeket a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal irányítja a rendőrség bevonásával és közreműködésével. Mindegyik objektumban a rendőrségi hivatásos állomány és a rendőrség által alkalmazott fegyveres biztonsági őrök látnak el szolgálatot. Erre a felhatalmazást a biztonsági személyzetnek az 1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mező- és vízrendészet szolgálatáról szóló jogszabály adja, tekintettel a 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet a fegyveres biztonsági őrseg működési és szolgálati szabályzatára.

Figyelemre méltó rendellenesség, hogy a 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet, azaz rendőrség szolgálati szabályzata nem teszi lehetővé a hierarchikus rendszer kiterjesztését a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai által vezetett szállásokon tevékenykedő rendőrökre. Tehát a menekültügyi őrizetet végző rendőrök csak a feljebbvalóiktól vagy előljáróiktól kaphatnak utasítást. A migrációs intézmény vezetői egyik csoporthoz sem tartoznak, lévén hogy közalkalmazotti és köztisztviselői állományúak, és nem vonatkozik rájuk a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény, mint a rendőrség tagjaira, tevékenységüket a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény hatálya alatt végzik.

A felsorolt objektumokon kívül a korábbiakban is üzemelő menekülteket befogadó állomások 2014-től Bicskén (központi), Debrecenben és Vámos- szabadiban találhatóak. 2015-ben Nagyfa területén is megnyitottak egy létesítményt.

Ha nem indokolt a kérelmező őrizet alatt tartása, akkor a migránsok kérelmének elbírálása érdekében kötelező tartózkodási helyet kell kijelölni. A kérelmezőt szervezeten szállítják a kijelölt nyílt állomásokra. Ha nem szervezett úton történik az utazás, akkor a határozat után önállóan átirányítják az ország más pontjain lévő befogadóállomásokra.

A menekülteket befogadó állomásokon lévő korlátozások semmilyen tekintetben nem hasonlíthatók a korábbiakban jellemzett és bemutatott szervezeti egységekhez. A menekülttáborok jelentősebb méretű egységek, egyebek mellett szabad mozgást és gyakran a magyar társadalomba történő beilleszkedést szolgálják. A közigazgatási eljárások lefolytatása – például a menekültügyi kérelmek elbírálása – alatt lakhelyet nyújtanak a kérelmezőknek, és

gondoskodnak az alapvető létfenntartáshoz szükséges dolgokról, mint amilyen a ruházat az élelmiszer vagy az anyagi ellátás. A személyi szabadságjogokat csak akkor korlátozzák ideiglenes mértékben, ha az érintettek szükséges egészségügyi ellátásra szorulnak, mint a karantén fertőzőbetegség miatt, vagy ha a közigazgatási eljárás során valamilyen személyes jelenlétet igénylő szakaszba lépnek, mint például az érintett menekültügyi meghallgatása.³⁰

A menekülteket befogadó telepek közül a legnagyobb létszám befogadására képes³¹ a debreceni telep elnevezésű objektum, amely a Sámsoni út 149. szám alatt található. Az egység egy korábban szovjet laktanyának³² használt, 26,6 hektáros³³ területen van. Az objektum Közép-Európa legnagyobb menekülteket befogadó tábora³⁴, évente két-háromezer ember befogadására képes.

Embercsempészesi kitekintés

A migráció egyik legfontosabb büntetőjogi vetülete az embercsempészés. Az cselekmény mint *sui generis* deliktum definícióját megvizsgálhatjuk nemzetközi kötődésű szemlélettel: a palermói jegyzőkönyv megállapítása szerint embercsempészés a valakinek – közvetett vagy közvetlen módon pénzügyi ellenszolgáltatás vagy egyéb vagyoni haszonszerzés céljából – valamely olyan részes államba való illegális belépéséhez nyújtott segítség, amely államnak az illető nem állampolgára, vagy ott állandó tartózkodási jogosultsággal nem bír.³⁵

A magyar jogi irányultságú körülmények, valamint büntetőjogi vetületek vizsgálatához több száz év történelmét lehet feldolgozni: az 1881-es évig szükséges visszanyúlni az első jogforrásbeli szabályozás megismeréséhez. Az 1881. évi XXXVIII. törvénycikk³⁶ 2. §-a szerint „*Aki ily engedély nélkül a kivándorlást közvetíti, mennyiben ezen tette közben a büntetőtörvények súlya alá eső cselekményt nem követett el, kihágást követ el, s annyiszor, amennyiszor, háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel és két hónapig tartható elzárással büntethető*”.

Az 1900-as évek elején megalkotott jogszabályok már nem ennyire nevesítik az embercsempészesi tevékenységet: az 1903. évi VIII. törvénycikk³⁷ és az 1908. évi XXXVI. törvénycikk³⁸ nőcsempészet és tiltott határátlépés kapcsán utal a jelenlegi embercsempész tevékenységre.

Az 1948. évi XLVIII. törvénycikk³⁹ 48. § (3) bekezdésében a tiltott útlevélfelhasználathoz és a tiltott határátlépéshez nyújtott segítséget szankcionálja és rendeli büntetni a törvény XII. fejezetében. A törvénycikk alapesete sze-

rint „*Vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki más nevére szóló útlevelet vagy a határ átlépésére jogosító egyéb okiratot használ, a saját nevére vagy harmadik személy nevére szóló útlevelet vagy ilyen okiratot másnak használatra átengedi, magáról vagy útítársáról hamis bejelentést tesz, a hatóságot a határ átlépésére való jogosultsága tekintetében egyébként félrevezetni törekszik vagy a határt meg nem engedett módon lépi át*”. Alapvetően az embercsempész tevékenység minősítő körülményként jelenik meg a 3. bekezdésben, e szerint „*Büntett miatt öt évig terjedhető börtönnel, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő, aki másnak az (1) bekezdésben meghatározott valamely cselekmény elkövetésére segítséget nyújt*”. Itt jelenik meg a klasszikusan vett embercsempészség, amely a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény⁴⁰ hatálybalépéséig a legcéltrörőbbnek tekinthető definíciót adja.

Az 1948. évi XLVIII. tc. és az 1978. évi IV. tv. közötti időben részleges szabályok jelentek meg: az 1957. évi 12. számú törvényerejű rendelet és az 1961. évi V. törvény⁴¹, a második magyar büntető törvénykönyv az üzletszerű embercsempészség szabályait definiálja és pontosítja.

Az 1978. évi IV. törvény a XV. fejezetben *Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni bűncselekmények* közé sorolta, amely *A rendészeti bűncselekmények* közötti 218. szakaszban szerepelteti az embercsempészséget. Az elkövetési magatartás szerint „*Aki tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt, erre ajánlkozik vagy vállalkozik, büntetett követ el*”.

A rendszerváltozás előtti biztonsági doktrínák és politikai irányok fontos lépéseket tettek a határátlépés megakadályozása és az elkövetők megbüntetése érdekében is. Az 1989-es politikai változások nyomán ez jelentősen megváltozott, több más cselekmény mellett a tiltott határátlépést is dekriminalizálták.

A kiegészítések és változtatások között meg kell említeni a büntetési tételek és büntetések változtatására hatályba lépő 1989. évi XXVIII.⁴², az 1993. évi XVII.⁴³, az 1997. évi LXXIII.⁴⁴, valamint az 1998. évi LXXXVII. törvényt⁴⁵.

Jelentős változásként értékelhető a Btk.-ról szóló 1978. évi IV. tv. módosítására vonatkozó 2001. évi CXXI. törvény⁴⁶, amikor is a jogalkotó az embercsempészség büntetőjogi tényállásának átalakítását már a nemzetközi, kiemelten az Európai Unió és a schengeni zóna igényeihez módosította.

A büntetőjogi tényállás változása, hogy az embercsempészség elkövetését már nem csak a Magyar Köztársaság államhatárának átlépéséhez kapcsolja, a megvalósuláshoz bármely államhatár jogellenes átlépése elegendő. Változás to-

vább, hogy nem szükséges a 2002. április 1-jei hatálybalépés után az anyagi haszonszerzés célzatként történő megjelenése az elkövetési magatartás során.⁴⁷

Fontos változásnak tekinthető, hogy az embercsempészség elkövetése a 2001. évi CXXI. törvény hatálybalépése után az embercsempészség bűncselekménynek azt az esetét, amikor az embercsempész az államhatár átlépéséhez több személynek nyújtott segítséget, törvényi egységbe foglalva egy bűncselekménnyé alakította. Ezt megelőzően az embercsempészség annyi rendbeli bűncselekménynek minősült, ahány személynek segítséget nyújtott az elkövető. Ez a változás nagy hatást gyakorolt a statisztikai számokra: a 2001-es 10 266 embercsempészség elkövetése 2002-ben 3639-re csökkent.⁴⁸

Markáns változás a 2012. évi C. törvény hatálybalépésekor következett be. Az új Btk.-ban a köznyugalom elleni bűncselekmények közé, a XXIII. fejezet 353. szakaszába kerülő embercsempészség egyszerű és letisztult képet mutat: elköveti a cselekményt, „aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt”.⁴⁹

A jogalkotói javaslatban és indoklásban az embercsempészség bűncselekménye csak szándékosan követhető el, bárki által. Lefekteti, hogy az embercsempészség elkövetési magatartása fogalmilag bűnsegély, amely *sui generis* bűncselekményként jelenik meg.⁵⁰

Az embercsempészség bizonyításának gyakorlati akadályai

Az embercsempészséget 2015-ben jellemzően az államhatáron illegális úton belépő, hamis vagy hamisított iratokkal utazó személyek követik el. Jelentős részben a zöldhatáron érkező külföldi menekültek az érintettek. Az utazás jogellenessége esetén, vagy a határrendészeti rendőrségi szakág ellenőrzésein⁵¹ fennakadó személyek vonatkozásában két lehetőséget biztosít a jogalkotó.

Az ellenőrzés során szabálysértés elkövetése miatt⁵² a rendőrség az IRM-rendelet⁵³ értelmében idegenrendészeti őrizetbe⁵⁴ veszi a kiutasításáig az elkövetőt a magyarországi jogellenes tartózkodása miatt.

A másik lehetőség szerint a menekült bejelenti a magyar államnak, hogy menekültkénti elismerésre irányuló kérelmet kíván benyújtani. A 2007. évi II. törvény⁵⁵ alapján a benyújtott kérelemmel kapcsolatos eljárást a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal folytatja le.

A menekültügyi eljárás folyamán a hatóságnak két lehetősége van. Vagy elrendeli a kérelmező⁵⁶ menekültügyi őrizetét⁵⁷, vagy a hatóság kötelező tar-

tartózkodási helyet jelöl ki a menekültnek, ez általában az egyik nyitott befogadóállomás. A befogadóállomások⁵⁸ az idegenrendészeti és a menekültügyi őrizettel ellentétben nyitottak, abban az ott élő külföldiek a menekültügyi eljárás idején tartózkodhatnak, és szabadon közlekedhetnek.

Az okiratok nélküli személyeket nyilvántartásba veszik, és ideiglenes igazolványként használható kártyát kapnak. Az úgynevezett humanitárius tartózkodási kártya szabad mozgásra ad lehetőséget az országban.⁵⁹

Jelentős nehézséget okoz, hogy a menekültügyi kérelmüket benyújtók mit csinálnak a tartózkodási helyükön kívül. Ha például egy Debrecenben elhelyezett kérelmező Győrbe utazik, miként dönthető el, hogy vajon illegálisan el akarja-e hagyni Magyarországot, vagy csak valakit meglátogatott. A belföldön történő szabad mozgás a kérelmező joga és lehetősége, az viszont követhetetlen, ha az embercsempész Magyarország területén szállítja, utaztatja a menekültet. Tekintettel arra, hogy a menekültet az embercsempész „segítőként” utaztatja a(z akár külföldi célja felé), nem áll érdekében a hatóságok tájékoztatása, az embercsempész pedig ezt kihasználva hazánk területén gyakorlatilag bárhová eljuttathatja az illetőt. A hatóságok bizonyítási lehetősége ebben az esetben igen nehéz. Az embercsempész csak a szállító szerepét tölti be, így ellenőrzéskor nem bizonyítható a bűnös szándék, azaz az államhatár-átlépési törekvés.

A 2015-ös migrációs jelenség, valamint a hivatalos álláspont

Az embercsempészéssel kapcsolatos kitekintés után a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal vezetőinek hivatalos nyilatkozataira támaszkodva bemutatom az említett migrációs adatokat. Az ezek között nyilvánosságra kerülő statisztikák és körülmények nyomtatásban nem jelentek meg.

A debreceni menekülttábor igazgatója által 2015. február 9-én adott interjúban⁶⁰ elhangzottak szerint Magyarországon továbbra is négy nyílt rendszerű befogadóállomás van. Szerinte 2015. januárban hozzávetőleg ezren, valamint február első hetében 665-en érkeztek a debreceni állomásra. A 2015. február 6-i létszámadatok szerint körülbelül hatszázan tartózkodtak a menekülttáborban, 185 férőhely szabad volt.

Az interjúban elhangzottak szerint a Debrecenbe érkező külföldi kérelmezők kilencvenöt százaléka illegálisan hagyja el a befogadóállomást.

Végh Zsuzsannának a Lánchíd Rádióban 2015. január 16-án elhangzott nyilatkozata szerint a négy meglévő nyitott befogadóállomáson és a migráci-

ős intézményekben ezerhatszáz menekült van, és hogy egyszerre maximum kétezer a befogadókapacitás. Elmondta továbbá, hogy a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal értékelése szerint hazánk továbbra is csupán tranzitország. A menekültügyi kérelmezők jelentős része Ausztria irányába hagyja el az országot. A menekültügyi intézményrendszer a tranzitország jelleg és a migránsok rövid idejű tartózkodása miatt képes elviselni a kérelmezők jelentette nyomást. További lehetőség lesz, hogy Csongrád megyében sátor- vagy konténertábort állítanak fel a nagy létszámú illegális migráns kezelésére, ez a nagyfai állomás létrehozása előtt már megtörtént 2013-ban. Megismerhető volt egy a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal statisztikáiból származó helyzetkép, e szerint a menekültügyi kérelmezők döntő többsége huszonnégy órán belül elhagyja Magyarországot. Vagyis a menekültek egy része már a kijelölt befogadóállomásra sem érkezik meg, de ha mégis, akkor rövid tartózkodás után tovább indul Nyugat-Európa irányába. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal aktuális adatai szerint hetvenkilenc országból érkeznek kérelmezők hazánkba, nyolcvankilenc százalékuk három országból érkezik: koszovói, afgán és szír. A koszovóiaké a beterjesztett menekültügyi kérelmek fele. Végh Zsuzsanna tájékoztatása szerint 2012-ben 2157-en, 2013-ban 18 900-an, 2014-ben pedig 42 777-en terjesztettek be menekültügyi kérelmet Magyarországon.

A magyar állami szervek folyamatosan vizsgálják és értékelik a migrációs tendenciák hosszú távú következményeit, ennek kapcsán azonban figyelembe kell venni néhány tényt. Hazánk tagja a dublini⁶¹ egyezmény részes államainak, így a schengeni övezetbe érkező menekültkérelmezők tekintetében a belépés országában kell lefolytatni a menekültügyi eljárást (a kiskorúakra eltérő szabályok vonatkoznak). Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kérelmező távozhat a magyarországi kötelező tartózkodási helyéről, de ha a hatóságok Európában bárhol megállítják, és ellenőrzik a jogszerű tartózkodási engedélyét, és intézkednek a menekültügyi eljárás megkezdéséről, akkor az eljárás lefolytatása érdekében ezeket az embereket a belépési országba, azaz Magyarországra kell visszaszállítani. Vagyis Magyarországnak egy másodlagos menekülthullámra is fel kell készülnie, ez igen jelentős lehet, hiszen a statisztikai adatok szerint 2013-tól több mint 418 ezren⁶² szerepelnek a magyar menekültügyi eljárásban, vagy kaptak valamilyen státust, lényegesen többen, mint 1990 és 2012 között, amikor 222 776 volt ez az adat összesen.⁶³

Nyilván ennél árnyaltabb a kép, ha számításba vesszük, hogy ezek a menekültek tranzitországgként tekintenek hazánkra, *rövid távon, tehát nem kell számolni a további létszükségeik előteremtésével.*

Következtetések és javaslatok

Látható, hogy a hazánkba érkező bevándorlók ellenőrzése jelentős feladatot ró a menekültügyi eljárásban részt vevőkre. További nehezítő körülmény volt a napi többezres déli–északi irányba tartó vándorlás, ennek kontrollálása vagy szűrése a létszám és a rendelkezésre álló idő rövidege miatt nem volt megoldható. Mindez fontos tapasztalat a 2015. október 15-én bevezetett migrációs intézkedések ismeretében, hiszen a vándorlási útvonalak mindig a kisebb ellenállás irányába változnak. A korábban jelentős gondot okozó déli határszakaszt érintő migrációs nyomás áttevődhet a romániai szakaszra, vagy a módszerek, helyszínek változtatásával a későbbiekben folytatódhat.

A jelenlegi helyzet a schengeni tagországok szempontjából igen aggasztó lehet, mivel a déli határszakaszon beáramló tömegekhez csatlakozhatnak olyanok, akiknek a körülményeit a magyar vagy a szövetséges védelmi szerveknek további vizsgálat alá kell vetniük. A Franciaországban 2015-ben elkövetett terrorcselekmények, és a 2015–2016-ban érzékelhető, az európai uniós országokat is érintő növekvő fenyegetettség indokolná a biztonsági szint emelését. Ez igen jelentős feladatot ró a magyar hatóságokra, kezelése csak nemzetközi együttműködéssel, és a hazai források növelésével kezelhető. A beáramló külföldiek nagy száma szerintem nem teszi lehetővé az idegenrendészeti vagy a menekültügyi őrizetüket, hiszen ez csak jelentős intézményi fejlesztés és rengeteg anyagi ráfordítás után valósulhatna meg. Jelenleg is létezik a menekültügyi őrizet intézménye, de a szabad férőhelyek csekély száma nem teszi lehetővé a kialakult menekültügyi nyomás kezelését. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal vezetője szerint az idegenrendészeti, a menekültügyi őrizet és a nyílt befogadóállomások jelenleg hozzávetőleg két-háromezer ember elhelyezésére alkalmasak, tervezettek.

Megítélésem szerint az úgynevezett kvótarendszerrel is ez a probléma, hiszen a szabad belső mozgás lehetősége továbbra is elősegíti a menekültek Európai Unión belüli vándorlását, így a kvótarendszerben megállapított lakóhely elhagyását is. Így könnyen előfordulhat, hogy például a Cseh Köztársaságban befogadott menekült rövid idő elteltével tovább utazik Dániába, vagy más, általa kedvezőbbnek ítélt országba. Ez ismét aszimmetrikussá teheti az egyes tagországok tekintetében fennálló bevándorló-ellátási szükségleteket. A kvótarendszer már középtávon is nehézségeket is rejthet, mivel általában a bevándorlók asszimilációja nem problémamentes, hiszen több ezer embernek lakhelyet, munkát vagy ellátást nyújtani óriási feladatot ró a befogadó országra, így a közös háttér és kultúra miatt a bevándorló csoportok mélyebb

kapcsolatot alakítanak ki egymással. Ha elégedetlenek az életfeltételekkel, akkor ismét útra kelhetnek⁶⁴ – akár szervezett vagy nagy létszámú csoportokban is –, ezáltal belső migrációs nyomást kifejtve az uniós tagállamokra. Véleményem szerint a kvótarendszer jellegű elosztást csak abban az esetben lehet végrehajtani, és kiküszöbölni az említett kockázatokat, ha ebben a kérdésben az EU döntési jogkörrel felruházott szervezeti rendszere jelentős szankciókat épít be ennek fűken tartására. Az elrettentés vélhetően nem a szabadságvesztés-büntetés lenne, *hanem a kiutasítás kilátásba helyezése*.

Fontos kérdés továbbá az ellenőrzöttség is. A fejlődő országokból érkezők sok esetben úti okmány nélkül jönnek Európába. Egy szélsőséges személy nyilvánvalóan nem fogja a hatóságok orrára kötni az előéletét, illetve az esetleges hátsó szándékát, nem valós személyes adat közlése után azonban ezek az adatokkal szerepel majd az uniós nyilvántartásokban.

A nevek, egyéb biometrikus adatok ellenőrzése a válságzónák, vagy elmaradt térségek hatóságainál technikai vagy diplomáciai okokból nem lehetséges. A menekültek száma miatt mindez új eljárásokat tesz szükségessé a részt vevő hatóságok részéről. Az 1995. CXXV. törvény és a 295/2010. kormányrendelet értelmében ezek a szűrők alapvetően a szakhatóságok, jelen esetben az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ⁶⁵. E két szerv törvény általi meghatározott létszáma háromezer fő körül mozog, mindez azonban – összevetve az évi jelenleg három-négyszázazernyi bevándorlóval – meglehetősen kevés. Arról nem is szólva, hogy a szakhatósági állásfoglalások vagy ellenőrzések kiadása nyilvánvalóan nem a teljes állományra vonatkozik, így minden tehetséget és szorgalmat is figyelembe véve sem lehet képes olyan ellenőrzési mechanizmust kiépíteni, amely elégséges annak felelősségteljes kijelentésére, hogy biztonsági szempontból ellenőrzött bevándorlók érkeznek az Európai Unióba.

További nehézség a biztonsági kérdéseknél, hogyan lehet ellenőrizni egy Magyarországra érkező külföldit, ha csupán igen rövid időt tölt hazánkban. A biztonsági ellenőrzés nem olyan, mint az egészségügyi ellátásnál, hogy az alapvizsgálatok viszonylag objektív mércékkel és elemzésekkel elvégezhetők. Az illegális úton érkezők teljes bizonyosságú biztonsági ellenőrzése huszonnégy óra vagy néhány nap alatt igen nehéz feladat. Véleményem szerint nem a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársainak kellene a vizsgálandó migránsok adatait átküldeniük a szakhatósági és ellenőrző szerveknek, hanem már az illegális migránsokat elfogó szervnek, *a rendőrségnek kellene felvezetnie az elfogottak adatait egy külön adatbázisba*. Létre kell hozni egy adatbázist, amely azonnal értesíti a bevándorlás szempontjából

érintett szervezeteket, valamint ki kell dolgozni, hogy *legyen végpont minden érintett szervezetnél ennek figyelemmel kíséréséhez*. Igen értékes idő vész el a migránsok elfogása, vizsgálatai, fogdában tartási, szállítási ideje folyamán, ez alatt lehetőség lenne ellenőrizni a migráns hátterét.

Nyilvánvalóan a közös biztonság nem lehet csak egy tagország kizárólagos feladata, hiszen egységes célokért igen jelentős együttműködésre van szükség. A megoldáshoz szükséges a pénzügyi eszközök növelése, a személyi állomány e területen történő növelése és az ellenőrzési mechanizmusaik fejlesztése, dinamizmusa. Biztos vagyok benne, hogy a felelősségteljes tervezők és irányítók ezeket számításba vették, de további megoldás lehet egy *nemzetközi központi adatbázis létrehozása*, amely minden tagország részére nyitva áll, és amelyben *minden bevándorló adatai, biometrikus azonosítói elérhetők, így ezek az ellenőrzések nem kell hogy megálljanak az országhatárnál*, hiszen egy nagy egység részei vagyunk. Ezek alapján – elfogadva tranzitország jellegünket – minden személynek nyilatkoznia kell az elsődleges kihallgatásán arról, mely országba szándékozik továbbutazni. Ez után – megadva a pontos személyi, biometrikus adatokat – azt az országot indokolt értesíteni, amelybe a menekült utazni szándékozik. A biztonsági beszélgetés által felfedett esetleges kockázatok vagy tisztázásra váró kérdések esetén minimális ideig végrehajtható lenne a bevándorlók feltartóztatása, elkülönülten az idegenrendészeti, menekültügyi őrizet eszközeitől. Ennek a „*biztonsági karantén*nak” azonban jelenleg sem intézményi, sem pedig jogszabályi alapja nem áll a rendelkezésre.

Alapvetően így szűkíthető azoknak a köre, akik nem érkeztek meg az általuk megnevezett célországba, és illegálitásban vannak, így további figyelmet igénylők lehetnek. A statisztikai felmérés során további előnyökre tehetnek szert a diaszpóravizsgálatokat és egyéb felméréseket, prognózisokat értékelők és alkotók.

Jogi szempontból szintén érdemes lehet *a menekültügyi őrizet kiemelt figyelmet érdemlő érintettjei körének és az őrizet időtartamának kiterjesztése*, ez elretentheti a bevándorlókat. Ennek a szűrése, az érintettek körének meghatározása nagyon fontos kérdés. Az előreláthatóan később nagyobb figyelmet igénylők őrizete lehetne a legfontosabb, mivel a valódi gazdasági menekültek létszáma és veszélye biztonságpolitikai szempontból jelentős, a terrorizmus szempontjából azonban nem kiemelkedően magas. A menekültügyi, illetve az idegenerdészeti őrizet kiterjesztésekor a fizikai és pénzügyi feltételek megteremtése mellett számolni kell a nemzetközi irányelvekkel ellentétes tevékenységgel. Ha nem közbiztonsági, nemzetbiztonsági vagy egészségi körülmények

miatt kerül egy menekültügyi kérelmező őrizetbe, jogos felvetés, hogy nem lehet senkit megfosztani a szabadságától, ha oltalomért, segítségért folyamodik egy a genfi egyezményt⁶⁶ aláíró országhoz.

Az előbbi adatokból és folyamatokból megítélésem szerint több következtetés vonható le. A jelenlegi humanitárius irányelvek és uniós rendeletek alapján nem lehet jogszerűen feltartóztatni ennyi illegális bevándorlót. Fontos, hogy ezeket a bevándorlókat kezeljük, amennyire lehet, mégpedig azzal, hogy statisztikát készítünk róluk, hiszen még visszatérhetnek, és Magyarországon a későbbiekben is kezdeményezhetnek menekültügyi eljárást, amely jelentős közigazgatásieszköz- és pénzbefektetést igényel, valamint a részt vevő szakterületek terhelését.

Fontos leszögezni, hogy a biztonsági körülmények is igen fontosak az uniós belső biztonsága tekintetében. Nem tehetünk eleget a schengeni határországként ránk háruló feladatoknak, ha a bevándorlókat nem tudjuk bizonyos szinten kontrollálni, vagy szükséges mértékben ellenőrizni. Ehhez eszköz és pénz kell, valamint át kell alakítani az ellenőrzési rendszert, amely megfelel egy ekkora igénybevételnek, és közép-, valamint hosszú távra vonatkozóan eredményes. Fontos azzal is tisztában lenni, hogy *elérünk egy végső bevándorlószámmot*. Elérkezik az az elrettentő vagy visszariasztó erő, hogy a migrációs útvonalak megváltozzanak, hiszen a jelenleg bevándorolni szándékozók között⁶⁷ jó a kommunikáció és a szervezettség. Emiatt a schengeni zónán belül kell lennie egy olyan nyilvántartásnak, amelyben kereshető, vagy később meghatározható egyes emberek tartózkodási helye és tevékenysége. Ehhez együttműködés, valamint eszközök és anyagi befektetés szükséges.

A pénzügyi kérdéseken kívül a migrációs adatbázis kezelésének együttműködésen kell alapulnia. Az együttműködő szervek az adataikat egy közös rendszerbe kell hogy feltöltsék, és ezt nemzetközi szinten hozzáférhetővé kell tenni. A személyes adatok kezelésének jogi és etikai alapja csak abban az esetben lehet, ha megfelelő célhoz kötjük, vagyis ha közép- és hosszú távú migrációs megoldás érdekében használjuk.

A törvénymódosítás kérdésköre kapcsán megállapítható továbbá, hogy az úgynevezett „gazdasági menekültek” eddig sem voltak menekültügyi vagy más nemzetközi oltalomra jogosultak hazánkban, hiszen az, ha valaki szegényen él, vagy nincs elég munka a hazájában, nem lehet indíték menekültügyi kérelemre. E tekintetben a koszovói vagy a közel-keleti térségből több száz ezreket, akár milliókat is érinthet a migrációs folyamat. A gazdasági menekültek nyilván lehet az is célja, hogy néhány hónapig, esetleg egy évig egészségügyi és egyéb ellátást kap, miközben a hazájában tapasztaltnál jobb

körülmények között él. E személyeket az elzárás nem fogja megállítani, csak a határozott fellépés. Ez talán túlmutat a nemzeti döntésen, ehhez egy európai uniós lehetőséget adó *közös európai álláspontot tükröző, a helyzetre készített irányelv vagy kerethatározat szükséges*. Ennek elkészültéig ezeket a bevándorlókat kezelni kell, tekintettel a tendenciák növekedésére. A továbbiakban nem fogadhatók el az olyan általános érvényű irányelvek, amelyek mindenkori menekültügyi kérdésekre vonatkoznak. Véleményem szerint biztonsági feladatként kellene kezelni a kialakult helyzetet, azaz határozott eszközökkel kell megállítani a bevándorlási hullámot, és csak a hazájukat biztonsági okokból elhagyni kényszerülőkkel megengedő menekültpolitikát folytatni.

IRODALOM

Blaskó Béla – Miklós Irén – Pallagi Anikó – Schubauer László – Zentai Ágnes: Büntető-jog Különös Rész. Átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004

Gubicza József: A Határőrség menekültügyi feladatai. Doktori (PhD) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2000

Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Katona Tibor – Mezölaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor: Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Wolters Kluwer, Budapest, 2013

Juhász, Judit: Migrant trafficking and Human Smuggling in Hungary 1999. In: **Laczo, Frank – Thompson, David (eds.):** Migrant trafficking and human smuggling in Europe. A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine. International Organization for Migration, Geneva, 2000, pp. 167–232.

Kádár Kriszta – Kozma Gábor: Az egykori szovjet katonai területek funkcióváltása Debrecenben. *Tér és Társadalom*, 2011/2.

Mátyás, Szabocs – Frigyer, László – Bezsényi, Tamás – Nyitrai, Endre: Regulations of asset recovery in the light of criminal cases in Hungary. *Kritische Zeiten: Zeitschrift für Humanwissenschaften*, vol. 7, nos. 1–2, 2016, pp. 34–47.

Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció–nemzetközi kockázatok. *Magyar Tudomány*, 2008/9.

Ritecz György – Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016

Verhóczy János: Az embercsempészás a mai magyar büntetőjogban. *Magyar Rendészet*, 2000/5–6.

JOGSZABÁLYOK

1881. évi XXXVIII. törvénycikk

1903. évi VIII. törvénycikk

1908. évi XXXVI. törvénycikk
 1948. évi XLVIII. törvénycikk
 1978. évi IV. törvény
 1961. évi V. törvény
 1989. évi XXVIII. törvény
 1993. évi XVII. törvény
 1994. évi XXXIV. törvény
 1997. évi LXXIII. törvény
 1998. évi LXXXVII. törvény
 2001. évi CXXI. törvény
 2001. évi CXXI. törvény
 2006. évi CIII. törvény
 2007. évi II. törvény
 2009. évi CLV. törvény
 2012. évi II. törvény
 2012. évi C. törvény
 2013. évi CCXXX. törvény
 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet
 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet
 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet
 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet
 114/2007. (V. 24.) kormányrendelet
 1035/2012. (II. 21.) kormányhatározat
 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás

LÁBJEGYZETEK

1 Az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás szerint a határszakasz szabályos átkelésre nem használható része. Alátámasztja ezt a Legfelsőbb Bíróság 2001. május 22-én kelt Bfv.IV.2856/2000/5. számú határozatában foglalt elkövetési magatartás (BH, 2002/173., I.).

2 Juhász, Judit: Migrant trafficking and Human Smuggling in Hungary 1999. In: Frank Laczko – David Thompson (eds.): Migrant trafficking and human smuggling in Europe. A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine. International Organization for Migration, Geneva, 2000, pp. 167–232.

3 A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 4. § felhatalmazása alapján az Információs Hivatal megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat. http://www.ih.gov.hu/feladatokok_biztonsag.shtml

4 Mint biztonsági feladat a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat információgyűjtési tevékenységének része. „A globalizáció kihívásaihoz nehezen alkalmazkodó vagy alkalmazkodni képtelen államok, illetve térségek stabilitása törékeny, az ottani folyamatok kiszámíthatatlan irányt vehetnek. Ez erősítse-

- ti a nemzetközi terrorizmus bázisát, valamint a tömeges migráció által keltett veszélyek forrása lehet. Az anarchiába süllyedt, működésképtelenné vált államok fenyegetést jelenthetnek az adott régió stabilitására, továbbá menedéket és kiképző terepet nyújthatnak a globális törekvésekkel bíró terrorista csoportok számára.” Magyarország Nemzeti katonai stratégiája, 9. o.
- 5 1035/2012. (II. 21.) kormányhatározat.
- 6 A 37. szakasz b. pontja alapján: „az illegális migráció elleni hatékony fellépés biztosításával foglalkozó részben fontos irányítúje a magyar biztonsági szerveknek a kérdéssel kapcsolatos feladatoknál”.
- 7 Az Alkotmányvédelmi Hivatal az 1995. évi CXXV. törvényben, illetve a 2007. évi I. és II. törvényekben előírt – legális migrációhoz kapcsolódó – feladatokat, azonosítja az illegális migrációs cselekményeket, azok szervezőit, a visszaélésekben részt vevő csoportokat. A hivatal illegális migrációt érintő felderítő tevékenységének középpontjában az uniós migrációs irányelvek alapján kialakított hazai intézményrendszer rendeltetésszerű működését veszélyeztető, a jogszabályok által biztosított törvényes bevándorlási lehetőségek kijátszásában részt vevő személyek és szervezetek tevékenységének azonosítása és elhárítása áll. <http://ah.gov.hu/html/idegenrendeszet.html>
- 8 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 20. § (2) bek. A rendőrséget az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott, a belső bünmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó, valamint a terrorizmust elhárító szervezet alkotja.
- 9 A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet 61. § szakasza szerint az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervezet a határrendészeti feladatok végrehajtása során biztosítja a határőrzetet, a határforgalom ellenőrzését, végzi az illegális migráció kezelésével összefüggő rendészeti, valamint a határrend fenntartásával kapcsolatos feladatokat.
- 10 A határőrség rendőrségbe történő 2007. január 1-jei integrációja miatt.
- 11 A 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet alapján: Ásotthalom, Domaszék, Mórahalom, Öttömös, Rószke, Ruzsa, Szeged, Zákányszék, Szeged (Rószke) közúti határátkelőhely, Ásotthalom közúti határátkelőhely, Szeged (Rószke) vasúti határátkelőhely, Szeged–Rószke–Horgos (Horgos) vasútvonala, Szeged kikötő vízi-határátkelőhely, Szeged vasútállomás térsége.
- 12 A 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet alapján: Ambrózfalva, Apátfalva, Csanádaltéri, Csanádpalota, Királyhegyes, Kövegy, Magyarcsanak, Nagyer, Nagylak, Pitvaros, Nagylak közúti határátkelőhely térsége.
- 13 A 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet alapján illetékességi területe a szervezeti és működési szabályzata szerint: Deszk, Ferencszállás, Kiszombor, Klárafalva, Kükesháza, Makó, Maroslele, Tiszasziget, Újszentiván, Kiszombor közúti határátkelőhely, Tiszasziget közúti határátkelőhely, Szőreg közigazgatási területe a Tisza folyó vonaláig.
- 14 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet.
- 15 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.
- 16 A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény.
- 17 204. § (1) Aki Magyarország államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépi át, vagy ezt megkísérli, szabálysértést követ el.
- 18 Nem elméleti értelmezésben „a foreigner who has entered or resides in a country unlawfully or without the country’s authorization”. <http://www.dictionary.reference.com/browse/illegal+immigrant>
- 19 A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény 52. § 2. pontja szerint „ha a harmadik országbeli állampolgár menekültügyi eljárás alatt áll, a visszaírnyítás, illetve a kiutasítás csak a menekültügyi hatóság kérelmet elutasító jogerős és végrehajtható határozata alapján hajtható végre”.
- 20 A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény.
- 21 Az 1994. évi XXXIV. törvény alapján maximálisan 8 + 4 óra időtartam.
- 22 A szabadtás az elfogás, előállítás végét jelentő szakasz, amely után a személyi szabadságot korlátozó intézkedés véget ér.

- 23 A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény mellett az idegenrendészeti őrizet vonatkozásában az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól szóló 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet. Az idegenrendészeti őrizet fennállásának feltételei a 2007. évi II. tv. 36. § alapján a) a hatóság elől elrejtőzött vagy a kiutasítás végrehajtását más módon akadályozza; vagy b) a távozást megtagadja, vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy megghiúsítja; vagy c) a kiutasítás hatálya alatt és a kiutasítás előtt szabálysértést vagy bűncselekményt követett el; vagy d) a kötelező tartózkodásra kijelölt helyet engedély nélkül, illetve az előírt feltételek hiányában elhagyja.
- 24 A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.
- 25 43/2008. (OT 25.) ORFK utasítás.
- 26 A 2007. évi II. törvény 36. §-a alapján ha a kötelező tartózkodásra kijelölt helyen előírt magatartási szabályokat súlyosan vagy ismételten megsértette, a számára előírt hatóság előtti megjelenési kötelezettséget felszólításra sem teljesítette, és ezzel akadályozza az idegenrendészeti eljárás lefolytatását, vagy szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetésből szabadult.
- 27 Pontos körülményeit a 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet írja elő.
- 28 http://kekroka.hu/?page_id=3286
- 29 http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=485&Itemid=1227&lang=hu
- 30 http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=478&Itemid=1226&lang=hu
- 31 Megint téma a debreceni menekülttábor ügye. Dehir.hu, 2014. február 11. <http://www.dehir.hu/debrecen/megint-tema-a-debreceni-menekulttabor-ugye/2014/02/11/>
- 32 Kádár Kriszta – Kozma Gábor: Az egykori szovjet katonai területek funkcióváltása Debrecenben. Tér és Társadalom, 2011/2., 164. o.
- 33 Uo. 173. o.
- 34 <http://www.migszol.com/refugee-camps—detention-centers.html>
- 35 2006. évi CIII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépéséről szóló jegyzőkönyve kihirdetéséről.
- 36 A kivándorlási ügynökségekről szóló 1881. évi XXXVIII. törvényczikk. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5995>
- 37 A határrendésgről szóló 1903. évi VIII. törvényczikk. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6876>
- 38 A büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvényczikk. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7036>
- 39 A büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról szóló 1948. évi XLVIII. törvény cikk [alapvetően a Csemegi-kódex, az első írott magyar Btk. (1878. évi V. tv.) harmadik novellája] <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8330>
- 40 1978. évi IV. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8525>
- 41 A Magyar Népköztársaság büntető törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8438>
- 42 A külföldre utazásról és az útlevélről szóló 1989. évi XXVIII. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8626>
- 43 A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8959>
- 44 A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosítására vonatkozó 1997. évi LXXIII. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9492>
- 45 A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9665>

- 46 A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosítására vonatkozó 2001. évi CXXI. törvény. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=10062>
- 47 Uo.
- 48 Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció–nemzetközi kockázatok. Magyar Tudomány, 2008/9., 1095. o.
- 49 A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- 50 Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Katona Tibor – Mezőlaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor: Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Wolters Kluwer, Budapest, 2013
- 51 A latenciában lévő illegális határátlépők számára vonatkozó mérvadó becslés nem áll rendelkezésre.
- 52 2012. évi C. törvény 204. § tiltott határátlépés.
- 53 Az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól szóló 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet.
- 54 A 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet alapján az idegenrendészeti hatóság a kitoloncolás végrehajtásának biztosítása érdekében idegenrendészeti őrizetbe veheti azt a harmadik országbeli állampolgárt, aki a hatóság elől elrejtőzött, vagy a kitoloncolás végrehajtását más módon akadályozza, illetve a távozást megtagadja, vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy megakadályozza, illetve szökésének veszélye áll fenn, a kötelező tartózkodásra kijelölt helyen előírt magatartási szabályokat súlyosan vagy ismételten megsértette, a számára előírt hatóság előtti megjelenési kötelezettséget felszólításra sem teljesítette, és ezzel akadályozza az idegenrendészeti eljárás lefolytatását, vagy szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetésből szabadult.
- 55 A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény.
- 56 A 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet szerint, ha a menedékkérő személyes körülményei alapján feltételezhető, hogy más módon nem biztosítható a kérelmező jelenléte. Ennek alapján figyelembe veszi a hatóság, hogy a migráns korábbi eljárások idején ismeretlen helyre távozott, vagy nem működött együtt a hatóságokkal. Az együttműködést biztosítandó, amennyiben ilyen módon biztosítható a menedékkérő jelenléte, a menekültügyi hatóság kijelölt helyen való tartózkodást rendelhet el. Ennek időtartama 72 óra, amely maximum kéthavonként, összesen fél évig meghosszabbítható.
- 57 2013-tól bevezethető lehetőség, keretét a 2007. évi II. törvény mellett – a menekültügyi őrizet végrehajtásának szabályairól és a menekültügyi óvadékról szóló 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet adja
- 58 Debrecen, Bicske és Vámosgabád ad helyet ilyen táboroknak. www.bmbah.hu
- 59 http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=405&Itemid=369&lang=hu
- 60 Napról napra változik a debreceni menekülttábor létszáma. Dehir.hu, 2015. február 9. <http://www.dehir.hu/videoalbum/naprol-napra-valtozik-a-debreceni-menekulttabor-letszama/>
- 61 A bizottság 118/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. január 30.) az egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó szempontok és eljárási szabályok megállapításáról szóló 343/2003/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról szóló 1560/2003/EK rendelet módosításáról. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32014R0118>
- 62 2013: 18 600; 2014: 42 777; 2015. I–III. negyedév sajtóbecslés: megközelítőleg 357 ezer fő. Mintegy 357 ezer bevándorló érkezett eddig Magyarországra. Híradó.hu, 2015. október 12. <http://www.hirado.hu/2015/10/12/357-ezernel-is-tobb-bevandorlo-erkezett-eddig-magyarorszagra/#>
- 63 http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/tanulmanyok/nemzetkozivandorlas_mo.pdf, valamint a KSH és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal adataiból kiindulva.
- 64 Véleményem szerint, ha nem tüntetés vagy demonstráció eszközeivel élnek a céljaik elérése érdekében.
- 65 A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtására vonatkozó 114/2007. (V. 24.) kormányrendelet 97. §: az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ szakhatósági eljárása.

- 66 1951. július 28-án egy különleges ENSZ-konferencia résztvevői elfogadták a menekültek jogállásáról szóló egyezményt, amelyet Magyarország az 1989. évi 15. törvényerejű rendelettel vett át.
- 67 Látható volt, hogy a biztonsági határzár vagy a befogadási politika változásának hírére miként emelkedtek vagy osztródtak szét a migrációs csoportok a határok vagy az útvonalak között 2015-ben.

NAGY JUDIT – ORSÓS KÁROLY

A kommunikáció és a megelőzés kapcsolata

A *prevenció* megelőzést jelent, azokat a lépéseket, amelyek minimalizálják, illetve kiküszöbölik azokat a társadalmi, pszichológiai és szociális feltételeket, amelyek érzelmi, fizikai betegségeket vagy társadalmi-gazdasági problémákat okoznak, vagy hozzájárulnak ezek kialakulásához.

A prevenció szintjei

- *Elsődleges (primer) prevenció*: célja, hogy egy adott népességen belül mérséklődjene bizonyos betegségek, balesetek (például munkahelyi balesetek), csökkenjen a mentális rendellenességek és zavarok új eseteinek előfordulási aránya. Oksági megelőzés történik. Így például primer prevenció előadást tartani a pszichoaktív szerek, kábítószeres fogyasztásának veszélyeiről olyan serdülőknek, akik még nem próbálták.
- *Másodlagos (szekunder) prevenció*: célja a gyors, hatékony megoldása azoknak a korai stádiumú eseteknek, amikor még nem rögzült az állapot. Szűréssel is történhet. Példa erre a kábítószer-függőség megelőzése marihuánafogyasztás esetén. Ebben az esetben már megfigyelhető bizonyos fokú érintettség.
- *Harmadlagos (tercier) prevenció*: a károsító hatások, következmények kiküszöbölése, ártalomcsökkentés. Rehabilitáció útján valósulhat meg (például intravénásdrog-fogyasztás esetén a tűcsereprogram, amely a HIV-fertőzés megelőzésében segít).¹

A rendőrségi megelőzés céljai, főbb területei

A rendőrségi megelőzésnek alapvetően két nagy területe van: a bűn- és a baleset-megelőzés.

A bűnmegelőzés célja, hogy adott településen az optimálishoz közelítsen a közbiztonság helyzete, vagyis a lehető legkevesebb bűncselekmény és ki-

¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Prevenció>

emelt szabálysértés történjen, ezzel egyidejűleg pedig növekedjen a felderített ügyek száma, csökkenjen az áldozattá válás esélye, növekedjen a lakosság biztonságérzete.

„A bűnmegelőzésnek nemcsak az elkövetővé, hanem az áldozattá válás elkerülését is szem előtt kell tartania. Az Európa Tanács is deklarálta, hogy a leghatásosabb eszköz a bűncselekmények elkövetésének és az áldozattá válásnak a csökkentését célzó prevenciós politika kialakítása. Holland bűnügyi szakemberek – így Jan J. M. van Dijk, Jaap de Waard és Hans M. Willemse – a bűnmegelőzés olyan tipológiáját dolgozták ki, amelynek középpontjába az elkövető, a szituáció és az áldozat irányú megközelítés került, mindhárom esetben megkülönböztetve az elsődleges, másodlagos és harmadlagos prevenciót. Az ilyen módon kialakított 9 típusból témánk szempontjából kiemelendő az áldozat-orientált bűnmegelőzés, illetve annak elsődleges, másodlagos és harmadlagos formái.

Az elsődleges áldozat-orientált bűnmegelőzés a legáltalánosabb szint, s a bűnözés mértékének csökkentését, illetve az olyan feltételek kiküszöbölését célozza meg, amelyek általában lehetőséget biztosítanak vagy motivációt teremtenek a bűncselekmények elkövetéséhez.”²

Baleset-megelőzés terén pedig nyilvánvalóan egyrészt a cél az, hogy csökkenjen a balesetek száma, visszaszorítsuk a balesetek bekövetkezésének kockázati tényezőit. Célunk másrészt az is, hogy igyekezzünk a közlekedők – mind a gyermekek, mind a felnőttek – fejében elültetni, rögzíteni azokat a megelőző jellegű intézkedéseket, amelyek megtételével a közlekedési baleset bekövetkezése esetén csökkenthetik annak a kockázatát, hogy súlyos, életveszélyes sérüléseket szenvedjenek (például passzív biztonsági eszközök használata, az út- és látási viszonyoknak megfelelő sebesség megválasztása, az írtas járművezetés veszélyei és jogi következményei).

Kommunikáció–tömegkommunikáció–média

A kommunikáció közlések útján történő kölcsönhatás és kölcsönös cselekvés.³ A közlés történhet közvetlenül, személyek és/vagy csoportok között, de közvetetten, technikai eszközök beiktatásával is. Utóbbi esetben a kommunikáló felek között nem kell feltétlenül fennállnia fizikai közelségnek.

² Görgényi Ilona: Az áldozattá válás megelőzése. *Ügyészek Lapja*, 2008/6., 59–70. o.

³ Csernyiné Tóth Éva: Sajtóelemzés. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest, é. n.
www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/4_1555_tartalomelem_006_munkaanyag_100531.pdf

A tömegkommunikáció a társadalom kommunikációs folyamatainak az a formája, amelynek során az információ a forrástól szakemberek által feldolgozva, technikai közvetítők révén jut el az emberek kisebb-nagyobb csoportjaihoz, a nagyközönséghez. Intézményesített, az információáramlás – ellenében a személyes kommunikációval – jellemzően egyirányú.⁴

A tömegkommunikáció funkciói:

- *tájékoztatás, tájékozódás*: hírek, adatok, képek, tények összegyűjtése, tárolása és terjesztése;
- *vita, eszmecsere*: közérdekű kérdésekben a megegyezéshez szükséges vélemények összegyűjtése, nyilvánosságra hozása, cseréje;
- *szocializáció*: az emberek társadalmi beilleszkedéséhez szükséges normák, magatartásminták, értékek, ismeretek közvetítése, az egyén világmésképzésének alakításában történő részvétel;
- *a média megnövekedett szocializációs szerepe*: a hagyományos szocializációs terek (család, iskola, munkahely, egyházi, baráti közösségek stb.) részben elveszítik korábbi jelentőségüket, helyüket a tömegkommunikáció veszi át;
- *kultúra, oktatás*: a kulturális és művészeti ismeretek terjesztése, a kulturális örökség ápolása, az egyén ízlésének, ismereteinek fejlesztése, alakítása;
- *szórakoztatás*.⁵

A médium és média fogalmának megkülönböztetése is indokolt. A médium közönséggé szervezi az egymással kapcsolatban nem lévő heterogén tömeget, csoporttá alakítja a legkülönbözőbb társadalmi helyzetű, világnézetű, műveltségű, lakhelyű, korú, érdeklődésű embereket – az üzenet maga állítja elő közönségét.

A tömegkommunikációs eszközök és intézmények összessége a média. Fajtái a következők:

1. Nyomtatott média
 - a) könyvek;
 - b) újságok;
 - c) magazinok;
 - d) ingyenes reklámújságok;

⁴ Szeles Tamás: Tömegkommunikáció és társadalom. Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Budapest, 2009. <http://www.akti.hu/dok/dokumentum03.pdf>

⁵ Bohné Keleti Katalin: A kommunikáció szerepe, csatornái, a tömegkommunikáció eszközei. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest, é. n. http://www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/17_0061_013_101030.pdf

- e) katalógusok;
 - f) tájékoztatók;
 - g) szakkiadványok;
 - h) hirdetőtáblák.
2. Elektronikus média
- a) rádió;
 - b) televízió;
 - c) kábel;
 - d) műhold;
 - e) teletext;
 - f) videotext;
 - g) adatbankok;
 - h) mozi;
 - i) videokazetták;
 - j) lemezek.⁶

A sajtó kapcsolódása a megelőzési munkához

Lehetőségek, alapvetések

Ahhoz, hogy az általunk közvetítendő információ bekerüljön a tömegkommunikáció rendszerébe, hírértékkel kell bírnia. Ez a „varázsszó” azt jelenti, hogy a tömegkommunikációs szakemberek szakmai szempontok alapján felméri, hogy az adott információ megfelel-e a hír vonatkozásában támasztott követelményeknek.

Ahhoz, hogy megállapítsuk, a rendelkezésünkre álló információ hírértékű-e, célszerű a következő szempontokat figyelembe venni:

- Befolyásolja-e az információ az életünket?
- Aktualitás, kuriozitás, meglepetésszerűség.
- Illeszthető-e a már bevezetett tematikai keretbe (az előzmények által mennyire meghatározott?).
- Az eseményben részt vevő személyek szerepe és ismertsége.
- Az esemény által okozott kár, konfliktus mérete, a normasértés foka.
- Földrajzi közelség.

⁶ Forgó Sándor: A médiakommunikáció jelensége és változatai. In: Forgó Sándor: Médiumismeret. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2011.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_26_mediumismeret_i_scom_02/34_a_mdiakommunikci_jelensge_s_vltozatai.html

A szelekciót a kommunikációs szakmában úgynevezett kapuőrök végzik. Ezek a következők:

- a befogadói igények;
- az információért folyó konkurenciaharc;
- a kulturális közeg igényei;
- a politikai-társadalmi környezet elvárásai;
- a szubjektum önérdeke.

A médiaterv elkészítésekor tehát a következő kérdésekre kell egyértelmű választ találnunk:

- *Ki üzen* – bármely rendezvény esetében célszerű egyetlen személyt (például sajtóreferens) megbízni a sajtóval való kapcsolattartással, a sajtóanyagok összeállításával, a médiaterv elkészítésével. Alapfeltétel, hogy a megbízott naprakészen birtokában legyen minden olyan információnak, amely a rendezvényre vonatkozik, továbbá pedig képes legyen folyamatos kapcsolatot tartani adott terület (nem csak földrajzi értelemben!) újságíróival.
- *Kinek* – pontosan meg kell határozni azt a kört, amely rendezvényünk „fogvasztójaként” megjelenhet, vagyis el kell döntenünk, hogy kit kívánunk elérni az üzenettel. Egy orvosi konferenciáról szóló információnak például nem feltétlenül az általános iskolás korosztály a célcsoportja, tehát ennek megfelelően kell megválasztanunk a csatornát (vagyis a médiumot), és az üzenet formáját.
- *Mikor* – a megfelelő ütemezés alapvető fontossága, pontosan kell döntenünk arról, hogy a beharangozó, az előzetes igényfelmérés, a meghívóként megjelenő sajtóközlések és a folyamatosan közvetített új információk olyan időpontokban jelenjenek meg, amelyek összhangba hozhatók a funkciójukkal.
- *Milyen csatornán* – a megcélzott közönség elérésének legmegfelelőbb módját kell itt meghatározni, vagyis azt, hogy milyen típusú, periodicitású médiában látjuk leghatékonyabbnak a közlést. Érdemes kitérni az internetes megjelenésre, ami csak akkor képes megfelelni a funkciójának, ha egyrészt folyamatosan frissülő tartalommal jelenik meg, másrészt megoldott az elérhetősége, és célzottan ráirányítjuk a figyelmet. Tehát a rendezvény honlapja nem helyettesíti, csak kiegészíti az egyéb csatornákon közölt információkat. Egyszerűsíthetjük a saját munkánkat, ha az egyéb médiákban következetesen hivatkozunk a honlapunkra, például ha az online regisztrációt is lehetővé tesszük, és kihasználjuk az interaktivitásban rejlő lehetőségeket.
- *Milyen hatékonysággal* – a médiatervezés természetesen nem ér véget a rendezvény megnyitásával. Továbbra is vendégként kell gondoskodni a saj-

tó munkatársairól, lehetőséget kell adni számukra a programokon való részvételre, interjúkészítésre a résztvevőkkel, hiszen a megfelelő sajtóvisszhang hosszabb távra is megalapozhatja a rendezvény sikerességét, ismertségét és elfogadottságát.⁷

A sajtótájékoztató

A sajtótájékoztató végeredményben nem más, mint egy jól előkészített kollektív interjú. Célzerű közvetlenül az esemény előtt tartani, hiszen ilyenkor már pontos és általában végleges információkat közölhetünk a megjelenő újságírókkal. Jó esetben – a megfelelően előkészített médiaterv nyomán – már vannak tapasztalataink arról, hogy kit kell, kit érdemes meghívni, tudjuk például, hogy a helyi újságnál ki foglalkozik az egyes témákkal. Nagyon hasznos, ha van egy teljes médiacímlistánk, természetesen folyamatosan frissítve. A sajtótájékoztatóra szóló meghívót idejében el kell juttatni a címzettekhez (célszerű hagyományos és elektronikus úton is), kérhetjük, hogy a címzettek jelezzék a részvételi szándékukat, ez különösen olyankor fontos, ha sajtófogadást is tervezünk.

Az időpont megválasztásánál fontos, hogy tekintettel legyünk a lapzártákra és a műsorrendre. A helyszín kiválasztásánál gondoskodnunk kell bizonyos technikai feltételekről, ezért is jó, ha visszajelzést kérünk a megjelenési szándékról.

A sajtótájékoztató forgatókönyvét természetesen az esemény jellege és a megjelentek létszáma, esetleges egyéb igényei (külön interjúk, tévéfelvételek stb.) határozzák meg, de a következő elemeket célszerű felhasználni:

- a sajtóreferens (vagy más, a sajtóval kapcsolatot tartó munkatárs) köszönti a megjelenteket, és bemutatja a résztvevőket;
- előkészíti és az újságírók rendelkezésére bocsátja a sajtóanyagot;
- lehetőséget ad arra, hogy az általános információk mellett formálisan és informálisan is lehessen kérdezni, tehát kompetens információforrást kínál.

Sajtóanyag

Számítanunk kell arra, hogy a sajtóközlemények elsősorban az általunk összeállított sajtóanyagra támaszkodva készülnek el, tehát nagyon fontos, hogy korrekt, világos, pontos információkat közöljünk, mind a rendezvény előtör-

⁷ Csernyiné Tóth Éva: i. m.

ténetéről, mind a végleges programról. Az sem ritka, hogy az eseményről szóló „tudósítások” is a sajtóanyag alapján készülnek, ami persze az újságíró felelőssége, de a rendkívüli esetektől eltekintve a mi hitelességünket kérdőjelezheti meg, ha az információ nem pontos.

A sajtóanyag tartalmazza az esemény előtörténetét, célját, részletes programját (helyszínekkel, időpontokkal), a szervezők és a sajtóreferens elérhetőségét. Itt van módunk a szponzoraink bemutatására is. Bár az újságírók feltételezhetően „nem lesznek vevők” erre az információra, egy jól elhelyezett molinóval, logóval teremthetünk némi nyilvánosságot támogatóinknak is.

A sajtóanyagot célszerű rendezett, áttekinthető formában összeállítani, olyan módon, hogy mind küllemében, mint stílusában képet adjon az esemény jellegéről.⁸

Egyedül nem megy...

A prevenció, a bűn- és baleset-megelőzés, valamint a sajtó több ponton fonódik össze. Érdemes ezt gyakorlati alapon speciális szemszögből is vizsgálni. Az előbbieken vázolt célokat akkor érhetjük el a leghatékonyabban, ha a rendőrség részt vesz az emberek mindennapjaiban; nemcsak a közúti igazoltatásokon és egyéb rendőri intézkedések kapcsán kerülnek kapcsolatba, hanem a sajtó felhasználásával ajánlott megelőzési ismereteket közvetíteni az embereknek, ugyanis a szubjektív biztonságérzet egyik objektív összetevője a rendőrségi kommunikáció és a média szerepe. Ha a rendőrség ki tudja használni a sajtó kínálta lehetőségeket, és nyilatkozik egy-egy bűnügy felderítési eredményeiről, azzal növeli a bizalmat maga iránt, és így módon erősíti a biztonságérzetet.

A klasszikus kommunikáció területe

A prevenció rendőrszakmai megközelítésben baleset- és bűnmegelőzést jelent. Legalábbis ez az a két fő terület, ahol a rendőrség folyamatos, célirányos tevékenységet végez. Fontos azonban kiemelni, hogy a szervezet profiljából következően mindkét szakterületnek csak egy-egy kisebb szegmensében lehet aktív. A baleset-megelőzésben a közúthálózati beruházásoknak, a járművek aktív és passzív biztonsági rendszerei látványos fejlődésének vagy a jog-

⁸ Uo.

alkotásnak együttesen nyilván lényegesen meghatározóbb szerepe van, mint a jogalkalmazásnak vagy a közlekedésbiztonsági propagandamunkának.

A bűnmegelőzésben pedig szintén hasonló a helyzet, a műszaki haladás (kamerarendszerek, biztonsági zárok stb.) a magánbiztonság szolgáltatásai (élőerős őrzés, távfelügyeleti rendszerek stb.) a büntető igazságszolgáltatáson keresztül érvényesülő generális és speciális prevenció, valamint a társadalmi megelőzés intézményei mellett a rendőrség lehetőségei viszonylag behatároltak.

Mindezek ellenére a prevenció eszközrendszerének egyik legmeghatározóbb területén, a kommunikációban a médiák jelentős túlsúlyt tulajdonítanak a rendőrségnek, bár nem a megelőzési területnek. Szakmai iránymutatásait visszatérően kikérik, amikor ennek valamilyen aktualitása van (például húsvéti ünnepek, idegenforgalmi szezon, iskolakezdési akció, őszi–téli átállás a közlekedésben, a halottak napja körüli időszak, karácsonyi ünnepek, szilveszter stb.). A rendőrségnek nemcsak a kriminális események, hanem a megelőzés területén is folyamatosan van mondanivalója a társadalom számára, ezért ezek a megszólalási lehetőségek mindenképpen pozitívként értékelhetők.

Ezek a témák azonban az évek folyamán közhelyessé váltak, olyan média-rituálékká, amelynek során a közölt információk nem vagy csak alig változnak, tartalmuk esetenként szakmailag meg sem alapozott, inkább egyfajta hagyományápolásnak tekinthető. Ezért vagy a tartalom, vagy a kommunikáció megújulásával érhetünk el eredményeket.

Jó példa erre az iskolakezdési akció, amelynek az az üzenete, hogy a nyári szünetben önfeledtté vált gyermekeket vissza kell szoktatni a szabálykövető, körültekintő gyalogos- és kerékpáros-közlekedésre. Nyilván voltak idők, amikor ez az állítás többé-kevésbé igaz volt, a társadalomban azonban az utóbbi évtizedekben jelentős változások mentek végbe. A statisztikák azt mutatják, hogy a közlekedési balesetben életüket veszítő gyermekek zöme nem önállóan közlekedett, hanem utas volt egy felnőtt által vezetett gépkocsiban. E sokkoló tény azonban nem vált közismertté, a felnőtt-társadalom pedig nem ismerte fel a gyermekbalesetekkel kapcsolatos felelősségét. A hagyományos tartalmú iskolakezdési közlekedésbiztonsági akció fogva tartja a rendőrséget és a médiát egyaránt. Előbbi rutinszerűen nyilatkozik, míg utóbbi rutinszerűen rögzíti és közli a nyilatkozatot. A felek kölcsönösen keresik is egymást, minden évben.

Az őszi–téli átállás tekintetében az előző példával éppen ellentétes változások mentek végbe. Míg negyven évvel ezelőtt a kereskedelembe rádiál-

gumit is csak protekcióval lehetett kapni, addig napjainkban már minden elérhető, ami a közlekedés biztonságát szolgálja. Az autó szervizben történő átvizsgálata, a szükséges cserék (téli gumi, ablakmosó folyadék stb.) elvégzése indokolt lehet, ezért az erre való figyelemfelhívás társadalmilag mindenképpen hasznos. A kérdés csak az, hogy e témában a rendőrség képviselője lesz-e az autentikus nyilatkozó, ez ugyanis elsősorban járműtechnikai és nem jogalkalmazási kérdés, és egy műszaki szakértő vagy akár egy autószerelő megkeresésével is elkészíthető lenne az interjú. Vagyis mindíg szükséges, hogy a nyilatkozat, a kommunikáció kompetencia alapon történjen, ne pedig bizonyosfajta megszokás alapján, mondván hogy ha baleset, akkor rendőrség.

Szerencsére vannak tiszta helyzetek is, mint például a pirotechnikai termékek szilveszteri felhasználása, árusításának, visszavételének a szabályai. Az újév köszöntésével kapcsolatos társadalmi szokások, igények és a vonatkozó normák erre reagáló változásai, a potenciális balesetvesztély külön-külön is indokolja a téma széles körű kommunikációját. Ezen a területen a rendőrség és a média együttműködése példaértékű, valós társadalmi igényeket elégít ki, szakmailag megalapozott tartalommal. A szabályozás összetettsége a munkájára igényes riportert arra sarkallja, hogy ő maga is megértse az előírásokat, ennek következtében a témát sikerül alaposan körbejárnia, a megjelenő tartalom pedig valóban bővíteni fogja a befogadó ismereteit.

A szelektáláshoz használt kulcsfogalom a hírtérték, ami nagyon is viszonylagos. Ha egy újságíró állítja, hogy valaminek nincs hírtértéke – vagy éppen ellenkezőleg –, akkor ezzel egy másik szakma képviselője (a rendőr) nagyon nehezen tud vitába szállni. Egy adott esemény hírtértékét elsősorban a média-fogyasztóknak való eladhatóság befolyásolja, amikor is a befogadó közeg motivációi a meghatározók. Kutatások támasztják alá, hogy nem ritkán a rossz hír a „jó hír”, ebből következően egy prevenciós program eredményeinek a bemutatásával kapcsolatban aligha lehetnek vérmes reményeink, pedig vélhetően a lakosság biztonságérzetének javításához és érdeklődésének elélégítéséhez a megelőzési hírek megjelentetése is hozzájárulna.

Nem lennénk azonban következetesek, ha csak a másik félre mutogatnánk. Esetenként mi magunk is teszünk azért, hogy szakmai munkánk hírtértéke devalválódjon. A megelőzési projektek végső soron tekinthetők az adófizetők pénzéből előállított termékeknek is, amelyeknek ugyanúgy át kell gondolni a marketingjét, mint ahogy ezt a gazdasági élet szereplői teszik. Alapvető szabály, hogy egy cég nem dob piacra olyan terméket, amely egy másik termékének állítana konkurenciát. Ehhez képest se szeri se száma a

rendőrség központi, területi és helyi szervei által meghirdetett, nem összehangolt, hasonló elnevezésű és tartalmú, egymást átfedő prevenciós programoknak, amelyek a kommunikációs térben nem erősítik, hanem gyengítik egymást. Tehát tudatos és körültekintő média-előkészítésre van szükség.

Egyéb lehetséges kommunikációs csatornák

Az eddigiek az írott és elektronikus sajtó egészére vonatkoztak, elsősorban a piaci alapon működő médiákra. A közszolgálatiak esetében ettől eltérő, általában kedvezőbb a rendőrség pozíciója. Bár ezek szintén aktív résztvevői a hírversenynek, azonban nem „mindenáron”, működésük pedig nemzetpolitikai célokat is kell hogy szolgáljon. A XXI. században ennek a prevenció is integráns része. A megelőzési stratégiák kormányonként változhatnak ugyan, de a fontosságuk nem értékelődhet le, ezért az állam által finanszírozott médiáknak aktívan részt kell vállalniuk a prevencióval kapcsolatos információk közvetítésében. Így tehát a rendőrség a közszolgálati médiákat lényegesen kevesebb kompromisszum megkötése mellett veheti igénybe kommunikációs csatornaként.

A rendőrség legkézségesebb partnerei a helyi médiák, a települések, településrészek rádiói, televíziói, nyomtatott és online lapjai. Ezek munkatársai gyakran személyes jó ismerősei a helyi rendőrség parancsnokainak, beosztottainak. Viszonyuk általában közvetlen, esetenként baráti, és ami a legfontosabb, nincsenek eltérő érdekek, itt a jó hír is hír.

Persze nem a média az egyetlen területe a megelőzésnek. Klasszikus tevékenység a célközönség előadásokkal való elérése iskolákban, nyugdíjas-klubokban, egyes szakmák képviselőinek körében stb. E tekintetben az az általános törekvés, hogy minél több emberhez jussanak el a fontosnak tartott információk. A rendőrség dolgozói közül azonban ki többé, ki pedig kevésbé alkalmas erre a feladatra. Az utóbbiak „bevetésétől” célszerű lenne inkább eltekinteni, mert nem hagynak mély nyomot a hallgatóságban. Ha általánosan elvárjuk a hivatásos állomány tagjától, hogy jó előadó legyen, akkor ezt a követelményt már a felvételi eljárás során is érvényesíteni kellene, továbbá a szakmai képzésből sem maradhatna ki ez a terület.

A rendőrség kommunikációs tevékenységének meghatározó területe a külföldre fűzetek, szórólapok. Az információátadás e csatornáját a kereskedelem már olyan mértékben „lejáratta”, hogy a lakosság egy része inkább nem veszi át, másik része pedig reflexszerűen kidobja. Fontos lenne, hogy mindig valamilyen személyes érintkezés idején adja át a rendőr, polgárőr, diák segí-

tő stb. a címzettnek. A Nemzeti Bünmegelőzési Tanács a közelmúltban hívta fel a figyelmet a kiadványkészítés, a kiszállítás költségességére, és alternatív megoldásokat szorgalmazott. A legígéretesebb a mobilapplikáció, amely kiváló módja lehet az ifjúság elérésének. Az idősebb korosztály esetében azonban nem érdemes spórolni a kiadványok költségein.

Végül arra is ki kell térni, mi az, ami nem tartozik a megelőzés kommunikációjába. A „megelőzési program” kifejezés egyre tágabb értelmezést kapott a köztudatban. A rendőrség PR-jellegű, közterületi megjelenéseit is sokszor így aposztrofálják a laikusok. Egy családi napra kiállított rendőrautó és motorkerékpár nem tekinthető baleset-megelőzési tevékenységnek. Ugyancsak nem bünmegelőzési munka, ha egy majálison a rendőrség sátrában különféle reklámtárgyakat kapnak a drogtató helyes megfajtozói.

A leírtak alapján kijelenthetjük, hogy a megelőzés csak akkor lehet sikeres, ha annak kommunikációja hatékony. A múltbeli és jelenlegi gyakorlat egyaránt tartalmaz sikertelen és ígéretes megoldásokat. A további előrelépést a modern technika vívmányainak céltudatos felhasználása és a hagyományoktól való fokozatos eltávolodás jelentheti.

Összegzés

A megelőzésről – legyen szó akár bűn-, akár baleset-megelőzésről – elmondható, hogy az információkat nem elég összegyűjteni, feldolgozni, azokat el kell tudni juttatni a megfelelő célcsoporthoz, ennek érdekében ki kell használni minden lehetséges eszközt. Az egyik ilyen a média, amely egyfajta híd a rendőrség és a lakosság között. Ez lehet a papíralapú és az elektronikus média, a helyi újságok, televíziók és az internet.

A hatékony bűn- és baleset-megelőzés nem képzelhető el a média segítségével. Tehát a legfontosabb jó, partneri, kiegyensúlyozott és napi kapcsolat kialakítása a sajtóval.

